

ΠΑΝΤΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ & ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

ΤΜΗΜΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

**ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗ ΣΤΗΝ «ΑΣΤΙΚΗ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ» ΜΕ ΕΙΔΙΚΕΥΣΗ ΣΤΟΝ «ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΟ ΚΑΙ
ΤΟΠΙΚΟ ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΙΣΜΟ»**

**«ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΤΗΣ Ε.Ε.
ΟΙ ΣΤΟΧΟΙ ΚΑΙ ΟΙ ΠΑΛΙΝΩΔΙΕΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΤΩΝ ΛΙΓΝΙΤΙΚΩΝ ΜΟΝΑΔΩΝ
Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΗΣ ΜΕΓΑΛΟΠΟΛΗΣ»**

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

ΦΑΤΟΥΡΟΥ Χ. ΘΕΟΔΩΡΑ, ΑΜ 0820Μ026

ΑΘΗΝΑ, 2024

Τριμελής Επιτροπή Καθηγητών

Επιβλέπων: Ιωάννης Ψυχάρης, Καθηγητής

Μέλη: Βασιλική Δεληθέου, Αναπληρώτρια Καθηγήτρια

Σοφία-Στέλλα Κυβέλου-Χιωτίνη, Καθηγήτρια

Copyright © Θεοδώρα Φατούρου, 2024

All rights reserved. Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος.

Απαγορεύεται η αντιγραφή, αποθήκευση και διανομή της παρούσας διπλωματικής εργασίας εξ ολοκλήρου ή τμήματος αυτής, για εμπορικό σκοπό. Επιτρέπεται η ανατύπωση, αποθήκευση και διανομή για σκοπό μη κερδοσκοπικό, εκπαιδευτικής ή ερευνητικής φύσης, υπό την προϋπόθεση να αναφέρεται η πηγή προέλευσης και να διατηρείται το παρόν μήνυμα. Ερωτήματα που αφορούν τη χρήση της διπλωματικής εργασίας για κερδοσκοπικό σκοπό πρέπει να απευθύνονται προς τον συγγραφέα.

Η έγκριση της διπλωματικής εργασίας από το Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών δεν δηλώνει αποδοχή των γνώμων του συγγραφέα.

Αφιέρωση,

*Την παρούσα διπλωματική την αφιερώνω
στην οικογένεια μου για την αμέριστη συμπαράστασή τους,
σε όλα.*

*Ένα θερμό ευχαριστώ, στον καθηγητή κ. Ψυχάρη Ιωάννη,
για την πολύτιμη στήριξή και καθοδήγηση του,*

ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ

Διοξείδιο του άνθρακα (CO₂)

Εκπομπές Αερίων Θερμοκηπίου (ΕΑΘ)

Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης (ΜΜΕ)

Έρευνας και Καινοτομίας (Ε&Κ)

Εθνικό Σχέδιο Ενέργειας και Κλίματος (ΕΣΕΚ)

Σχέδιο Δίκαιης Αναπτυξιακής Μετάβασης (ΣΔΑΜ)

Συνθήκη για τη Λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΣΛΕΕ)

Εκπομπές Αερίων Θερμοκηπίου (ΕΑΘ)

Έρευνα και καινοτομία (Ε&Κ)

Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών (ΟΗΕ)

Στρατηγική Αειφόρου Ανάπτυξης (ΣΑΑ)

Στόχοι Βιώσιμης Ανάπτυξης (ΣΒΑ)

Σύμβαση Βιολογικής Ποικιλότητας, Ηνωμένων Εθνών (ΣΒΠ)

Εκτίμηση Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων (ΕΠΕ)

Στρατηγική Περιβαλλοντική Εκτίμηση (ΣΠΕ)

Οικονομικής Επιτροπής Ευρώπης / Ηνωμένων Εθνών (ΟΕΕ/ΗΕ)

Το Δίκτυο της Ευρωπαϊκής Ένωσης για την Εφαρμογή και Επιβολή της Περιβαλλοντικής Νομοθεσίας (IMPEL)

Ευρωπαϊκός Οργανισμός Περιβάλλοντος (ΕΟΠ)

Λιγνιτικό Κέντρο Δυτικής Μακεδονίας (ΛΚΔΜ)

Λιγνιτικό Κέντρο Μεγαλόπολης (ΛΚΜ)

Ανανεώσιμων Πηγών Ενέργειας (ΑΠΕ)

Πρόγραμμα Δίκαιης Αναπτυξιακής Μετάβασης (ΠΔΑΜ)

Τμήμα Δίκαιης Μετάβασης (ΤΔΜ)

Εθνικό Σχέδιο για την Ενέργεια και το Κλίμα (ΕΣΕΚ)

Ζωνών Απολιγνιτοποίησης (ΖΑΠ)

Ινστιτούτο Μικρών Επιχειρήσεων της Γενική Συνομοσπονδία Επαγγελματιών Βιοτεχνών Εμπόρων Ελλάδας (ΙΜΕ ΓΣΕΒΕΕ)

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑΤΑ

Διάγραμμα 1: Παραγωγή λιθάνθρακα στην ΕΕ, 1990-2021

Διάγραμμα 2: Εσωτερική κατανάλωση και παραγωγή λιθάνθρακα, ΕΕ, 1990-2022

Διάγραμμα 3: Εσωτερική κατανάλωση λιθάνθρακα ανά κράτος μέλος. ΕΕ, 2017-2022

Διάγραμμα 4: Εξάρτηση από τις εισαγωγές για στερεά ορυκτά καύσιμα και σκληρό άνθρακα, ΕΕ, 1990-2021

Διάγραμμα 5: Εξάρτησή εισαγωγής για λιθάνθρακα ανά χώρα, 2020

Διάγραμμα 6: Καθαρές εισαγωγές λιθάνθρακα, ΕΕ, 2011-2021

Διάγραμμα 7: Εσωτερική κατανάλωση καφέ άνθρακα, ΕΕ, 1990-2022

Διάγραμμα 8: Εσωτερική κατανάλωση καφέ άνθρακα ανά κράτος μέλος, ΕΕ, 2017-2022

Διάγραμμα 9: Παραδόσεις λιθάνθρακα σε σταθμούς ηλεκτροπαραγωγής, ΕΕ, 1990-2021

ΠΙΝΑΚΕΣ

Πίνακας 1: Στόχοι που έχουν τεθεί στο πλαίσιο των εκροών και αποτελεσμάτων, του έργου ΠΔΑΜ, με βάση την τρέχουσα χρηματοδοτική κατανομή (τιμές εκροών)

Πίνακας 2: Στόχοι που έχουν τεθεί στο πλαίσιο των εκροών και αποτελεσμάτων, του έργου ΠΔΑΜ, με βάση την τρέχουσα χρηματοδοτική κατανομή (τιμές εκροών)

Περιεχόμενα

Αφιέρωση.....	3
ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ	4
ΔΙΑΓΡΑΜΜΑΤΑ.....	5
ΠΙΝΑΚΕΣ	5
ΠΕΡΙΛΗΨΗ	8
Abstract	10
Κεφάλαιο 1 ^ο – ΑΠΟΛΙΓΝΙΤΟΠΟΙΗΣΗ, Η ΔΙΚΑΙΗ ΜΕΤΑΒΑΣΗ ΚΑΙ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ	12
1. ΑΠΟΛΙΓΝΙΤΟΠΟΙΗΣΗ	12
2. ΑΠΟΛΙΓΝΙΤΟΠΟΙΗΣΗ ΚΑΙ ΕΝΕΡΓΕΙΑΚΗ ΕΥΡΩΠΗ.....	14
3. Η ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΤΟΥ ΛΙΓΝΙΤΗ ΣΤΗΝ ΕΕ ΚΑΙ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ-ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΠΑΡΑΓΩΓΗΣ ΚΑΙ ΚΑΤΑΝΑΛΩΣΗΣ.....	18
4. ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΕΥΡΩΠΑΙΚΗΣ ΕΝΩΣΗΣ	29
4.1 Περιβαλλοντική πολιτική: γενικές αρχές και βασικό πλαίσιο ιστορική αναδρομή.....	29
4.2 Βασικό πλαίσιο	31
4.2.1 Προγράμματα δράσης για το περιβάλλον	31
4.2.2 Οριζόντιες στρατηγικές	32
4.2.3 Διεθνής συνεργασία σε περιβαλλοντικά θέματα	33
4.2.4 Εκτίμηση περιβαλλοντικών επιπτώσεων και συμμετοχή του κοινού	34
4.2.5 Εφαρμογή, επιβολή του νόμου και εποπτεία	34
4.2.6 Ο ρόλος του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου.....	36
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2 ^ο – Η ΕΛΛΑΔΑ, Ο ΛΙΓΝΙΤΗΣ ΚΑΙ ΟΙ ΣΤΟΧΟΙ.....	37
1. ΛΙΓΝΙΤΙΚΕΣ ΜΟΝΑΔΕΣ ΕΛΛΑΔΟΣ.....	37
1.2 Λιγνιτικό Κέντρο Δυτικής Μακεδονίας	37
1.3 Λιγνιτικό Κέντρο Μεγαλόπολης	37
2. ΣΤΟΙΧΟΙ ΤΗΣ ΕΕ ΓΙΑ ΤΙΣ ΛΙΓΝΙΤΙΚΕΣ ΜΟΝΑΔΕΣ	38
3. ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΕΣ ΠΡΟΤΕΡΑΙΟΤΗΤΕΣ ΤΗΣ Ε.Ε.	39
4. ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΕΕ ΚΑΙ ΕΛΛΑΔΑ	40
4.1.1 Δράση για το κλίμα και μείωση των αερίων του θερμοκηπίου:	40
4.1.2 Κυκλική Οικονομία:	41
4.1.3 Διατήρηση της βιοποικιλότητας:	41
4.1.4 Ποιότητα αέρα και νερού:	41
4.1.5 Ανανεώσιμες πηγές ενέργειας:.....	41
4.1.6 Αειφόρος Γεωργία:	42
4.1.7 Κανονισμός για τα χημικά:.....	42
4.1.8 Περιβαλλοντική Διακυβέρνηση:	42

4.1.9	Στρατηγική για τα πλαστικά:.....	42
5.	ΔΙΟΞΕΙΔΙΟ ΤΟΥ ΑΝΘΡΑΚΑ ΚΑΙ ΣΤΟΧΟΙ ΜΕΙΩΣΗΣ ΤΟΥ CO ₂	43
6.	ΝΕΕΣ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΑΠΟΛΙΓΝΙΤΟΠΟΙΗΣΗΣ	45
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3 ^ο – ΜΕΛΕΤΗ ΠΕΡΙΠΤΩΣΗΣ ΜΕΓΑΛΟΠΟΛΗΣ		47
1.	ΑΠΟΛΙΓΝΙΤΟΠΟΙΗΣΗ ΜΟΝΑΔΑΣ ΜΕΓΑΛΟΠΟΛΗΣ, ΤΩΡΟΝΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΚΑΙ ΜΕΛΛΟΝ	47
2.	ΤΑ ΑΠΟΚΛΕΙΣΤΙΚΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΕΞΟΡΥΞΗΣ ΚΑΙ ΕΜΚΕΤΑΛΛΕΥΣΗΣ ΤΟΥ ΛΙΓΝΙΤΗ	49
3.	Η ΔΙΚΑΙΗ ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΗ ΜΕΤΑΒΑΣΗ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΑΠΟ ΤΟ 2020 ΕΩΣ ΣΗΜΕΡΑ	50
4.	Μέτρα πολιτικής στο πλαίσιο της Δίκαιης Αναπτυξιακής Μετάβασης.....	52
4.1	Ενίσχυση και Προώθηση Επιχειρηματικότητας	52
4.2	Ενεργειακή μετάβαση – Κλιματική Ουδετερότητα.....	53
4.3	Αναπροσαρμογή χρήσεων γης – Κυκλική οικονομία.....	56
4.4	Δίκαιη Εργασιακή Μετάβαση	57
4.5	Ολοκληρωμένες Παρεμβάσεις Μικρής Κλίμακας – GR-eco islands	57
5.	ΠΑΛΙΝΩΔΙΕΣ ΣΤΟ ΖΗΤΗΜΑ ΤΗΣ ΑΠΟΛΙΓΝΙΤΟΠΟΙΗΣΗΣ	58
5.1	Η Μεγαλόπολη του σήμερα, μέσα από τα μάτια πολιτών-εργαζομένων και οι προτάσεις του ΣΔΑΜ	59
	5.1.1. Σχέδιο Δίκαιης Αναπτυξιακής Μετάβασης (ΣΔΑΜ)	61
5.2	Απολιγνιτοποίηση, η οπτική της κυβέρνησης	72
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ		75
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....		76

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η δίκαιη μετάβαση είναι αναγκαία για τη διαδικασία απεξάρτησης από τον άνθρακα, αλλά και βασική προϋπόθεση για την επιτυχημένη υλοποίησή της. Βεβαίως, κάθε χώρα έχει τις δικές της ιδιαιτερότητες και αναπτυξιακές προτεραιότητες, γι' αυτό και δεν υπάρχει ένα ενιαίο και μοναδικό μοντέλο που θα μπορούσε να εφαρμοστεί σε όλες τις περιοχές όπου η εξορυκτική δραστηριότητα πλησιάζει στο τέλος της. Η αποτελεσματικότητα της διαδικασίας μετάβασης εξαρτάται από τις ειδικές συνθήκες που επικρατούν σε κάθε περιοχή, τον αρχικό βαθμό εξάρτησης της τοπικής οικονομίας από τις δραστηριότητες εξόρυξης και καύσης λιγνίτη και λιθάνθρακα, την προσαρμοστικότητα των επιχειρήσεων, του εργατικού δυναμικού και της τοπικής κοινωνίας, την ποιότητα και το αποτέλεσμα του κοινωνικού διαλόγου. Κάθε περίπτωση θα πρέπει συνεπώς να αντιμετωπισθεί χωριστά μέσα από ένα σχέδιο μετάβασης που να λαμβάνει υπόψη τα ειδικά χαρακτηριστικά και τις συνθήκες κάθε περιοχής.

Παρ' όλα αυτά, η εμπειρία από άλλες χώρες μας δίνει ορισμένα χρήσιμα στοιχεία. Η μετάβαση είναι μια μακρόχρονη διαδικασία, η οποία απαιτεί πρώτα απ' όλα στρατηγικό σχεδιασμό και ένα πλαίσιο πολιτικής με σαφείς στόχους και χρονοδιαγράμματα εφαρμογής. Η στρατηγική μετάβασης θα έχει μεγαλύτερες πιθανότητες να υλοποιηθεί αν έχει τη στήριξη των άμεσα ενδιαφερομένων, οι οποίοι θα πρέπει να εμπλακούν από τα πρώτα στάδια του σχεδιασμού μέσα από έναν ουσιαστικό κοινωνικό διάλογο. Ο κοινωνικός διάλογος δεν περιορίζεται στη θεσμοθετημένη διαδικασία διαβούλευσης κατά την προετοιμασία νομοσχεδίων, δηλαδή στο τελικό στάδιο μιας ρυθμιστικής πρωτοβουλίας, αλλά είναι μια ευρύτερη διαδικασία που απαιτεί χρόνο και ουσιαστική ανταλλαγή απόψεων με όλους τους εμπλεκόμενους σε τοπικό και εθνικό επίπεδο. Κομβικό ρόλο σε όλη αυτή τη διαδικασία αποτελεί η βούληση της κυβέρνησης να συνεργαστεί, να ανοίξει διαύλους επικοινωνίας και να βοηθήσει στην ανεύρεση μιας ολιστικής προσέγγισης που να ικανοποιεί τις τοπικές κοινωνίες. Κρίσιμη είναι και η συνεργασία με περιβαλλοντικές οργανώσεις και εργατικά συνδικάτα.

Η εξασφάλιση χρηματοδοτικών πόρων είναι επίσης αναγκαία για την επιτυχία της δίκαιης μετάβασης. Στη χώρα μας λειτουργεί ήδη το Εθνικό Ταμείο Δίκαιης Μετάβασης που χρηματοδοτείται από τα δημόσια έσοδα που προκύπτουν από τη δημοπράτηση των δικαιωμάτων εκπομπών που κατανέμονται στη χώρα, ενώ το νεοουσταθέν Ευρωπαϊκό Ταμείο Δίκαιης Μετάβασης αναμένεται ότι θα χρηματοδοτήσει με 17,5 δισ. ευρώ τη δίκαιη μετάβαση στα κράτη-μέλη της Ε.Ε., αξιοποιώντας πόρους του νέου ευρωπαϊκού προϋπολογισμού της περιόδου 2021-2027 (7,5 δισ. ευρώ) και του πακέτου ανάκαμψης από τον κορωνοϊό (10 δισ. ευρώ). Η

κατανομή των πόρων ανάμεσα στα κράτη-μέλη τελεί ακόμη υπό διαπραγμάτευση, η οποία έχει εισέλθει σε ένα κρίσιμο στάδιο. Μέχρι στιγμής το μεγαλύτερο μερίδιο των πόρων προορίζεται για κράτη-μέλη που δεν έχουν αναλάβει φιλόδοξες δεσμεύσεις, όπως η Ελλάδα, πράγμα που οφείλεται στην επιλογή προβληματικών κριτηρίων κατανομής των πόρων του Ταμείου Δίκαιης Μετάβασης τα οποία δεν λαμβάνουν υπόψη ούτε την ταχύτητα με την οποία έχουν δεσμευθεί τα κράτη-μέλη ότι θα αποδεσμευθούν από τον λιγνίτη και τον λιθάνθρακα, ούτε τον βαθμό εξάρτησης των τοπικών οικονομιών από τις δραστηριότητες εξόρυξης και καύσης λιγνίτη και λιθάνθρακα.

Εν κατακλείδι, η επιτυχία της δίκαιης μετάβασης προϋποθέτει μια ολιστική προσέγγιση και, κυρίως, συνεργασία και ενεργό συμμετοχή των άμεσα ενδιαφερομένων και των τοπικών κοινωνιών, οι οποίες θα επηρεαστούν περισσότερο από τις επερχόμενες αλλαγές. Μόνο αν υπάρξει κοινωνική και πολιτική συναίνεση, η δίκαιη μετάβαση θα έχει ελπίδες για μια επιτυχημένη υλοποίηση.

ENVIRONMENTAL POLICY OF THE EU THE OBJECTIVES AND DIVERSIFICATION FOR THE OPERATION OF LIGNITE UNITS THE CASE OF MEGALOPOLIS

FATOUROU THEODORA

Abstract

A fair transition is essential to the process of de-addiction from restraint, but also a basic condition for the safety of its use. Of course, each country has its own particularities and development priorities, which is why there is no single and unique model that could be applied to all areas where mining activity is ending. The effectiveness of the transition process depends on the conditions prevailing in each region, the initial degree of dependence of the local economy on the acquisition and burning of lignite and hard coal, the adaptability of the special products, the labor force and the local society, the quality and result of social dialogue. Each case should be addressed separately through a transition plan that takes into account the specific characteristics and conditions of each region.

Nevertheless, the experience of other countries gives us some useful information. The transition is a long-term process, which first of all requires strategic planning and a policy framework with clear objectives and implementation timetables. The transition strategy will have a greater chance of being implemented if it has the support of the directly interested parties, who should be involved from the first stages of planning through a meaningful social dialogue. Social dialogue is not limited to the statutory consultation process during the preparation of bills, i.e. the final stage of a regulatory initiative, but is a wider process that requires time and a meaningful exchange of views with all stakeholders at local and national level. Central to this whole process is the government's willingness to cooperate, open channels of communication and help find a holistic approach that satisfies local communities. Collaboration with environmental organizations and labor unions is also critical.

Securing financial resources is also necessary for the success of the just transition. In our country, the National Just Transition Fund is already operating, financed by the public revenues resulting from the auction of emissions rights distributed in the country, while the newly established European Just Transition Fund is expected to finance the just transition with 17.5 billion euros in the EU member states, using resources from the new European budget for the period 2021-2027 (7.5 billion euros) and the recovery package from the

coronavirus (10 billion euros). The allocation of resources between the member states is still under negotiation, which has entered a critical stage. So far the largest share of resources is intended for member states that have not made ambitious commitments, such as Greece, which is due to the choice of problematic criteria for the allocation of Just Transition Fund resources that do not even take into account the speed with which they have committed the member states that they will disengage from lignite and hard coal, nor the degree of dependence of local economies on lignite and hard coal mining and burning activities.

In conclusion, the success of the just transition requires a holistic approach and, above all, the cooperation and active participation of the stakeholders and local communities, who will be most affected by the upcoming changes. Only if there is social and political consensus will the just transition have any hope of a successful implementation.

Κεφάλαιο 1^ο – ΑΠΟΛΙΓΝΙΤΟΠΟΙΗΣΗ, Η ΔΙΚΑΙΗ ΜΕΤΑΒΑΣΗ ΚΑΙ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ

1. ΑΠΟΛΙΓΝΙΤΟΠΟΙΗΣΗ

Με τον όρο απολιγνιτοποίηση αναφερόμαστε στην μείωση έως και την κατάργηση της χρήσης του λιγνίτη ως πηγή ηλεκτρικής ενέργειας. Σε επίπεδο Ελλάδας αναφερόμαστε στην μετάβαση από τις ορυκτές πηγές ενέργειας, δηλαδή το λιγνίτη, προς τις βιώσιμες προς το περιβάλλον εναλλακτικές.

Ο λιγνίτης αποτελεί ένα ρυπογόνο καύσιμο το οποίο μας οδήγησε στο να θέσουμε βασική προτεραιότητα την απεξάρτησή του από την καθημερινότητα και κυρίως από την οικονομία μας με αποτέλεσμα να αποτυπωθεί από την Ελληνική Κυβέρνηση στο Εθνικό Σχέδιο Ενέργειας και Κλίματος, ο στόχος της πλήρους απολιγνιτοποίησης της χώρας έως το έτος 2028.

Η εξάρτησή μας σε αυτού του είδους το ρυπογόνο καύσιμο, τον λιγνίτη, θέτει ως βασική προτεραιότητα της Ελληνικής Κυβέρνησης την αλλαγή των δεδομένων αυτών, με αποτέλεσμα αυτή η εθνική πολιτική να αποτυπωθεί στο Εθνικό Σχέδιο Ενέργειας και Κλίματος, με κύριο στόχο την πλήρους απολιγνιτοποίηση της χώρας μας έως το 2028. Η Ευρωπαϊκή Ένωση έχει θέσει και η ίδια τους στόχους αυτούς και υποστηρίζει πως θα καταφέρει να μεταβεί ως μια κλιματικά ουδέτερη Ήπειρο, να συμβαδίζει πλήρως με τις διεθνείς ενεργειακές εξελίξεις αλλά και με τα οικονομικά δεδομένα. Η μετάβαση στην απολιγνιτική εποχή, είναι εφικτή και θα μπορέσει να γίνει αποτελεσματική μέσα από τις ανανεώσιμες πηγές ενέργειας που διαθέτει η χώρα μας. Εξάλλου οι λόγοι που αποτελούν μονόδρομο την απολιγνιτοποίηση είναι επαρκείς, με ένα μέλλον με σημαντική μείωση των εκπομπών του διοξειδίου του άνθρακα και μιας Ευρωπαϊκής Ένωσης με άριστη περιβαλλοντική πολιτική.

Για ποιο λόγο όμως θεωρούμε πως η λύση «απολιγνιτοποίηση» θα δράσει ως αντίδοτο της ρύπανσης και θα καταφέρει να την μείωση σημαντικά;

Αρχικά για την υγεία μας και το περιβάλλον. Η ανησυχία που υπάρχει, για τις επιπτώσεις της καύσης του λιγνίτη στο περιβάλλον, όπως οι εκπομπές διοξειδίου του άνθρακα (CO₂) και άλλα πολλά ρυπογόνα, καθώς και οι επιπτώσεις στην υγεία και την ζωή των ανθρώπων, μας έχει οδηγήσει σε προσπάθειες μείωσης της χρήσης του λιγνίτη στην ζωή μας με σκοπό την ελάττωσή του έως κατάργησή του στο μέλλον.

Αναλυτικότερα, το λεγόμενο «βρώμικο» κάρβουνο είχε ως αποτέλεσμα όλα αυτά τα χρόνια να δημιουργήσει στους εργαζομένους πολλά προβλήματα υγείας με αντίτιμο ένα ευμεγέθους ποσό μισθού, το οποίο όμως τελικά δεν εξαγοράζει την υγεία. Όσον αφορά τις κατοικημένες περιοχές, οι οποίες δεν έχουν και μεγάλες αποστάσεις από τις μονάδες, έχει παρατηρηθεί πως επί μονίμου βάσεως υπάρχει αιωρούμενη σκόνη στην ατμόσφαιρα και αυτό αποτελεί μια τρανταχτή απόδειξη για την μόλυνση όλων όσων ζουν εκεί και την αναπνέουν. Παράλληλα, συσσωρεύονται περίπου 300.000 τόνοι διοξειδίου του άνθρακα (1 εκατομμύρια στρέμματα δάσους), με αποτέλεσμα να επιβαρύνεται αφάνταστα το περιβάλλον, αυξάνοντας τις συνθήκες που οδηγούν στην κλιματική κρίση των τελευταίων ετών. Η κατάσταση αυτή είναι ένα αδιέξοδο, με αποτέλεσμα να στερεί τις περιοχές αυτές από την ανάπτυξη επιπλέον οικονομικών δραστηριοτήτων, με καλύτερες προοπτικές για τους κατοίκους αλλά και για ποιοτική ζωή.

Άρα, αντιλαμβανόμαστε πως το ερώτημα δεν είναι «αν θα μειωθεί η ρύπανση» από το κάρβουνο, αλλά το «πότε θα καταφέρουμε να έχουμε καθαρή ενέργεια» με στόχο την μείωση της εξάρτησής μας από τον λιγνίτη και με γνώμονα την ανάπτυξη ανανεώσιμων πηγών ενέργειας.

Ας καταλήξουμε όμως στο πιο ουσιαστικό κομμάτι για την χώρα μας, το οποίο είναι αυτό που μας προβληματίζει για το αν θα μπορέσει να υιοθετήσει διάφορες πρωτοβουλίες για τη μείωση της εξάρτησής της από τον λιγνίτη και την απολιγνιτοποίηση του ενεργειακού της τομέα. Η ίδια από την μεριά της, έχει θέσει προτάσεις και σχέδια, τα οποία αντικατοπτρίζουν την δέσμευση της με γνώμονα την επίτευξη των στόχων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, στην μείωση των εκπομπών και την προώθηση αειφορίας.

Κάποιες από τις πρωτοβουλίες και προτάσεις περιλαμβάνουν τα εξής:

- Αναπροσαρμογή των θερμοηλεκτρικών σταθμών: αναφερόμαστε στην αναπροσαρμογή των υφιστάμενων θερμοηλεκτρικών σταθμών, με σκοπό τη χρήση ανανεώσιμων πηγών ενέργειας ή και ακόμα την υιοθέτηση τεχνολογιών με χαμηλές εκπομπές ρύπου, έως και μηδενικές.

- Ανάπτυξη ανανεώσιμων πηγών ενέργειας: δηλαδή η προώθηση των ανανεώσιμων πηγών, όπως για παράδειγμα η ηλιακή και η αιολική ενέργεια, με την εγκατάσταση νέων έργων και την ενίσχυση της ενεργειακής ανεξαρτησίας.
- Σχέδια κλεισίματος λιγνιτωρυχείων και θερμοηλεκτρικών σταθμών: πιο συγκεκριμένα η υιοθέτηση σχεδίων για το κλείσιμο ή και ακόμα την μείωση της λειτουργίας λιγνιτωρυχείων και θερμοηλεκτρικών σταθμών.
- Ενίσχυση της ενεργειακής αποδοτικότητας: η προώθηση προγραμμάτων και πρωτοβουλιών για την βελτίωση της ενεργειακής απόδοσης σε κτίρια βιομηχανίες και τομείς μεταφορών.
- Υποστήριξη της Κυκλικής Οικονομίας: η προώθηση της κυκλικής οικονομίας για την μείωση των αποβλήτων και την ανακύκλωση υλικών.

Είναι σημαντικό να σημειωθεί ότι η πορεία προς την απολιγνιτοποίηση απαιτεί συνολικό και συλλογικό σχέδιο, περιλαμβανομένων πτυχών όπως οικονομική αντιμετώπιση των επιπτώσεων στην απασχόληση και την ενίσχυση εναλλακτικών επαγγελματικών κλάδων.

2. ΑΠΟΛΙΓΝΙΤΟΠΟΙΗΣΗ ΚΑΙ ΕΝΕΡΓΕΙΑΚΗ ΕΥΡΩΠΗ

Πόσο εφικτή μπορεί να είναι η μετάβασή της χώρας μας, αλλά και η επίτευξη των στόχων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, με μια συλλογική προσπάθεια, για μια ουδέτερη ενεργειακά Ευρώπη..

Εδώ έρχεται να μας λύσει όλες τις αμφιβολίες η «Ευρωπαϊκή πράσινη Συμφωνία» η οποία έχει ως γνώμονα το μέλλον της ΕΕ να εξαρτάται από την υγεία του πλανήτη. Οι χώρες της ΕΕ έχουν δεσμευτεί να επιτύχουν κλιματική ουδετερότητα έως το 2050, υλοποιώντας τις δεσμεύσεις που αναλήφθηκαν στο πλαίσιο της συμφωνίας του Παρισιού (22 Απριλίου 2016, Ημέρα της Γης), δηλαδή να έχουν μηδενιστεί οι καθαρές εκπομπές αερίων θερμοκηπίου (ΕΑΘ). Αφορά μια νέα αναπτυξιακή στρατηγική που αποσκοπεί στον μετασχηματισμό της ΕΕ σε μια δίκαιη και ευημερούσα κοινωνία που διαθέτει μια οικονομία σύγχρονη, ανταγωνιστική και αποδοτική ως προς τη χρήση των πόρων, στην οποία προστατεύονται το περιβάλλον και

η υγεία των πολιτών, η δε οικονομική ανάπτυξη έχει αποσυνδεθεί από τη χρήση των πόρων. Η Ευρωπαϊκή Πράσινη Συμφωνία είναι η στρατηγική της ΕΕ για την επίτευξη όλων αυτών των στόχων στο έπακρο.

- Με ποιους πόρους μπορεί να καταστεί εφικτή η τήρηση της συμφωνίας αυτής.

Ως επενδυτικός πυλώνας της Ευρωπαϊκής Πράσινης Συμφωνίας, το επενδυτικό σχέδιο «Βιώσιμη Ευρώπη» θα κινητοποιήσει βιώσιμες επενδύσεις ύψους τουλάχιστον 1 τρισεκατομμύρια ευρώ κατά την προσεχή δεκαετία. Το εν λόγω ποσό χρηματοδότησης για την πράσινη μετάβαση επιτυγχάνεται μέσω δαπανών στο πλαίσιο του μακροπρόθεσμου προϋπολογισμού της ΕΕ, το ένα τέταρτο των οποίων θα διατεθεί για σκοπούς που σχετίζονται με το κλίμα, ενώ περιλαμβάνεται ποσό ύψους 39 δισεκατομμύρια ευρώ περίπου για περιβαλλοντικές δαπάνες. Οι διαπραγματεύσεις για το νέο Πολυετές Δημοσιονομικό Πλαίσιο 2021-27 έχουν αρχίσει. Επιπλέον, το σχέδιο θα προσελκύσει πρόσθετη ιδιωτική χρηματοδότηση μέσω της αξιοποίησης της εγγύησης από τον προϋπολογισμό της ΕΕ στο πλαίσιο του προγράμματος InvestEU. Το πρόγραμμα InvestEU είναι το προτεινόμενο επενδυτικό πρόγραμμα της ΕΕ για την έναρξη της ευρωπαϊκής οικονομίας. Είναι σε θέση να παρέχει μακροπρόθεσμη χρηματοδότηση και να στηρίζει τις πολιτικές της Ένωσης για την ανάκαμψη από μια βαθιά οικονομική και κοινωνική κρίση.

- Πώς θα αντιμετωπισθεί η δύσκολη εξίσωση της μετάβασης

Ωστόσο, η πορεία προς μια πράσινη οικονομία και κλιματική ουδετερότητα, χαρακτηρίζεται από ιδιαίτερες δυσκολίες τις οποίες πρέπει να αντιμετωπισθούν επείγοντως. Παραδείγματος χάρη, οι περιφέρειες οι οποίες εξακολουθούν να εξαρτώνται από βιομηχανικές διεργασίες έντασης ορυκτών καυσίμων ή εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου, παραμένουν σε πλήθος αρκετές. Η μετάβαση των περιφερειών αυτών σε μια κλιματικά ουδέτερη οικονομία συνιστά μια τεράστια πρόκληση. Οι οικονομικές δραστηριότητες έντασης εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου ή οι οικονομικές δραστηριότητες που βασίζονται στην παραγωγή και χρήση ορυκτών καυσίμων, άνθρακα και λιγνίτη, θα πρέπει αναπόφευκτα να περιοριστούν τόσο οικονομικής παραγωγής όσο και απασχόλησης.

- Και για τις περιοχές υπό μετάβαση τι προβλέπεται

Στην πρόταση της Επιτροπής για τη θέσπιση μηχανισμού και ταμείου δίκαιης μετάβασης στην περίοδο χρηματοδότησης, μετά το 2020 δίνεται ιδιαίτερη προσοχή σε αυτές τις κοινωνικές, οικονομικές και περιβαλλοντικές προκλήσεις ώστε να υπάρξει κοινή απόκριση της ΕΕ στην ανάγκη για δίκαιη μετάβαση. Το Ταμείο Δίκαιης Μετάβασης θα χρησιμοποιηθεί αρχικά για να στηρίξει δραστηριότητες στους τομείς της οικονομικής διαφοροποίησης, της απόκτησης νέων δεξιοτήτων από τους εργαζομένους και τέλος της περιβαλλοντικής αποκατάστασης. Αναφερόμαστε σε ένα ευρύ φάσμα δραστηριοτήτων, στις οποίες συμπεριλαμβάνονται ειδικότερα επενδύσεις: σε ΜΜΕ, σε δραστηριότητες Ε&Κ, έρευνας και καινοτομίας, στην ανάπτυξη τεχνολογίας και υποδομών που σχετίζονται με την ενέργεια, την ψηφιοποίηση, την αναγέννηση, την ενίσχυση της κυκλικής οικονομίας, την αναβάθμιση δεξιοτήτων και την απόκτηση νέων δεξιοτήτων από τους εργαζομένους. Ωστόσο, ο κατάλογος των δραστηριοτήτων δεν θα πρέπει να είναι εξαντλητικός, αντιθέτως θα πρέπει να διευρυνθεί, ώστε να περιλαμβάνει πανεπιστήμια και δημόσια ερευνητικά ιδρύματα, επενδύσεις σε ανανεώσιμες πηγές ενέργειας, στην παραγωγή ενέργειας και κατασκευή υποδομών, καθώς και σε φιλικά προς το περιβάλλον μέσα μεταφοράς.

- Ποια είναι η Εθνική Πολιτική για την Απολιγνιτοποίηση

Η εθνική πολιτική αποτυπώθηκε στο Εθνικό Σχέδιο Ενέργειας και Κλίματος, ΕΣΕΚ , στο οποίο ενσωματώθηκε ο στόχος της πλήρους απολιγνιτοποίησης της χώρας έως το 2028, με ένα συντεταγμένο χρονοδιάγραμμα, για την αδιασάλευτη ευστάθεια του ηλεκτρικού συστήματος και την ασφάλεια του ενεργειακού της εφοδιασμού.

Το πρόγραμμα της απολιγνιτοποίησης της εγχώριας ηλεκτροπαραγωγής προβλέπει και την παράλληλη υιοθέτηση ολοκληρωμένων προγραμμάτων για τη στήριξη των ελληνικών λιγνιτικών περιοχών για αυτή τη μετάβαση στη μεταλιγνιτική περίοδο. Ειδικότερα, δέσμευση της Ελληνικής Κυβέρνησης είναι η απόσυρση των λιγνιτικών μονάδων έως το έτος 2028 με τρόπο συντεταγμένο και υπεύθυνο. Την ίδια στιγμή η διασφάλιση των θέσεων εργασίας και η αξιοποίηση του υψηλής τεχνογνωσίας ανθρωπίνου δυναμικού των περιοχών αυτών αποτελούν μέγιστη προτεραιότητα.

Για το σκοπό αυτό είναι απαραίτητη η εκπόνηση στρατηγικού σχεδίου για τις λιγνιτικές περιοχές, που θα περιλαμβάνει ενισχυμένα φορολογικά κίνητρα για την προσέλκυση επενδύσεων, συγκεκριμένες χρήσεις γης

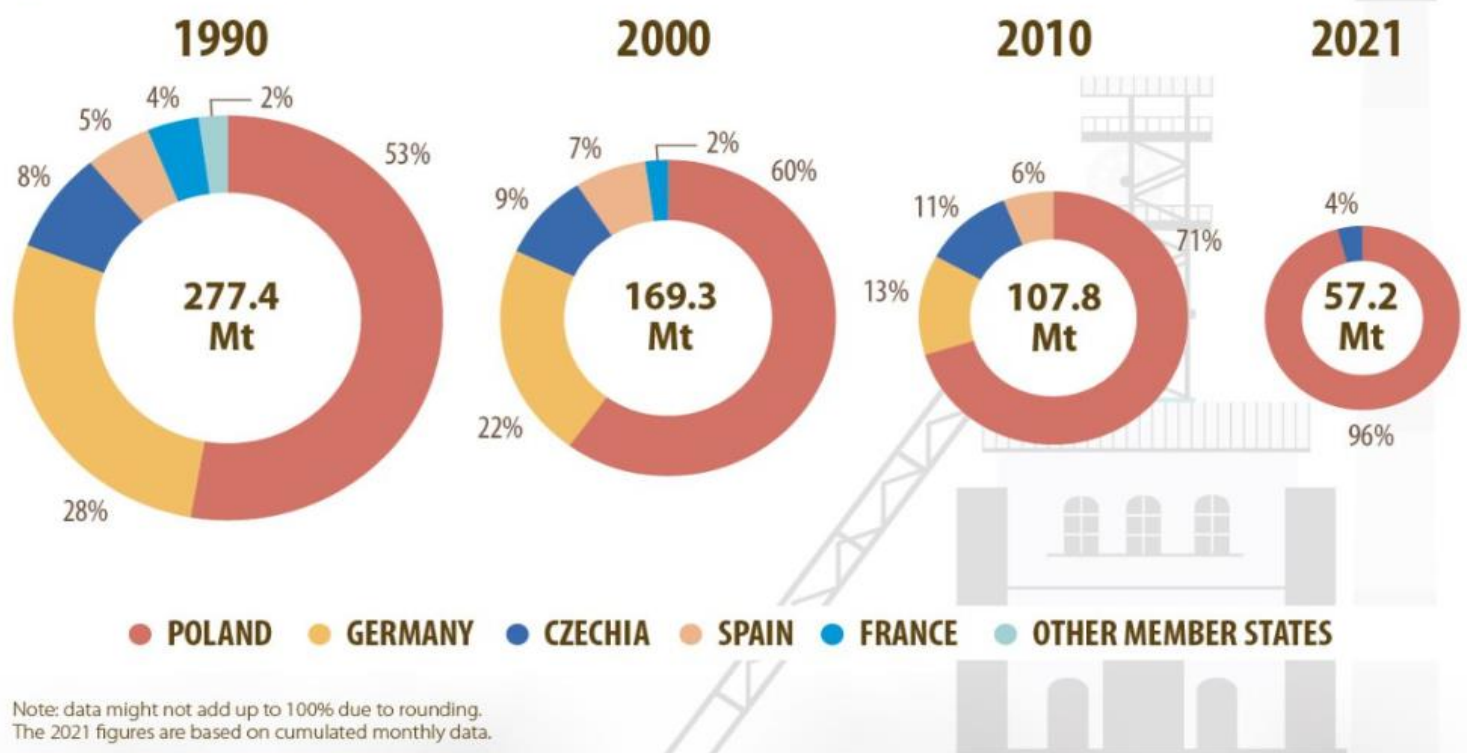
για τις δεκάδες χιλιάδες στρεμμάτων γης των λιγνιτωρυχείων που αποδεδειγμένα, δράσεις για την ανάπτυξη της εναλλακτικής γεωργίας, της βιομηχανίας και των υπηρεσιών, καθώς και αναλυτικά χρονοδιαγράμματα για την υλοποίηση των επενδύσεων.

Στο πλαίσιο αυτό, η κυβέρνηση αποφάσισε την εκπόνηση ολοκληρωμένου Σχεδίου Δίκαιης Αναπτυξιακής Μετάβασης (ΣΔΑΜ) με στόχο τον ολικό αναπτυξιακό μετασχηματισμό των λιγνιστικών περιοχών της χώρας, μέσα από τη δημιουργία στρατηγικών δυνατοτήτων, με σκοπό τη διατήρηση και ενίσχυση του κοινωνικού τους ιστού.

3. Η ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΤΟΥ ΛΙΓΝΙΤΗ ΣΤΗΝ ΕΕ ΚΑΙ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ-ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΠΑΡΑΓΩΓΗΣ ΚΑΙ ΚΑΤΑΝΑΛΩΣΗΣ

Production of hard coal in the EU, 1990 - 2021

(million tonnes)

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 1

Παραγωγή λιθάνθρακα στην ΕΕ, 1990-2021 (εκατομμύρια τόνοι)

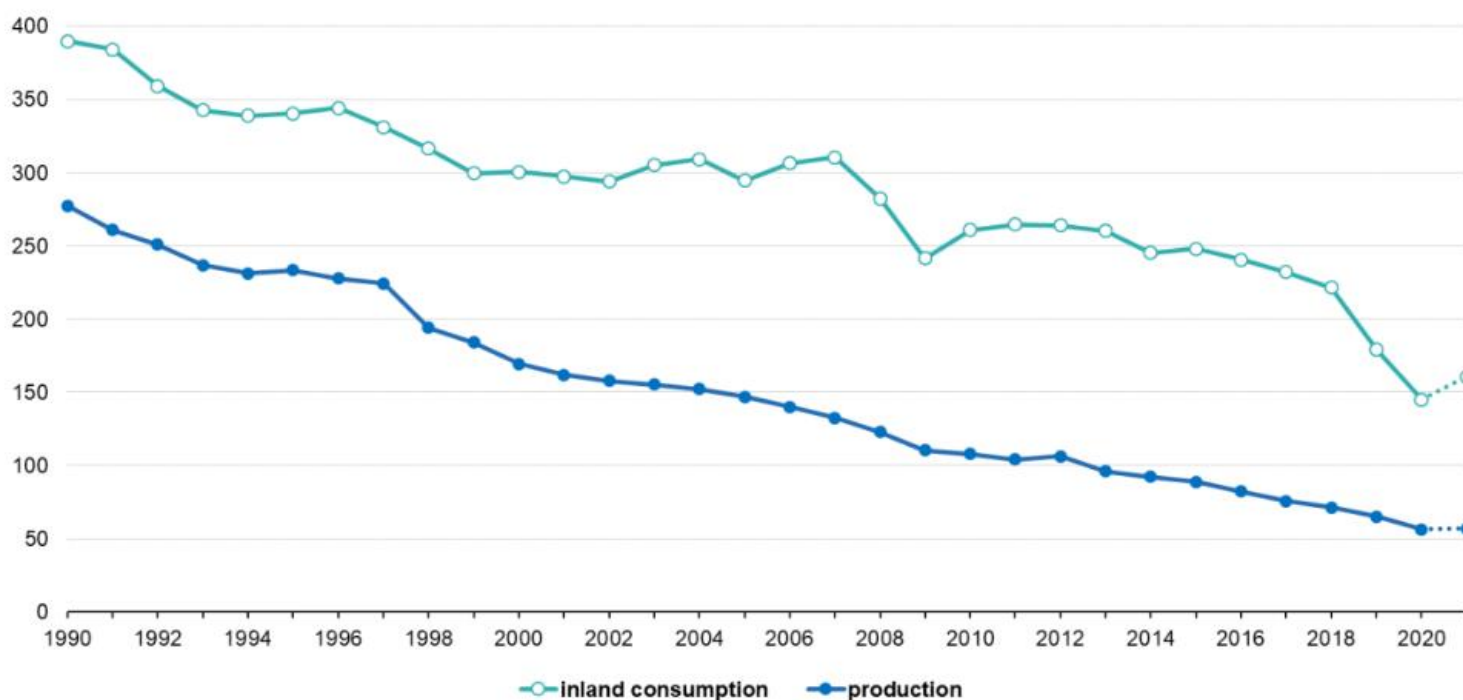
Πηγή: Eurostat

Ο σκοπός μας είναι να εξηγήσουμε πως έχει εξελιχθεί η κατανάλωση και η προσφορά άνθρακα στην Ευρωπαϊκή Ένωση (ΕΕ) και την Ευρωπαϊκή Ζώνη Ελεύθερων Συναλλαγών (ΕΖΕΣ), επισημαίνοντας τις τάσεις στην παραγωγή και την κατανάλωση των κύριων τύπων στερεών ορυκτών καυσίμων: σκληρού άνθρακα και λιγνίτη. Επιπλέον, παραχωρούμε ορισμένα στοιχεία σχετικά με την προμήθεια οπτάνθρακα.

- Κατανάλωση και παραγωγή λιθάνθρακα

Όπως φαίνεται στο διάγραμμα 1, η εσωτερική κατανάλωση λιθάνθρακα στην ΕΕ μειώθηκε σταθερά τη δεκαετία του 1990. Ξεκινώντας το 1999 και για σχεδόν μια δεκαετία, η ετήσια κατανάλωση λιθάνθρακα σταθεροποιήθηκε σε περίπου 300 εκατομμύρια τόνους. Μετά από μια πρώτη απότομη πτώση το 2008 και μια άλλη το 2009, η κατανάλωση λιθάνθρακα σταθεροποιήθηκε γύρω από ένα νέο οροπέδιο 250 εκατομμυρίων τόνων από το 2010 και μετά. Τέλος, το 2019 ξεκίνησε μια άλλη ισχυρή μείωση της κατανάλωσης λιθάνθρακα, η οποία ενισχύθηκε από την πανδημία COVID-19 το 2020. Η κατανάλωση σκληρού άνθρακα στην ΕΕ το 2021 εκτιμάται ότι έφτασε τους 160 εκατομμύρια τόνους, 27 % λιγότερο από τρία χρόνια νωρίτερα. Η παραγωγή λιθάνθρακα στην ΕΕ μειώθηκε σχεδόν συνεχώς από το 1990, πιο σταθερά από την κατανάλωση. Το 2021, η παραγωγή της ΕΕ ήταν 57 εκατομμύρια τόνοι, 79 % μικρότερη από τα 277 εκατομμύρια τόνους του 1990. Το 2020, το 39 % της εσωτερικής κατανάλωσης μπορούσε να καλυφθεί από την παραγωγή στην ΕΕ, σε σύγκριση με 71 % το 1990. Το χάσμα μεταξύ των δύο καλύπτονταν κυρίως από εισαγωγές (βλ. Εξάρτηση από τις εισαγωγές λιθάνθρακα). Τα στοιχεία του 2021 βασίζονται σε σωρευμένα μηνιαία δεδομένα.

Inland consumption and production of hard coal, EU, 1990-2021
(million tonnes)

Dotted lines represent cumulated monthly data.

Source: Eurostat (online data code: nrg_cb_sff, nrg_cb_sffm)

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 2

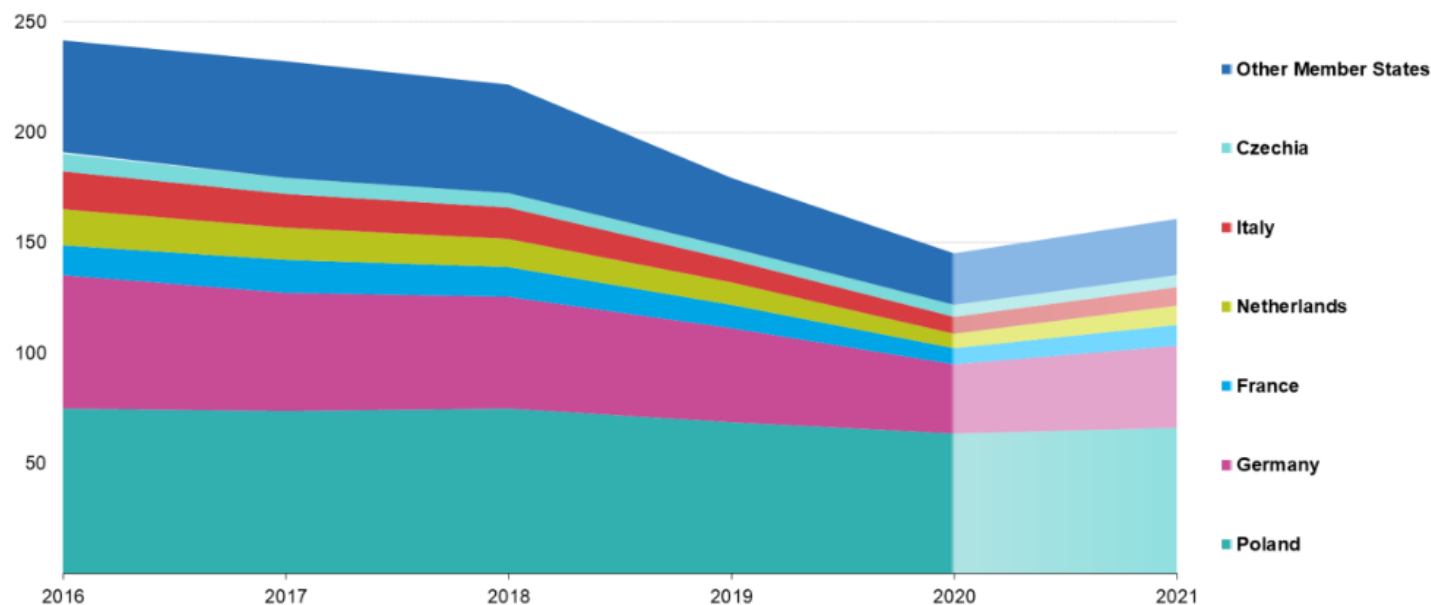
Εσωτερική κατανάλωση και παραγωγή λιθάνθρακα, ΕΕ, 1990-2022 (σε εκατομμύρια τόνους)

Πηγή: Eurostat

Το 1990, 13 κράτη μέλη της σημερινής ΕΕ παρήγαγαν λιθάνθρακα. Το 2021 έμειναν μόνο δύο: η Πολωνία και η Τσεχία. Η Πολωνία παρήγαγε 55 εκατομμύρια τόνους λιθάνθρακα (96 % της συνολικής παραγωγής της ΕΕ) και η Τσεχία παρήγαγε 2,2 εκατομμύρια τόνους (4 %). Σε σύγκριση με το 2012, που ήταν η τελευταία αιχμή της παραγωγής λιθάνθρακα στην ΕΕ (106 εκατομμύρια τόνοι), το 2021 η Πολωνία μείωσε την παραγωγή της κατά 31 % και η Τσεχία κατά 81 %. Όλοι οι άλλοι πρώην παραγωγοί λιθάνθρακα σταμάτησαν την παραγωγή τους.

Η Πολωνία (41 %) και η Γερμανία (23 %) αντιπροσώπευαν μαζί σχεδόν τα δύο τρίτα της συνολικής κατανάλωσης λιθάνθρακα στην ΕΕ το 2021, ακολουθούμενες από τη Γαλλία, τις Κάτω Χώρες, την Ιταλία και την Τσεχία (από 3 % έως 6 %). Το Διάγραμμα 2 παρουσιάζει την κατανάλωση λιθάνθρακα της ΕΕ από το 2016 έως το 2021 ανά κράτος μέλος. Εκτός από τη Μάλτα, η οποία σταμάτησε να χρησιμοποιεί λιθάνθρακα το 1996, κάθε άλλη χώρα της ΕΕ αναφέρει ότι η κατανάλωση λιθάνθρακα κυμαίνεται από μερικές χιλιάδες τόνους έως αρκετά εκατομμύρια τόνους.

Inland consumption of hard coal by Member State, EU, 2016-2021 (million tonnes)

Light-shaded areas represent cumulated monthly data.
Source: Eurostat (online data code: nrg_cb_sff, nrg_cb_sffm)

eurostat

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 3

Εσωτερική κατανάλωση λιθάνθρακα ανά κράτος μέλος. ΕΕ, 2017-2022 (εκατομμύρια τόνοι)

Πηγή: Eurostat

Μία χώρα της ΕΖΕΣ εξακολουθεί να παράγει λιθάνθρακα το 2020: η Νορβηγία. Σταθερή τη δεκαετία του 1990 γύρω στους 300 χιλιάδες τόνους, η παραγωγή λιθάνθρακα της Νορβηγίας έφτασε στο ανώτατο όριο των 4 εκατομμυρίων τόνων το 2007, πριν μειωθεί ξανά σε περίπου 70 χιλιάδες τόνους το 2020.

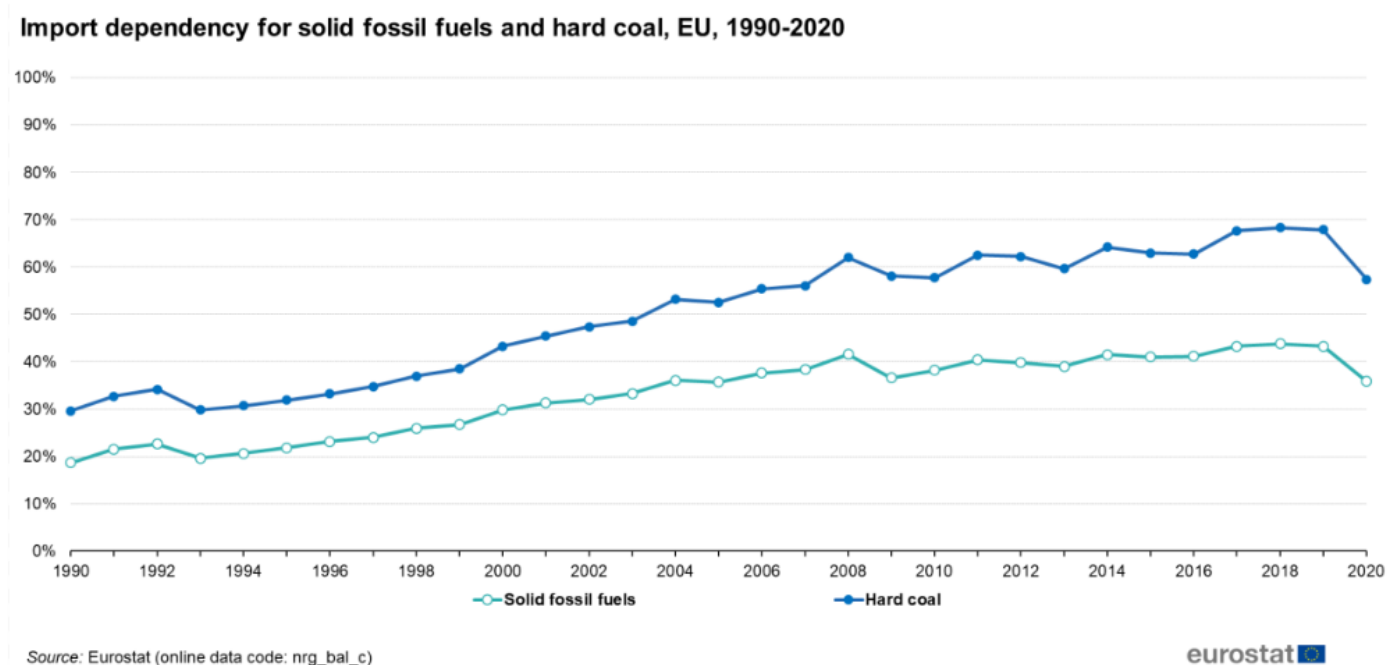
Η κατανάλωση λιθάνθρακα από τις χώρες της ΕΖΕΣ παρέμεινε σταθερή σε περίπου 1 εκατομμύριο τόνους από το 1990. Το 2020, δύο χώρες της ΕΖΕΣ, η Νορβηγία και η Ισλανδία, ανέφεραν κατανάλωση λιθάνθρακα 1,02 εκατομμυρίων τόνων.

- Εξάρτηση από εισαγωγές λιθάνθρακα

Τα στερεά ορυκτά καύσιμα είχαν χαμηλότερο ποσοστό εξάρτησης από τις εισαγωγές 35,8 % το 2020 σε σύγκριση με άλλα ορυκτά καύσιμα, όπως το πετρέλαιο ή το φυσικό αέριο. Ωστόσο, αυτό το ποσοστό

εξάρτησης αντιστοιχεί σε όλα τα στερεά ορυκτά καύσιμα, συμπεριλαμβανομένου του λιθάνθρακα (με υψηλή παραγωγή και αμελητέο εμπόριο) και πολλών δευτερογενών προϊόντων όπου η ΕΕ είναι καθαρός εξαγωγέας. Ο σκληρός άνθρακας είναι ο κύριος τύπος άνθρακα με αξιοσημείωτη εξάρτηση από τις εισαγωγές, φθάνοντας το 57,4 % το 2020.

Τόσο οι καμπύλες εξάρτησης από τα στερεά ορυκτά καύσιμα όσο και οι καμπύλες εξάρτησης από τις εισαγωγές σκληρού άνθρακα είχαν παρόμοια μοτίβα (διάγραμμα 3). Ξεκινώντας το 1990 με 18,7 % για τα στερεά ορυκτά καύσιμα και 29,6 % για τον λιθάνθρακα, η εξάρτηση από τις εισαγωγές άρχισε να αυξάνεται στα μέσα της δεκαετίας του 1990. Μέχρι το 2004, ο ρυθμός αύξησης επιβραδύνθηκε, πριν φτάσει στο υψηλότερο σημείο του το 2018: 43,8 % για τα στερεά ορυκτά καύσιμα και 68,3 % για τον λιθάνθρακα. Ο λόγος για αυτήν την αύξηση της εξάρτησης από τις εισαγωγές είναι ότι, αν και τόσο η παραγωγή όσο και η κατανάλωση έχουν μειωθεί στην ΕΕ από το 1990, η κατανάλωση μειώθηκε πιο αργά από την παραγωγή. το κενό που προέκυψε καλύφθηκε κυρίως από εισαγωγές.

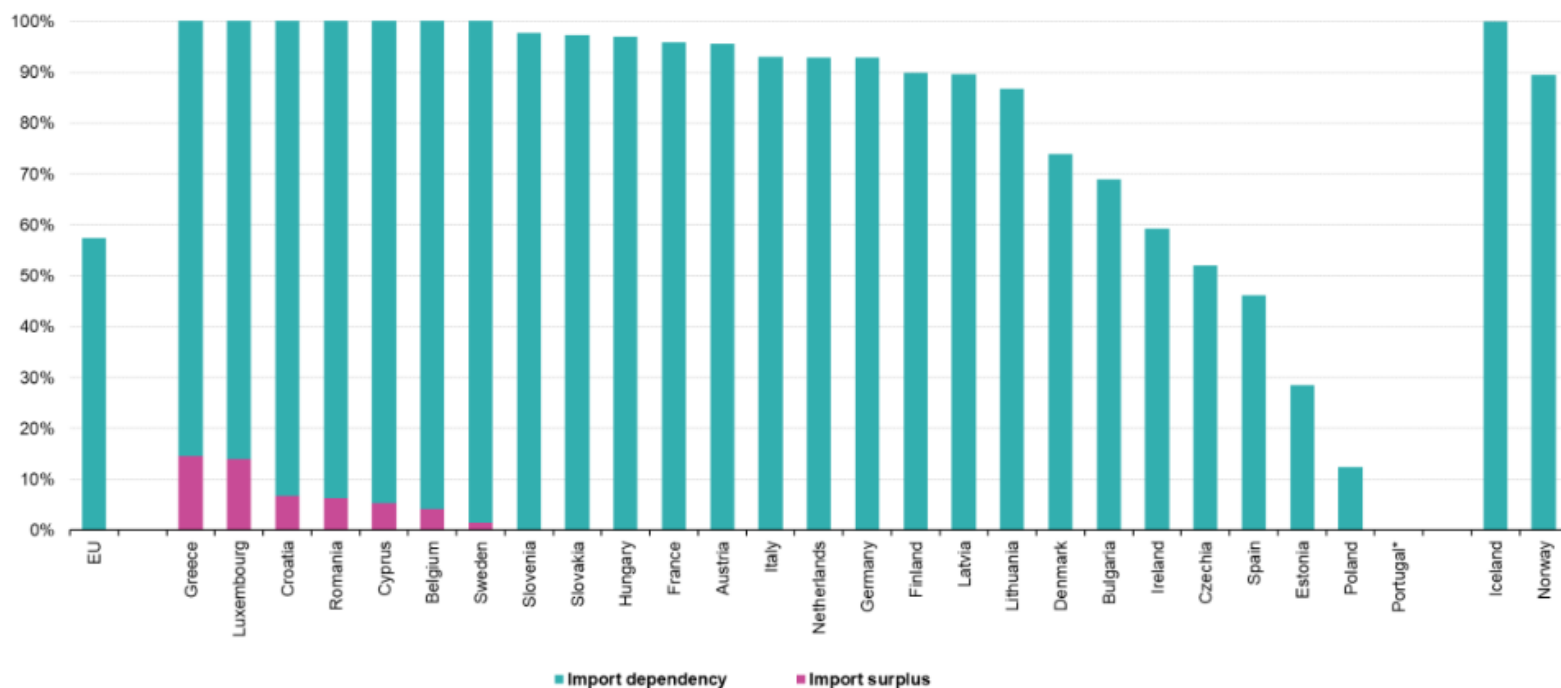
ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 4

Εξάρτηση από τις εισαγωγές για στερεά ορυκτά καύσιμα και σκληρό άνθρακα, ΕΕ, 1990-2021

Πηγή: Eurostat

Το 2020, περισσότερες από τις μισές χώρες της ΕΕ είχαν ποσοστό εξάρτησης από τις εισαγωγές μεγαλύτερο από 90 % για λιθάνθρακα (διάγραμμα 4). Η διαφορά μεταξύ των καθαρών εισαγωγών και της κατανάλωσης άνθρακα εξηγείται συνήθως από τον λιθάνθρακα που προέρχεται από τα υπάρχοντα αποθέματα των ίδιων των χωρών. Για την Πολωνία και την Τσεχία, καθώς και τη Νορβηγία για τις χώρες της ΕΖΕΣ, η διαφορά περιλαμβάνει επίσης τη δική τους παραγωγή λιθάνθρακα. Επτά χώρες της ΕΕ ανέφεραν εξάρτηση από τις εισαγωγές άνω του 100 %: Ελλάδα, Λουξεμβούργο, Κροατία, Ρουμανία, Κύπρος, Βέλγιο και Σουηδία. Αυτές οι χώρες εισάγουν περισσότερο άνθρακα από ό,τι χρησιμοποιούν, συνήθως για τη δημιουργία αποθεμάτων. Μία χώρα της ΕΕ ανέφερε ποσοστό εξάρτησης από τις εισαγωγές κάτω του 0 %: η Πορτογαλία, η οποία εξάγει τα υπόλοιπα αποθέματά της καθώς η χώρα καταργεί σταδιακά τον άνθρακα.

Import dependency for hard coal by country, 2020

Malta and Liechtenstein: data is zero.
 * Portugal has a negative import dependency rate (-7.9%)

Source: Eurostat (online data code: nrg_bal_c)

eurostat

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 5

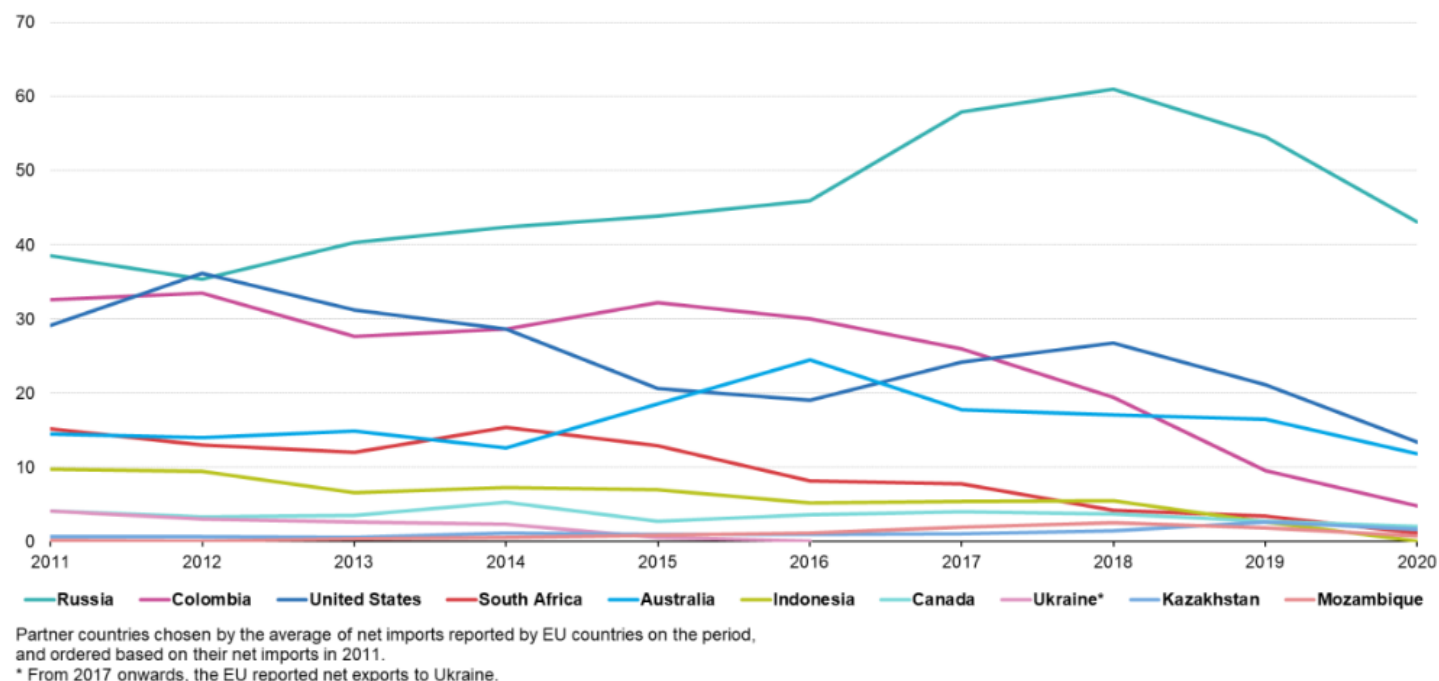
Εξάρτησή εισαγωγής για λιθάνθρακα ανά χώρα, 2020

Πηγή: Eurostat

Το 2020, η Ρωσία παρείχε περισσότερες από τις μισές (55,6 %) των εισαγωγών λιθάνθρακα της ΕΕ, ακολουθούμενη από τις Ηνωμένες Πολιτείες (17,2 %) και την Αυστραλία (15,3 %). Άλλοι σημαντικοί προμηθευτές ήταν η Κολομβία, η Νότια Αφρική, η Ινδονησία και ο Καναδάς. Στη δεκαετία του 2010, οι εισαγωγές από τους περισσότερους από αυτούς τους προμηθευτές μειώθηκαν ή παρέμειναν σταθερές καθώς η κατανάλωση λιθάνθρακα στην ΕΕ μειώθηκε. Εξαίρεση ήταν η Ρωσία, για την οποία οι χώρες της ΕΕ ανέφεραν αύξηση των εισαγωγών που έφτασαν τα 61 εκατομμύρια τόνους το 2018, πριν μειωθούν στη συνέχεια (διάγραμμα 5).

Οι εισαγωγές άνθρακα εξαρτώνται επίσης από τις τιμές της αγοράς και άλλους παράγοντες, οι οποίοι μπορούν να οδηγήσουν σε αλλαγές στους προμηθευτές. Οι παραδοσιακοί προμηθευτές λιθάνθρακα στην ΕΕ, όπως η Ουκρανία, η Βενεζουέλα ή η Νορβηγία, έχουν δει τις εισαγωγές τους να μειώνονται τα τελευταία χρόνια. Ταυτόχρονα, έχουν εμφανιστεί νέοι προμηθευτές όπως το Καζακστάν, η Μοζαμβίκη ή το Ηνωμένο Βασίλειο.

Net imports of hard coal, EU, 2011-2020 (million tonnes)

eurostat

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 6

Καθαρές εισαγωγές λιθάνθρακα, ΕΕ, 2011-2021 (εκατομμύρια τόνοι)

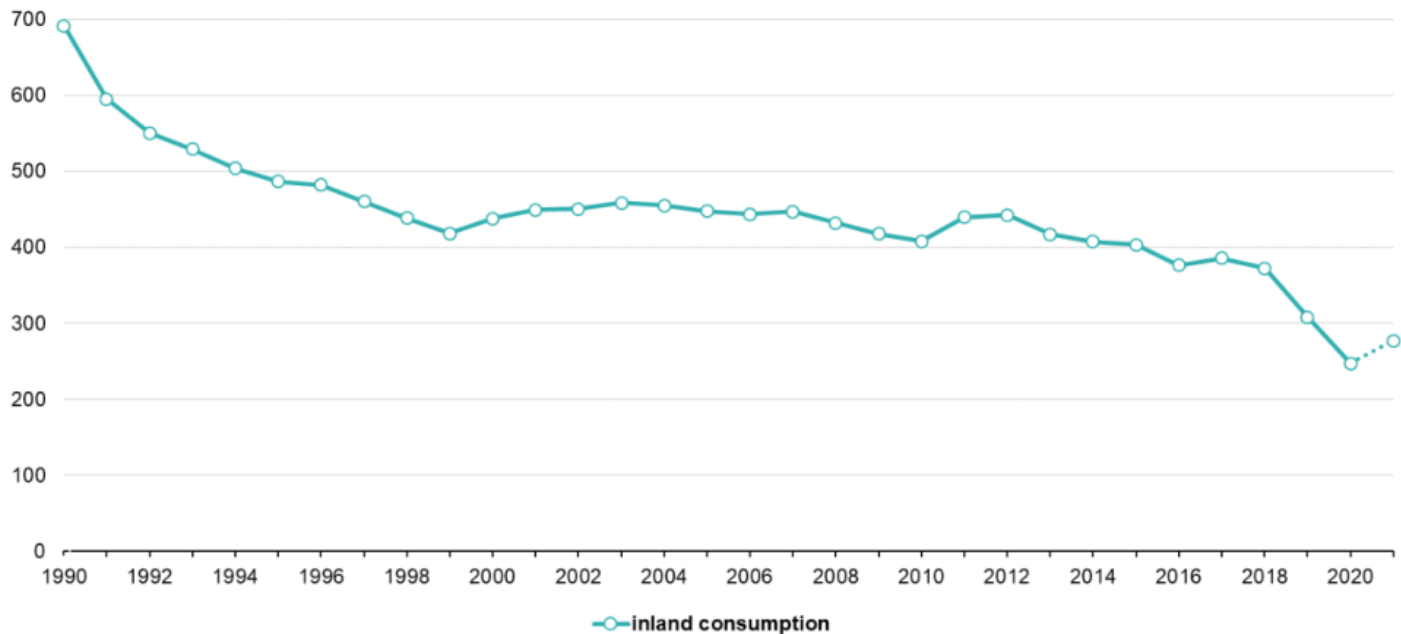
Πηγή: Eurostat

- Κατανάλωση και παραγωγή καφέ άνθρακα

Η κατανάλωση λιθάνθρακα το 2021 στην ΕΕ εκτιμάται σε 277 εκατομμύρια τόνους, 26 % λιγότερο από ό,τι το 2018. Το σχήμα 6 παρουσιάζει την τάση από το 1990. Στη δεκαετία του 1990, η κατανάλωση μειώθηκε γρήγορα, σε γενικές γραμμές στάσιμη μεταξύ 2000 και 2015 σε ένα εύρος 400 με 450 εκατομμύρια τόνους ετησίως. Από το 2018 έως το 2020, η κατανάλωση καφέ άνθρακα μειώθηκε απότομα, πριν αυξηθεί ελαφρά το 2021.

Η τάση παραγωγής καφέ άνθρακα είναι πολύ παρόμοια με την τάση κατανάλωσης. Ο καφές άνθρακας παράγεται κυρίως στις χώρες κατανάλωσης, ενώ οι εισαγωγές και οι εξαγωγές είναι αμελητέες. Τα στοιχεία του 2021 βασίζονται σε σωρευμένα μηνιαία δεδομένα.

Inland consumption of brown coal, EU, 1990-2021 (million tonnes)

Dotted lines represent cumulated monthly data.

eurostat

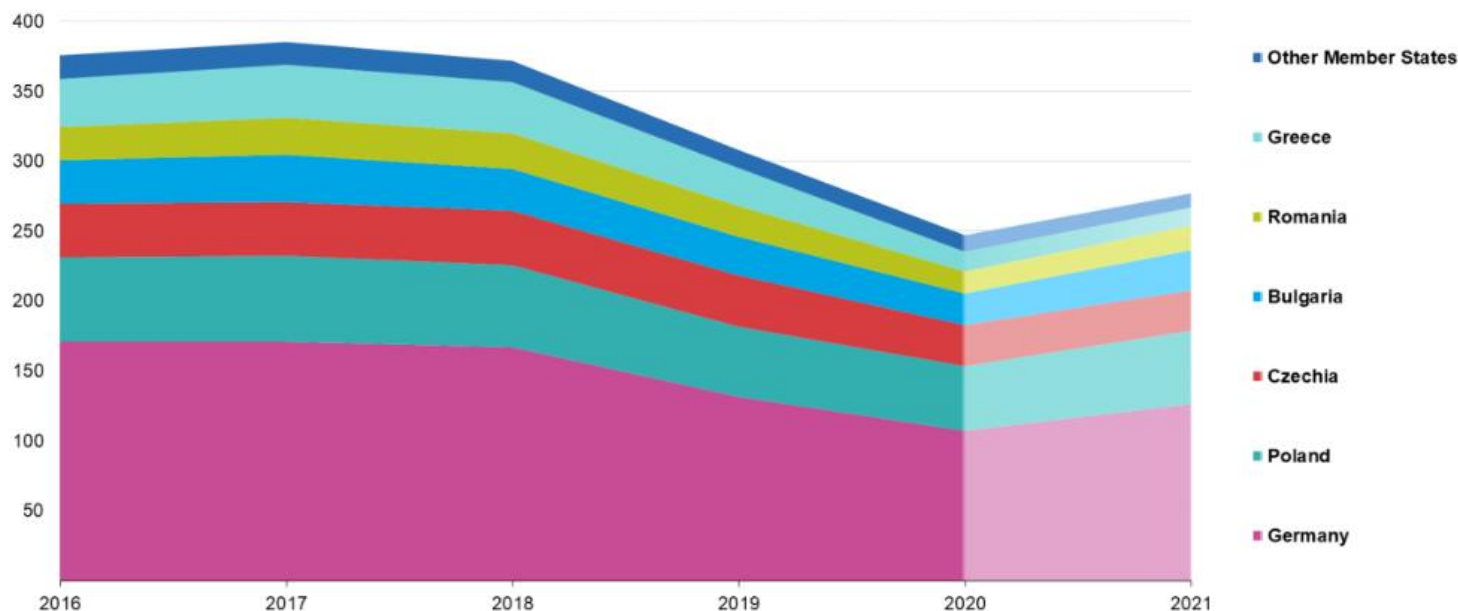
ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 7

Εσωτερική κατανάλωση καφέ άνθρακα, ΕΕ, 1990-2022 (εκατομμύρια τόνοι)

Πηγή: Eurostat

Η Γερμανία αντιπροσώπευε το 46 % της συνολικής κατανάλωσης καφέ άνθρακα στην ΕΕ το 2021, ακολουθούμενη από την Πολωνία (19 %), την Τσεχία (11 %), τη Βουλγαρία (10 %), τη Ρουμανία (6 %) και την Ελλάδα (5 %). Το Διάγραμμα 7 παρουσιάζει την κατανάλωση καφέ άνθρακα στην ΕΕ από το 2016 έως το 2021 ανά κράτος μέλος. Ο καφές άνθρακας απουσιάζει από το ενεργειακό μείγμα των χωρών της ΕΖΕΣ (παραγωγή και κατανάλωση).

Inland consumption of brown coal by Member State, EU, 2016-2021 (million tonnes)

Light-shaded areas represent cumulated monthly data.
Source: Eurostat (online data code: nrg_cb_sff, nrg_cb_sffm)

eurostat

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 8

Εσωτερική κατανάλωση καφέ άνθρακα ανά κράτος μέλος, ΕΕ, 2017-2022 (εκατομμύρια τόνοι)

Πηγή: Eurostat

- Παραδόσεις άνθρακα σε σταθμούς ηλεκτροπαραγωγής

Ένα μεγάλο μέρος του λιθάνθρακα (49 % το 2020) και η πλειονότητα του λιθάνθρακα (92 % το 2020) χρησιμοποιείται για την παραγωγή ηλεκτρικής ενέργειας. Το 2020, 72 εκατομμύρια τόνοι λιθάνθρακα παραδόθηκαν σε σταθμούς ηλεκτροπαραγωγής στην ΕΕ που παράγουν ηλεκτρική ενέργεια και θερμότητα. Για τον καφέ άνθρακα, η ποσότητα αυτή ήταν 226 εκατομμύρια τόνοι.

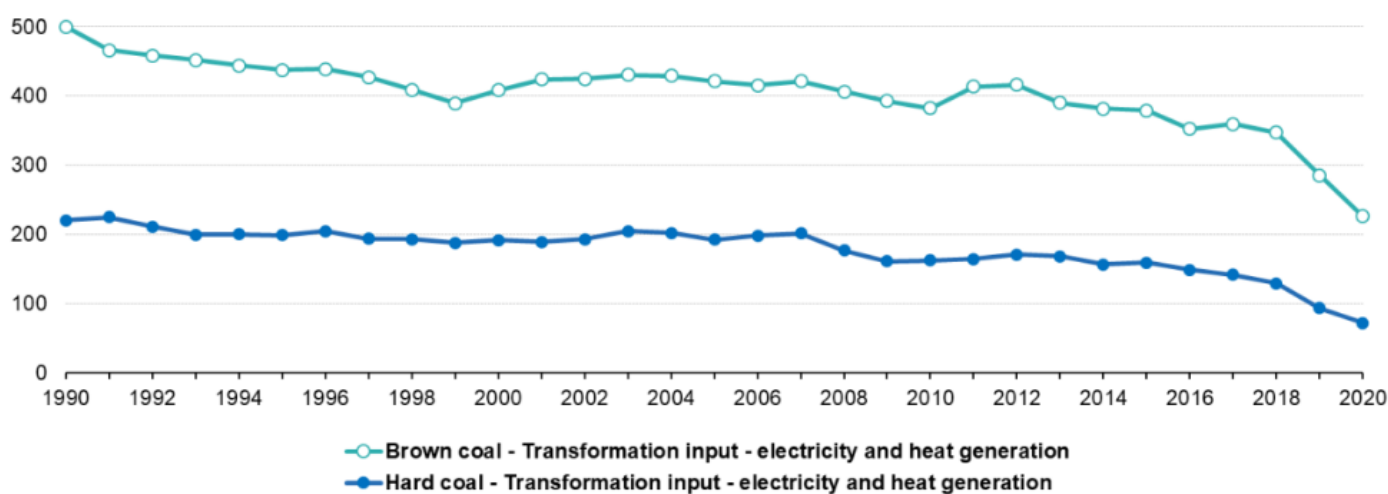
Το διάγραμμα 8 δείχνει ότι από το 2013, οι παραδόσεις λιθάνθρακα για παραγωγή ηλεκτρικής ενέργειας παρουσιάζουν πτωτική τάση. στην παραγωγή ηλεκτρικής ενέργειας και θερμότητας, ο λιθάνθρακας αντικαθίσταται όλο και περισσότερο από φυσικό αέριο και ανανεώσιμες πηγές ενέργειας. Επιπλέον, ένα μεγάλο μέρος του λιθάνθρακα χρησιμοποιείται στον βιομηχανικό τομέα, ιδιαίτερα σε φούρνους

οπτάνθρακα (βλ. Σχήμα 9). Οι παραδόσεις λιθάνθρακα σε σταθμούς ηλεκτροπαραγωγής παρουσιάζουν επίσης πτωτική τάση από το 2013. Από το 2019 και μετά, οι παραδόσεις λιθάνθρακα και λιθάνθρακα σε σταθμούς ηλεκτροπαραγωγής έχουν μειωθεί σημαντικά.

Στις χώρες της ΕΖΕΣ, οι παραδόσεις λιθάνθρακα σε σταθμούς ηλεκτροπαραγωγής κυμάνθηκαν περίπου 30 χιλιάδες τόνους μεταξύ 1990 και 2020. αντιπροσωπεύουν μόνο μια οριακή χρήση λιθάνθρακα (3 % το 2020), καθώς οι χώρες της ΕΖΕΣ χρησιμοποιούν λιθάνθρακα κυρίως στον βιομηχανικό τους τομέα.

Deliveries of brown coal and hard coal to power plants, EU, 1990-2020

(million tonnes)

* Annual coal questionnaire data with the following balance items are included:

Transformation input - electricity and heat generation - main activity producer electricity only - energy use
 Transformation input - electricity and heat generation - main activity producer combined heat and power - energy use
 Transformation input - electricity and heat generation - main activity producer heat only - energy use
 Transformation input - electricity and heat generation - autoproducer electricity only - energy use
 Transformation input - electricity and heat generation - autoproducer combined heat and power - energy use
 Transformation input - electricity and heat generation - autoproducer heat only - energy use

Source: Eurostat (online data code: nrg_cb_sff)

eurostat

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 9

Παραδόσεις λιθάνθρακα σε σταθμούς ηλεκτροπαραγωγής, ΕΕ, 1990-2021 (εκατομμύρια τόνοι)

Πηγή: Eurostat

4. ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΕΥΡΩΠΑΙΚΗΣ ΕΝΩΣΗΣ

4.1 Περιβαλλοντική πολιτική: γενικές αρχές και βασικό πλαίσιο ιστορική αναδρομή

Η ευρωπαϊκή περιβαλλοντική πολιτική βασίζεται στις αρχές της προφύλαξης, της πρόληψης και της επανόρθωσης των καταστροφών του περιβάλλοντος στην πηγή, καθώς και στην αρχή «ο ρυπαίνων πληρώνει». Η ΕΕ αντιμετωπίζει σύνθετα περιβαλλοντικά ζητήματα, από την κλιματική αλλαγή και την απώλεια βιοποικιλότητας έως την εξάντληση των πόρων και τη ρύπανση. Η περιβαλλοντική πολιτική μεταφέρθηκε πρόσφατα στο επίκεντρο της χάραξης πολιτικής της ΕΕ, με την Επιτροπή να δρομολογεί την Ευρωπαϊκή Πράσινη Συμφωνία (2019) ως τον κύριο μοχλό της στρατηγικής της για την οικονομική ανάπτυξη.

- Νομική βάση

Άρθρα 11 και 191 έως 193 της Συνθήκης για τη λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΣΛΕΕ). Η ΕΕ είναι αρμόδια να ενεργεί σε όλους τους τομείς της περιβαλλοντικής πολιτικής, όπως είναι η ρύπανση του ατμοσφαιρικού αέρα και των υδάτων, η διαχείριση των αποβλήτων και η κλιματική αλλαγή. Το πεδίο της περιορίζεται από την αρχή της επικουρικότητας και από την υποχρεωτική ομοφωνία στο Συμβούλιο στους τομείς των δημοσιονομικών ζητημάτων, της αστικής και αγροτικής χωροταξίας, των χρήσεων γης, της ποσοτικής διαχείρισης των υδάτινων πόρων, των επιλογών που αφορούν τις πηγές ενέργειας και της δομής του ενεργειακού εφοδιασμού.

- Αρχές και εξέλιξη

Η περιβαλλοντική πολιτική της ΕΕ χρονολογείται από το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο του Παρισιού του 1972, όπου οι αρχηγοί κρατών ή κυβερνήσεων (μετά την πρώτη διάσκεψη του ΟΗΕ για το περιβάλλον) δήλωσαν την ανάγκη να πλαισιωθεί η οικονομική πολιτική από μια κοινοτική περιβαλλοντική πολιτική και ζήτησαν ένα πρόγραμμα δράσης. Η Ενιαία Ευρωπαϊκή Πράξη του 1987 εισήγαγε ένα νέο «περιβαλλοντικό κεφάλαιο» που αποτέλεσε την πρώτη νομική βάση μιας κοινής περιβαλλοντικής πολιτικής με σκοπό τη διαφύλαξη της ποιότητας του περιβάλλοντος, την προστασία της ανθρώπινης υγείας και τη διασφάλιση της ορθολογικής

χρήσης των φυσικών πόρων. Οι μεταγενέστερες αναθεωρήσεις των Συνθηκών ενίσχυσαν τη δέσμευση της Κοινότητας υπέρ της προστασίας του περιβάλλοντος και τον ρόλο του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου στην ανάπτυξη μιας περιβαλλοντικής πολιτικής. Η Συνθήκη του Μάαστριχτ (1993) καθιέρωσε το περιβάλλον ως επίσημο πεδίο πολιτικής της ΕΕ, εισήγαγε τη διαδικασία της συν απόφασης και κατέστησε γενικό κανόνα στο Συμβούλιο την ειδική πλειοψηφία. Η Συνθήκη του Άμστερνταμ (1999) καθιέρωσε την υποχρέωση ενσωμάτωσης της περιβαλλοντικής προστασίας σε όλες τις τομεακές πολιτικές της ΕΕ, με σκοπό την προαγωγή της βιώσιμης ανάπτυξης. Η «καταπολέμηση της κλιματικής αλλαγής» κατέστη ειδικός στόχος με τη Συνθήκη της Λισαβόνας (2009), όπως και η βιώσιμη ανάπτυξη στο πλαίσιο των σχέσεων με τις τρίτες χώρες. Η Συνθήκη της Λισαβόνας αναγνώρισε επίσης τη νομική προσωπικότητα της ΕΕ, η οποία επιτρέπει στην ΕΕ να συνάπτει διεθνείς συμφωνίες. Οι εξελίξεις αυτές ενίσχυσαν τον ρόλο της ΕΕ ως βασικού παράγοντα στο παγκόσμιο περιβαλλοντικό μέτωπο, πρωτοστατώντας σε βασικές πρωτοβουλίες όπως η Ευρωπαϊκή Πράσινη Συμφωνία και ο νόμος της ΕΕ για το κλίμα.

- Γενικές αρχές

Η περιβαλλοντική πολιτική της ΕΕ βασίζεται στις αρχές της προφύλαξης, της πρόληψης και της επανόρθωσης των καταστροφών του περιβάλλοντος στην πηγή, και στην αρχή «ο ρυπαίνων πληρώνει». Η αρχή της πρόληψης είναι ένα εργαλείο διαχείρισης κινδύνων που υπεισέρχεται εάν υπάρχει επιστημονική αβεβαιότητα ως προς κάποιον εικαζόμενο κίνδυνο για την ανθρώπινη υγεία ή για το περιβάλλον, ο οποίος προκύπτει από συγκεκριμένη ενέργεια ή πολιτική. Για παράδειγμα, σε περίπτωση αμφιβολίας ως προς τις πιθανές βλαβερές συνέπειες ενός προϊόντος, η αρχή αυτή επιτάσσει να αποσυρθεί από την αγορά εάν, μετά από αντικειμενική επιστημονική αξιολόγηση, παραμείνει η αβεβαιότητα. Τα μέτρα αυτά πρέπει να μην εισάγουν διακρίσεις, να είναι αναλογικά και να αναθεωρούνται μόλις γίνονται διαθέσιμα περισσότερα επιστημονικά στοιχεία.

Η αρχή «ο ρυπαίνων πληρώνει» υλοποιήθηκε με την οδηγία για την περιβαλλοντική ευθύνη, που αποσκοπεί στην πρόληψη ή διαφορετικά στην αποκατάσταση της περιβαλλοντικής ζημίας σε προστατευόμενα είδη και φυσικούς οικοτύπους, σε ύδατα και έδαφος. Οι φορείς που ασκούν ορισμένες επαγγελματικές δραστηριότητες όπως η μεταφορά επικίνδυνων ουσιών ή δραστηριότητες που συνεπάγονται απόρριψη σε ύδατα, οφείλουν να λαμβάνουν προληπτικά μέτρα σε περίπτωση άμεσης απειλής για το περιβάλλον. Εάν

έχει ήδη προκληθεί βλάβη, οφείλουν να λάβουν τα κατάλληλα μέτρα για να την αποκαταστήσουν και να πληρώσουν τη δαπάνη. Το πεδίο της οδηγίας διευρύνθηκε τρεις φορές για να συμπεριλάβει τη διαχείριση των εξορυκτικών αποβλήτων, τη λειτουργία τόπων γεωλογικής αποθήκευσης και την ασφάλεια των υπεράκτιων δραστηριοτήτων άντλησης πετρελαίου και φυσικού αερίου.

Επιπλέον, η ενσωμάτωση περιβαλλοντικών πτυχών σε άλλα πεδία αρμοδιότητας της ΕΕ έχει γίνει πλέον σημαντική έννοια της ευρωπαϊκής πολιτικής ύστερα από την πρωτοβουλία του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου του Κάρντιφ το 1998. Τα τελευταία χρόνια, η ενσωμάτωση της περιβαλλοντικής πολιτικής έχει σημειώσει μεγάλη πρόοδο, για παράδειγμα στο πεδίο της ενεργειακής πολιτικής, όπως αποτυπώνεται στην παράλληλη ανάπτυξη της δέσμης μέτρων της ΕΕ σχετικά με το κλίμα και την ενέργεια ή στον χάρτη πορείας για τη μετάβαση σε μια ανταγωνιστική οικονομία χαμηλών επιπέδων ανθρακούχων εκπομπών έως το 2050.

Τον Δεκέμβριο του 2019 η Επιτροπή δρομολόγησε την Ευρωπαϊκή Πράσινη Συμφωνία, η οποία έχει ως στόχο να διασφαλίσει ότι οι πολιτικές της ΕΕ θα καταστήσουν την Ευρώπη τη πρώτη κλιματικά ουδέτερη ήπειρο στον κόσμο. Το 2021 εγκρίθηκε ο νόμος της ΕΕ για το κλίμα, ο οποίος δεσμεύει την ΕΕ να επιτύχει κλιματική ουδετερότητα έως το 2050 και θέτει ως στόχο τη μείωση των καθαρών εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου κατά τουλάχιστον 55 % έως το 2030, σε σύγκριση με τα επίπεδα του 1990.

4.2 Βασικό πλαίσιο

4.2.1 Προγράμματα δράσης για το περιβάλλον

Από το 1973, η Επιτροπή εκδίδει πολυετή προγράμματα δράσης για το περιβάλλον τα οποία καθορίζουν μελλοντικές νομοθετικές προτάσεις και στόχους για την περιβαλλοντική πολιτική της ΕΕ. Τον Μάιο του 2022 τέθηκε σε ισχύ το 8ο πρόγραμμα δράσης για το περιβάλλον, καθώς η ΕΕ συμφώνησε νομικά επί του κοινού θεματολογίου για την περιβαλλοντική πολιτική έως το τέλος του 2030.

Επαναλαμβάνει το όραμα του 7ου προγράμματος δράσης για το περιβάλλον για το 2050 που στόχευε στην εξασφάλιση ευημερίας για όλους, παραμένοντας εντός των πλανητικών ορίων.

Το νέο πρόγραμμα υποστηρίζει και αξιοποιεί τους περιβαλλοντικούς και κλιματικούς στόχους της Ευρωπαϊκής Πράσινης Συμφωνίας μαζί με έξι στόχων προτεραιότητας:

- επίτευξη του στόχου μείωσης των εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου έως το 2030 και της κλιματικής ουδετερότητας έως το 2050,
- βελτίωση της ικανότητας προσαρμογής, ενίσχυση της ανθεκτικότητας και μείωση της ευπάθειας στην κλιματική αλλαγή,
- προώθηση ενός μοντέλου ανατροφοδοτικής ανάπτυξης, αποσύνδεση της οικονομικής ανάπτυξης από τη χρήση των πόρων και την υποβάθμιση του περιβάλλοντος, και επιτάχυνση της μετάβασης σε μια κυκλική οικονομία,
- επιδίωξη μιας φιλοδοξίας μηδενικής ρύπανσης, μεταξύ άλλων για τον αέρα, τα ύδατα και το έδαφος, και προστασία της υγείας και της ευημερίας των Ευρωπαίων πολιτών,
- προστασία, διατήρηση και αποκατάσταση της βιοποικιλότητας και ενίσχυση του φυσικού κεφαλαίου (ιδίως του αέρα, των υδάτων, του εδάφους και των δασών, των γλυκών υδάτων, των υγροτόπων και των θαλάσσιων οικοσυστημάτων),
- μείωση των περιβαλλοντικών και κλιματικών πιέσεων που συνδέονται με την παραγωγή και την κατανάλωση (ιδίως στους τομείς της ενέργειας, της βιομηχανικής ανάπτυξης, των κτιρίων και των υποδομών, της κινητικότητας και του επισιτιστικού συστήματος).

4.2.2 Οριζόντιες στρατηγικές

Η ΕΕ θέσπισε την πρώτη στρατηγική της για την αειφόρο ανάπτυξη (ΣΑΑ) το 2001, προσδίδοντας κατ' αυτόν τον τρόπο μια περιβαλλοντική διάσταση στη Στρατηγική της Λισαβόνας. Ανταποκρινόμενη στην Ατζέντα του 2030 για τη Βιώσιμη Ανάπτυξη που εγκρίθηκε το 2015, η Επιτροπή δημοσίευσε το 2016 ανακοίνωση με τίτλο «Επόμενα βήματα για ένα βιώσιμο ευρωπαϊκό μέλλον – Ευρωπαϊκή δράση για την αειφορία», στην οποία περιγράφεται ο τρόπος ενσωμάτωσης των Στόχων Βιώσιμης Ανάπτυξης (ΣΒΑ) στις προτεραιότητες πολιτικής της ΕΕ.

Τον Ιανουάριο του 2019 η Επιτροπή παρουσίασε έγγραφο προβληματισμού σχετικά με τους στόχους βιώσιμης ανάπτυξης με τίτλο «Προς μια βιώσιμη Ευρώπη έως το 2030», στο οποίο παρουσιάζονται τρία

σενάρια για την προώθηση των Στόχων Βιώσιμης Ανάπτυξης (ΣΒΑ). Το Κοινοβούλιο έχει εκφράσει την υποστήριξή του στο πλέον φιλόδοξο σενάριο, το οποίο προτείνει την καθοδήγηση όλων των δράσεων της ΕΕ και των κρατών μελών με τον καθορισμό συγκεκριμένων στόχων υλοποίησης των ΣΒΑ, την πρόταση συγκεκριμένων αποτελεσμάτων για το 2030 και τη θέσπιση μηχανισμού για την υποβολή εκθέσεων και την παρακολούθηση της προόδου των ΣΒΑ.

Το 2011 η ΕΕ ενέκρινε τη στρατηγική της για τη βιοποικιλότητα με ορίζοντα το 2020, αντικατοπτρίζοντας τις δεσμεύσεις που αναλήφθηκαν στο πλαίσιο της Σύμβασης των Ηνωμένων Εθνών για τη βιολογική ποικιλότητα (ΣΒΠ), της κύριας διεθνούς συμφωνίας για τη βιοποικιλότητα, στην οποία η ΕΕ είναι συμβαλλόμενο μέρος. Ως συμβολή στις συζητήσεις για ένα παγκόσμιο πλαίσιο για τη βιοποικιλότητα μετά το 2020 (Διάσκεψη των Ηνωμένων Εθνών για τη βιοποικιλότητα (COP15)), η Επιτροπή παρουσίασε τον Μάιο του 2020 τη στρατηγική της ΕΕ για τη βιοποικιλότητα με ορίζοντα το 2030 ως ένα ολοκληρωμένο, φιλόδοξο και μακροπρόθεσμο σχέδιο για την προστασία της φύσης και την αντιστροφή της υποβάθμισης των οικοσυστημάτων. Τον Ιούνιο του 2021 το Κοινοβούλιο ενέκρινε τη στρατηγική αυτή και υπέβαλε περαιτέρω προτάσεις για την ενίσχυσή της.

Στο πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Πράσινης Συμφωνίας, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή παρουσίασε τον Μάιο του 2020 τη στρατηγική της Από το Αγρόκτημα στο Πιάτο, η οποία έχει ως στόχο να καταστήσει τα συστήματα τροφίμων δίκαια, υγιεινά και φιλικά προς το περιβάλλον. Το Κοινοβούλιο ενέκρινε σε μεγάλο βαθμό το όραμα και τους στόχους αυτής της στρατηγικής τον Οκτώβριο του 2021.

4.2.3 Διεθνής συνεργασία σε περιβαλλοντικά θέματα

Η ΕΕ διαδραματίζει κεντρικό ρόλο στις διεθνείς διαπραγματεύσεις για το περιβάλλον. Συμμετέχει σε πολυάριθμες παγκόσμιες, περιφερειακές ή υπό-περιφερειακές πολυμερείς περιβαλλοντικές συμφωνίες για ευρύ φάσμα ζητημάτων, όπως η προστασία της φύσης και η βιοποικιλότητα, η κλιματική αλλαγή, καθώς και η διασυννοριακή ρύπανση αέρα και υδάτων. Η ΕΕ συνέβαλε στον καθορισμό πολλών σημαντικών διεθνών συμφωνιών που εγκρίθηκαν το 2015 σε επίπεδο Ηνωμένων Εθνών, όπως το Θεματολόγιο του 2030 για τη Βιώσιμη Ανάπτυξη (που περιλαμβάνει τους 17 παγκόσμιους ΣΒΑ και τους 169 συνδεδεμένους στόχους τους), τη συμφωνία του Παρισιού για την κλιματική αλλαγή και το πλαίσιο Σεντάι για τη μείωση του κινδύνου

καταστροφών. Η Ένωση επίσης συμβλήθηκε ως μέρος στη Σύμβαση για το διεθνές εμπόριο ειδών άγριας πανίδας και χλωρίδας που απειλούνται με εξαφάνιση (CITES), υπογραμμίζοντας την αφοσίωσή της στην διατήρηση της βιοποικιλότητας και τον περιορισμό του παράνομου εμπορίου άγριας ζωής.

4.2.4 Εκτίμηση περιβαλλοντικών επιπτώσεων και συμμετοχή του κοινού

Ορισμένα έργα (ιδιωτικά ή δημόσια) που ενδέχεται να έχουν σημαντικές περιβαλλοντικές επιπτώσεις, π.χ. η κατασκευή ενός αυτοκινητόδρομου ή ενός αεροδρομίου, υπόκεινται σε εκτίμηση περιβαλλοντικών επιπτώσεων (ΕΠΕ). Επιπλέον, μια σειρά από δημόσια σχέδια και προγράμματα (π.χ. για τη χρήση της γης, τις μεταφορές, την ενέργεια, τα απόβλητα ή τη γεωργία) υπόκεινται σε ανάλογη διαδικασία γνωστή ως στρατηγική περιβαλλοντική εκτίμηση (ΣΠΕ). Σε αυτή την περίπτωση, τα περιβαλλοντικά ζητήματα έχουν ήδη ενσωματωθεί κατά τη φάση του σχεδιασμού, και οι πιθανές επιπτώσεις λαμβάνονται υπόψη προτού ένα έργο εγκριθεί ή αδειοδοτηθεί, ώστε να διασφαλίζεται υψηλό επίπεδο περιβαλλοντικής προστασίας. Και στις δυο περιπτώσεις, η διαβούλευση με το κοινό αποτελεί κεντρικό στοιχείο. Αυτό χρονολογείται από τη Σύμβαση του Aarhus, μια πολυμερή περιβαλλοντική συμφωνία υπό την αιγίδα της Οικονομικής Επιτροπής των Ηνωμένων Εθνών για την Ευρώπη (ΟΕΕ/ΗΕ), η οποία τέθηκε σε ισχύ το 2001 και στην οποία η ΕΕ και όλα τα κράτη μέλη της είναι συμβαλλόμενα μέρη. Εγγυάται τρία δικαιώματα στο κοινό: συμμετοχή του κοινού στη λήψη αποφάσεων για το περιβάλλον, πρόσβαση στις περιβαλλοντικές πληροφορίες που έχουν στη διάθεσή τους οι δημόσιες αρχές (π.χ. για την κατάσταση του περιβάλλοντος ή για την ανθρώπινη υγεία όταν αυτή επηρεάζεται από την κατάσταση του περιβάλλοντος), και το δικαίωμα πρόσβασης στη δικαιοσύνη όταν τα δυο άλλα δικαιώματα δεν έχουν γίνει σεβαστά.

4.2.5 Εφαρμογή, επιβολή του νόμου και εποπτεία

Η περιβαλλοντική νομοθεσία της ΕΕ ξεκίνησε να δημιουργείται τη δεκαετία του 1970. Πολλές εκατοντάδες οδηγίες, κανονισμοί και αποφάσεις είναι σήμερα σε ισχύ σε αυτό το πεδίο. Όμως, η αποτελεσματικότητα της περιβαλλοντικής πολιτικής της ΕΕ επηρεάζεται σε μεγάλο βαθμό από την εφαρμογή της σε εθνικό, περιφερειακό και τοπικό επίπεδο, ενώ η ανεπαρκής εφαρμογή και επιβολή της νομοθεσίας παραμένουν ένα σοβαρό ζήτημα. Ζωτικής σημασίας είναι η εποπτεία τόσο της κατάστασης του περιβάλλοντος όσο και του επιπέδου εφαρμογής της περιβαλλοντικής νομοθεσίας της ΕΕ.

Για να αντιμετωπίσουν τις μεγάλες αποκλίσεις στον βαθμό εφαρμογής μεταξύ των κρατών μελών, η Ευρωπαϊκή Ένωση ενέκρινε το 2001 (μη δεσμευτικά) ελάχιστα πρότυπα για τις περιβαλλοντικές επιθεωρήσεις. Για την καλύτερη επιβολή της περιβαλλοντικής νομοθεσίας της ΕΕ, τα κράτη μέλη οφείλουν να προβλέψουν αποτελεσματικές, αναλογικές και αποτρεπτικές ποινικές κυρώσεις για τα σοβαρότερα περιβαλλοντικά αδικήματα. Στα αδικήματα αυτά περιλαμβάνονται, για παράδειγμα: η παράνομη εκπομπή ή απόρριψη ουσιών στον αέρα, στα ύδατα ή στο έδαφος· η παράνομη εμπορία αγρίων ειδών· η παράνομη εμπορία ουσιών που καταστρέφουν τη στιβάδα του όζοντος· και η παράνομη μεταφορά ή απόρριψη αποβλήτων. Το δίκτυο της Ευρωπαϊκής Ένωσης για την εφαρμογή και την επιβολή του δικαίου του περιβάλλοντος (IMPEL) είναι ένα διεθνές δίκτυο των περιβαλλοντικών αρχών των κρατών μελών της ΕΕ, των υπό ένταξη και των υποψηφίων προς ένταξη χωρών, καθώς και της Νορβηγίας, που δημιουργήθηκε για να προωθήσει την επιβολή της νομοθεσίας, προσφέροντας μια πλατφόρμα στους υπευθύνους χάραξης πολιτικής, στους περιβαλλοντικούς επιθεωρητές και στους αρμοδίους για την επιβολή της νομοθεσίας, ώστε να ανταλλάσσουν ιδέες και βέλτιστες πρακτικές.

Τον Μάιο του 2016 η Επιτροπή δρομολόγησε την επισκόπηση της εφαρμογής της περιβαλλοντικής πολιτικής, ένα νέο εργαλείο που προορίζεται να συμβάλει στην επίτευξη της πλήρους εφαρμογής της περιβαλλοντικής νομοθεσίας της ΕΕ και το οποίο συμβαδίζει με τον έλεγχο καταλληλότητας (Πρόγραμμα βελτίωσης της καταλληλότητας και της αποδοτικότητας του κανονιστικού πλαισίου – REFIT) των υποχρεώσεων παρακολούθησης και υποβολής εκθέσεων δυνάμει της υφιστάμενης νομοθεσίας της ΕΕ, ούτως ώστε αυτή να καταστεί απλούστερη και λιγότερη δαπανηρή.

Το 1990, ο Ευρωπαϊκός Οργανισμός Περιβάλλοντος (ΕΟΠ) ιδρύθηκε στην Κοπεγχάγη για να στηρίζει την εκπόνηση, εφαρμογή και αξιολόγηση της περιβαλλοντικής πολιτικής και για να ενημερώνει το ευρύ κοινό πάνω σε αυτό το θέμα. Το 2020 δημοσίευσε την 6η έκθεση για την κατάσταση του περιβάλλοντος σχετικά με την κατάσταση και τις προοπτικές του ευρωπαϊκού περιβάλλοντος.

Η ΕΕ διαχειρίζεται επίσης το ευρωπαϊκό πρόγραμμα παρακολούθησης της γης (Copernicus), το οποίο παρέχει δορυφορικά δεδομένα παρατήρησης για την ξηρά, τη θάλασσα, την ατμόσφαιρα και την κλιματική αλλαγή. Για τους ρύπους που εκλύονται στον αέρα, στο νερό και στο έδαφος, το Ευρωπαϊκό μητρώο έκλυσης

και μεταφοράς ρύπων (Ευρωπαϊκό ΜΕΜΡ) παρέχει καίρια περιβαλλοντικά δεδομένα προερχόμενα από περισσότερες από 30 000 βιομηχανικές εγκαταστάσεις στην ΕΕ.

4.2.6 Ο ρόλος του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου

Το Κοινοβούλιο διαδραματίζει σημαντικό ρόλο στη διαμόρφωση της περιβαλλοντικής νομοθεσίας της ΕΕ. Κατά την όγδοη κοινοβουλευτική περίοδο (2014-2019), ασχολήθηκε με τη νομοθεσία που απορρέει από το σχέδιο δράσης για την κυκλική οικονομία (απόβλητα, μπαταρίες, οχήματα στο τέλος του κύκλου ζωής τους, υγειονομική ταφή, κ.λπ.), τα ζητήματα της κλιματικής αλλαγής (επικύρωση της συμφωνίας του Παρισιού, επιμερισμός των προσπαθειών, καταλογισμός των χρήσεων γης, των αλλαγών χρήσεων γης και της δασοκομίας στο πλαίσιο των σχετικών με την κλιματική αλλαγή δεσμεύσεων της Ένωσης, μεταρρύθμιση του συστήματος εμπορίας εκπομπών (ETS), κ.λπ.) και άλλα.

Το Κοινοβούλιο έχει αναγνωρίσει επανειλημμένα ως κεντρική προτεραιότητα την ανάγκη βελτιωμένης εφαρμογής. Σε ψήφισμά του με τίτλο «Βελτίωση των οφελών από τα περιβαλλοντικά μέτρα της ΕΕ: οικοδόμηση εμπιστοσύνης μέσω της βελτίωσης της γνωστικής βάσης και της ικανότητας απόκρισης» επέκρινε το ανεπαρκές επίπεδο εφαρμογής της περιβαλλοντικής νομοθεσίας στα κράτη μέλη και διατύπωσε ορισμένες συστάσεις για μια αποτελεσματικότερη εφαρμογή, όπως η διάχυση των βέλτιστων πρακτικών μεταξύ των κρατών μελών και μεταξύ περιφερειακών και τοπικών αρχών. Κατά τη διάρκεια της 9ης κοινοβουλευτικής περιόδου (2019-2024), το Κοινοβούλιο διαδραμάτισε καίριο ρόλο στη συζήτηση των προτάσεων που υπέβαλε η Επιτροπή στο πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Πράσινης Συμφωνίας, τόσο αντιδρώντας στις προτάσεις όσο και υποδεικνύοντας τις κατευθύνσεις προς τις οποίες θέλει να δει μεγαλύτερη φιλοδοξία και δράση. Στις 29 Νοεμβρίου 2019 το Κοινοβούλιο κήρυξε κατάσταση έκτακτης ανάγκης για το κλίμα και το περιβάλλον στην Ευρώπη και παγκοσμίως. Τον Οκτώβριο του 2021, το Κοινοβούλιο ενέκρινε τον τροποποιημένο κανονισμό Aarhus που αποτέλεσε αντικείμενο διαπραγματεύσεως με τα κράτη μέλη για τη διεύρυνση της πρόσβασης σε πληροφορίες, της συμμετοχής του κοινού στη λήψη αποφάσεων και της πρόσβασης στη δικαιοσύνη για περιβαλλοντικά θέματα. Το 2021, το Κοινοβούλιο ψήφισε επίσης τον νόμο της ΕΕ για το κλίμα, ο οποίος δεσμεύει νομικά την ΕΕ στη δράση για το κλίμα. Επιπλέον, τον Απρίλιο του 2023, ενέκρινε νομοθεσία στο πλαίσιο της δέσμης μέτρων προσαρμογής στον στόχο του 55 %, με στόχο την επίτευξη των στόχων για το κλίμα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2^ο – Η ΕΛΛΑΔΑ, Ο ΛΙΓΝΙΤΗΣ ΚΑΙ ΟΙ ΣΤΟΧΟΙ

1. ΛΙΓΝΙΤΙΚΕΣ ΜΟΝΑΔΕΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Ωστόσο τα τελευταία χρόνια υπήρξαν προσπάθειες για την σταδιακή μείωση της χρήσης λιγνίτη λόγω των περιβαλλοντικών επιπτώσεων και των προσπαθειών για μείωση των εκπομπών CO₂. Η Ελλάδα έχει δεσμευτεί να μεταβεί σε μια πιο βιώσιμη ενεργειακή πολιτική, περιλαμβάνοντας την αύξηση της χρήσης ανανεώσιμων πηγών ενέργειας και την εκκαθάριση του ενεργειακού τομέα από το λιγνίτη.

Η Ελλάδα διαθέτει αρκετά λιγνιτικά κοιτάσματα τα οποία έχουν χρησιμοποιηθεί για δεκαετίες για την παραγωγή ηλεκτρικής ενέργειας. Ο λιγνίτης είναι ένας τύπος άνθρακα που χρησιμοποιείται κυρίως για την παραγωγή ενέργειας σε ατμοηλεκτρικούς σταθμούς. Ακολουθούν μερικά από τα σημαντικά ελληνικά κοιτάσματα στην Ελλάδα.

1.2 Λιγνιτικό Κέντρο Δυτικής Μακεδονίας (ΛΚΔΜ) : βρίσκεται κοντά στην πόλη της Κοζάνης και είναι το μεγαλύτερο κοιτάσμα στην Ελλάδα. Το λιγνιτικό κοιτάσμα της Κοζάνης χρησιμοποιήθηκε για την λειτουργία του λιγνιτικού σταθμού.

Οι πρώτες συστηματικές έρευνες για τον εντοπισμό και αξιοποίηση των λιγνιτών της ευρύτερης περιοχής Πτολεμαΐδας άρχισαν το 1938. Το 1955 συστάθηκε η εταιρία ΛΙΠΤΟΛ με αντικείμενο την εκμετάλλευση του λιγνίτη και τη χρησιμοποίησή του για την παραγωγή μπρικετών, αζωτούχων λιπασμάτων και ηλεκτρικής ενέργειας. Το 1959 το 90% των μετοχών της ΛΙΠΤΟΛ περιήλθαν στη ΔΕΗ ενώ το 1975 η ΛΙΠΤΟΛ συγχωνεύθηκε στη ΔΕΗ. Η παραγωγή λιγνίτη που ήταν το 1959 1,3 εκ. τόνους , αυξήθηκε το 1975 σε 11,7 εκ. τόνους, το 1985 σε 27,3 εκ. τόνους και το 2006 σε 49 εκ. τόνους (συμπεριλαμβανομένου και του λιγνιτωρυχείου στη Φλώρινα)

1.3 Λιγνιτικό Κέντρο Μεγαλόπολης (ΛΚΜ): η Μεγαλόπολη είναι γνωστή για την ύπαρξη λιγνιτικού κοιτάσματος το οποίο εξυπηρέτησε το ατμοηλεκτρικό σταθμό Μεγαλόπολης.

Το λιγνιτικό κοιτάσμα Μεγαλόπολης μελετήθηκε για πρώτη φορά το 1957 ενώ το 1969 άρχισε η εκμετάλλευση του λιγνίτη από τη ΔΕΗ. Το γεγονός αυτό σηματοδοτούσε νέα δεδομένα στο παγκόσμιο επίπεδο, επειδή για πρώτη φορά τόσο φτωχός λιγνίτης εξορυσσόταν με σκοπό την παραγωγή ηλεκτρικής ενέργειας. Το λιγνιτωρυχείο Μεγαλόπολης ξεκίνησε με μία ετήσια παραγωγή 1 εκ. τόνους και έφθασε το 2006 τους 13,5 εκ. τόνους.

Τη διετία 2011-2012, η παραγωγή λιγνίτη από τα λιγνιτωρυχεία της ΔΕΗ ΑΕ υπερέβη τους 61,7 εκατ. tn (για το 2012) και 56,80 εκατ. tn (για το 2011) διατηρώντας την δεσπόζουσα θέση που κατέχει η συγκεκριμένη εταιρεία μεταξύ των λιγνιτοπαραγωγών σε διεθνές επίπεδο (3η θέση στην ΕΕ και μεταξύ των 10 μεγαλύτερων παραγωγών λιγνίτη παγκοσμίως). Αναλυτικότερα οι 52,1 εκατ. ευρώ προέρχονταν από το Λιγνιτικό Κέντρο Δυτικής Μακεδονίας (ΛΚΔΜ) (έναντι 47,43 εκατ. ευρώ το 2011) και οι 9,6 εκατ. ευρώ από το Λιγνιτικό Κέντρο Μεγαλόπολης (ΛΚΜ) (έναντι 9,37 εκατ. ευρώ το 2011). Επίσης, από τα λιγνιτωρυχεία εκτός της ΔΕΗ ΑΕ, κυρίως το ορυχείο της Αχλάδας (Ρόζας) και των Σερβίων Κοζάνης (Λάρκο), παρήχθησαν συνολικά πάνω από 1,3 εκατ. ευρώ για το 2012 (έναντι 1,6 εκατ. ευρώ για το 2011) που επίσης διατέθηκαν στις μονάδες ηλεκτροπαραγωγής. Η συμμετοχή του λιγνίτη στο ενεργειακό μίγμα που αφορά το διασυνδεδεμένο σύστημα της Χώρας υπερέβη για το 2011 το 55% ενώ η αντίστοιχη συμμετοχή στο σύνολο της Χώρας (συμπεριλαμβανομένων και των μη διασυνδεδεμένων νησιών) ήταν 49.5%.

Κατά τη δεκαετία του 2020, η Ελλάδα αντιμετώπιζε προκλήσεις σχετικά με τη μείωση της χρήσης λιγνίτη στην παραγωγή ενέργειας. Συνάμα, υπήρξαν προσπάθειες προσαρμογής στους στόχους βιώσιμης ενέργειας και της μετάβασης προς ανανεώσιμες πηγές, έχοντας ως γνώμονα τα προγράμματα περιβαλλοντικής πολιτικής από την ΕΕ με σκοπό μείωση των εκπομπών άνθρακα (CO₂).

2. ΣΤΟΙΧΟΙ ΤΗΣ ΕΕ ΓΙΑ ΤΙΣ ΛΙΓΝΙΤΙΚΕΣ ΜΟΝΑΔΕΣ

Στην Ευρωπαϊκή Ένωση, ο όρος «Ευρωπαϊκή Ενεργειακή Κοινότητα» αναφέρεται συνήθως στην πρωτοβουλία για τη δημιουργία μιας κοινότητας που θα ενθαρρύνει τη συνεργασία και την αλληλεγγύη στον τομέα της ενέργειας μεταξύ των χωρών των Δυτικών Βαλκανίων και της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Η Ευρωπαϊκή Ενεργειακή κοινότητα ξεκίνησε ως πρωτοβουλία με σκοπό την ενίσχυση της ασφάλειας του

ενεργειακού εφοδιασμού και της ενεργειακής ασφαλείας στις χώρες των Δυτικών Βαλκανίων, προωθώντας την ανάπτυξη της αγοράς ενέργειας και την ενσωμάτωση τους στο Ευρωπαϊκό Ενεργειακό σύστημα. Οι βασικοί στόχοι της Ευρωπαϊκής Ενεργειακής Κοινότητας περιλαμβάνουν:

- Ανάπτυξη της Αγοράς Ενέργειας: Προώθηση της ελευθέρωσης των αγορών ενέργειας και ενίσχυση της διασυνοριακής συνεργασίας.
- Ενσωμάτωση στο Ευρωπαϊκό Ενεργειακό Δίκτυο. Σύνδεση των ενεργειακών δικτύων των χωρών των Δυτικών Βαλκανίων με το ευρωπαϊκό ενεργειακό δίκτυο για μεγαλύτερη ασφάλεια και αξιοπιστία.
- Αειφορία και ανανεώσιμες πηγές ενέργειας: Προώθηση της χρήσης ανανεώσιμων πηγών ενέργειας και Πράσινων τεχνολογιών.
- Τεχνική και ρυθμιστική Συνεργασία: Στήριξη των χωρών των Δυτικών Βαλκανίων στην εκπόνηση των ενεργειακών τους σχεδίων και την εφαρμογή των ενεργειακών κανονισμών της ΕΕ.

Η Ευρωπαϊκή Ενεργειακή Κοινότητα αποτελεί μέρος της διαδικασίας διεύρυνσης της ΕΕ στα Δυτικά Βαλκάνια και συμβάλλει στην ενίσχυση της ενεργειακής συνεργασίας και Ασφαλείας στην περιοχή.

3. ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΕΣ ΠΡΟΤΕΡΑΙΟΤΗΤΕΣ ΤΗΣ Ε.Ε.

Οι περιβαλλοντικές προτεραιότητες της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΕΕ) αντικατοπτρίζουν τη δέσμευσή της για την προστασία και βελτίωση του περιβάλλοντος. Οι βασικές περιβαλλοντικές προτεραιότητες της ΕΕ επηρεάζουν πολλούς τομείς, συμπεριλαμβανομένων των κλιματικών αλλαγών, της βιοποικιλότητας, της κυκλικής οικονομίας και της προστασίας του αέρα, του νερού και του εδάφους. Κάποιες από τις κύριες περιβαλλοντικές προτεραιότητες της ΕΕ περιλαμβάνουν:

- Κλιματική δράση: Η ΕΕ έχει θέσει φιλόδοξους στόχους μείωσης των εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου με σκοπό την αντιμετώπιση της κλιματικής αλλαγής. Σημαντικές πρωτοβουλίες περιλαμβάνουν τον Ευρωπαϊκό Πράσινο Σχεδιασμό και την προσπάθεια επίτευξης κλιματικής ουδετερότητας έως το 2050.

- Βιοποικιλότητα και αειφόρος χρήση της φύσης: Η ΕΕ προωθεί πρωτοβουλίες για την προστασία της βιοποικιλότητας, την ανάκαμψη της φύσης και την προαγωγή μιας αειφόρου χρήσης γης.
- Κυκλική οικονομία και αειφορία: Η ΕΕ επιδιώκει να προωθήσει την κυκλική οικονομία, με την μείωση των αποβλήτων, την ανακύκλωση και την αειφόρο χρήση των πόρων.
- Προστασία του αέρα, του νερού και του εδάφους: Εκσυγχρονισμένες πρωτοβουλίες για την μείωση της ρύπανσης του αέρα, τη βελτίωση της ποιότητας του νερού και την προστασία του εδάφους.
- Υγιεινή και ασφάλεια στα τρόφιμα: Προαγωγή υγιεινών και βιώσιμων συστημάτων παραγωγής τροφίμων.
- Βιώσιμη κινητικότητα: Ενθάρρυνση της χρήσης βιώσιμων μέσων μεταφοράς και μείωση των εκπομπών από τα μέσα με κινητικότητας.

Αυτές οι προτεραιότητες αποτελούν μέρος μιας ευρύτερης στρατηγικής για την βελτίωση του περιβάλλοντος και την επίτευξη των στόχων βιώσιμης ανάπτυξης.

4. ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΕΕ ΚΑΙ ΕΛΛΑΔΑ

Η Ευρωπαϊκή Ένωση επιδιώκει ενεργά μια περιβαλλοντική πολιτική με στόχο την αντιμετώπιση διαφόρων περιβαλλοντικών προκλήσεων και την προώθηση της αειφόρου ανάπτυξης. Είναι σημαντικό να σημειωθεί ότι οι πολιτικές, όσον αφορά το θέμα αυτό, συνεχώς εξελίσσονται. Την χρονική περίοδο που διανύουμε, ακολουθούν ορισμένες βασικές πτυχές της περιβαλλοντικής πολιτικής της ΕΕ:

4.1.1 Δράση για το κλίμα και μείωση των αερίων του θερμοκηπίου:

Η ΕΕ έχει θέσει φιλόδοξους στόχους για την καταπολέμηση της κλιματικής αλλαγής, συμπεριλαμβανομένου του στόχου να καταστεί κλιματικά ουδέτερη έως το 2050. Η Ευρωπαϊκή Πράσινη Συμφωνία (2019) είναι μια βασική πρωτοβουλία που σκιαγραφεί τη στρατηγική της ΕΕ για να καταστήσει την οικονομία βιώσιμη, την αντιμετώπιση της κλιματικής αλλαγής και την προστασία της βιοποικιλότητας.

4.1.2 Κυκλική Οικονομία:

Η ΕΕ προωθεί ένα μοντέλο κυκλικής οικονομίας για την ελαχιστοποίηση της παραγωγής αποβλήτων και τη μεγιστοποίηση της αποτελεσματικής χρήσης των πόρων. Οι πολιτικές επικεντρώνονται στην ανακύκλωση, την επαναχρησιμοποίηση και τη μείωση των απορριμμάτων για τη δημιουργία μιας πιο βιώσιμης και ανθεκτικής οικονομίας.

4.1.3 Διατήρηση της βιοποικιλότητας:

Η ΕΕ έχει δεσμευτεί να προστατεύει και να αποκαθιστά τη βιοποικιλότητα. Η ευρωπαϊκή στρατηγική για τη βιοποικιλότητα για το 2030 θέτει φιλόδοξους στόχους για να σταματήσει η απώλεια της βιοποικιλότητας και των υπηρεσιών οικοσυστήματος. Οι πρωτοβουλίες περιλαμβάνουν τη δημιουργία και τη διαχείριση προστατευόμενων περιοχών, την αποκατάσταση υποβαθμισμένων οικοσυστημάτων και την προώθηση βιώσιμων γεωργικών πρακτικών.

4.1.4 Ποιότητα αέρα και νερού:

Η ΕΕ έχει θεσπίσει πρότυπα για την ποιότητα του αέρα και του νερού για την προστασία της ανθρώπινης υγείας και του περιβάλλοντος. Οι πολιτικές στοχεύουν στη μείωση της ατμοσφαιρικής ρύπανσης, στη βελτίωση της ποιότητας του νερού και στην αντιμετώπιση ζητημάτων όπως η πλαστική ρύπανση.

4.1.5 Ανανεώσιμες πηγές ενέργειας:

Η ΕΕ εργάζεται για την αύξηση του μεριδίου των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας στη συνολική κατανάλωση ενέργειας. Οι στόχοι έχουν τεθεί για την ενίσχυση της χρήσης ανανεώσιμων πηγών ενέργειας, όπως η αιολική, η ηλιακή και η υδροηλεκτρική ενέργεια.

4.1.6 Αειφόρος Γεωργία:

Η Κοινή Αγροτική Πολιτική (ΚΓΠ) περιλαμβάνει μέτρα για την προώθηση βιώσιμων γεωργικών πρακτικών, τη διατήρηση της βιοποικιλότητας και τη φιλική προς το περιβάλλον χρήση γης.

4.1.7 Κανονισμός για τα χημικά:

Ο κανονισμός Καταχώρισης, Αξιολόγησης, Εξουσιοδότησης και Περιορισμού Χημικών Προϊόντων (REACH) είναι ένα ολοκληρωμένο σύστημα διαχείρισης και ρύθμισης των χημικών ουσιών για τη διασφάλιση της ασφαλούς χρήσης τους.

4.1.8 Περιβαλλοντική Διακυβέρνηση:

Η ΕΕ έχει δημιουργήσει θεσμούς και μηχανισμούς για την παρακολούθηση και την επιβολή των περιβαλλοντικών πολιτικών. Αυτό περιλαμβάνει και τον Ευρωπαϊκό Οργανισμό Περιβάλλοντος (ΕΟΠ).

4.1.9 Στρατηγική για τα πλαστικά:

Η ΕΕ έχει υιοθετήσει μια στρατηγική για την αντιμετώπιση του ζητήματος των πλαστικών απορριμμάτων, με στόχο να καταστήσει όλες τις συσκευασίες ανακυκλώσιμες ή επαναχρησιμοποιήσιμες έως το 2030. Η περιβαλλοντική πολιτική της ΕΕ είναι ενσωματωμένη στην συνολική ατζέντα της για τη βιώσιμη ανάπτυξη και οι συνεχείς προσπάθειες αντικατοπτρίζουν την δέσμευση για την αντιμετώπιση παγκόσμιων περιβαλλοντικών προκλήσεων.

5. ΔΙΟΞΕΙΔΙΟ ΤΟΥ ΑΝΘΡΑΚΑ ΚΑΙ ΣΤΟΧΟΙ ΜΕΙΩΣΗΣ ΤΟΥ CO₂

Το διοξείδιο του άνθρακα (CO₂) είναι ένα αέριο που αποτελεί ένα από τα κυριότερα «θερμοκηπιακά» αέρια στον ατμοσφαιρικό μας θόλο. Αποτελεί υποπροϊόν όλων των καύσεων ορυκτών καυσίμων (κάρβουνου, πετρελαίου, βενζίνης, φυσικού αερίου κλπ.), αλλά και του ξύλου, πλαστικών κ.ά. οργανικών ενώσεων. Παράγεται ακόμα από την αποσύνθεση οργανικών ουσιών. Οι αυξημένες συγκεντρώσεις διοξειδίου του άνθρακα στην ατμόσφαιρα είναι αποτέλεσμα της ανθρώπινης δραστηριότητας, κυρίως της καύσης ορυκτών καυσίμων για την παραγωγή ενέργειας και της βιομηχανικής δραστηριότητας. Το CO₂ είναι υπεύθυνο για την ενίσχυση του φαινομένου του θερμοκηπίου, που οδηγεί σε αλλαγές στον κλιματικό μας χώρο. Η περιεκτικότητα του ατμοσφαιρικού διοξειδίου του άνθρακα έχει αυξηθεί σημαντικά από την αρχή της βιομηχανικής εποχής, ενισχύοντας το φαινόμενο της κλιματικής αλλαγής. Για τη μείωση των εκπομπών CO₂, εφαρμόζονται διάφορες πρωτοβουλίες και τεχνολογίες, όπως η χρήση ανανεώσιμων πηγών ενέργειας, η ενεργειακή αποδοτικότητα και η αειφόρος βιομηχανική παραγωγή.

Στην Ελλάδα, όπως και σε πολλές άλλες χώρες, το διοξείδιο του άνθρακα (CO₂) προέρχεται κυρίως από την καύση ορυκτών καυσίμων όπως άνθρακας, πετρέλαιο, και φυσικό αέριο για την παραγωγή ενέργειας. Αυτή η διαδικασία συνεισφέρει στην αύξηση των εκπομπών CO₂ στην ατμόσφαιρα, συμβάλλοντας έτσι στον επικίνδυνο φαινόμενο του θερμοκηπίου και την κλιματική αλλαγή.

Στα πλαίσια της προσπάθειας περιορισμού των εκπομπών CO₂, η Ελλάδα έχει επικεντρωθεί σε διάφορες πρωτοβουλίες. Όπως σε ανανεώσιμες πηγές ενέργειας, διότι η αυξημένη χρήση ανανεώσιμων πηγών ενέργειας, όπως η ηλιακή και η αιολική ενέργεια, συμβάλλει στη μείωση της εξάρτησης από τα ορυκτά καύσιμα. Ακόμα, με την ενεργειακή αποδοτικότητα, μέσα από προγράμματα και πρωτοβουλίες για τη βελτίωση της ενεργειακής αποδοτικότητας σε κτίρια, βιομηχανίες και μεταφορικά μέσα. Ένας ακόμη σκοπός που η χώρα μας μαστίζει να επισπεύσει είναι το κλείσιμο των λιγνιτικών σταθμών, κάνοντας σχέδια είτε για ολικό κλείσιμο είτε για μείωση της λειτουργίας τους. Επίσης, μια σημαντική αλλαγή, είναι η αναδάσωση και η σωστή δασική διαχείριση, κάτι το οποίο μπορεί να λειτουργήσει ως μέσο απορρόφησης του CO₂ από την ατμόσφαιρα. Δυστυχώς όμως, κατά την πάροδο των χρόνων αντιλαμβανόμαστε πως με την μείωση της δασικής έκτασης της χώρας μας, λόγω καιρικών συνθηκών (πλημμύρες και πυρκαγιές), δυσχεραίνει τις προσπάθειες για μια σωστή δασική διαχείριση. Παρ' όλα αυτά, η πρόκληση παραμένει μεγάλη, καθώς η

χώρα πρέπει να επιταχύνει τις προσπάθειές της, έχοντας ως σκοπό την μέγιστη επίτευξη των στόχων της προς τη μείωση των εκπομπών CO₂ και την μετάβαση προς ένα βιώσιμο και χαμηλό άνθρακα για το μέλλον. Σημαντικό και αναγκαίος παράγοντας είναι η γνώμη της Ευρωπαϊκής Ένωσης και ο τρόπος που προσπαθεί η ίδια να μειώσει αυτόν τον ρυπογόνο άνθρακα. Οι εκπομπές διοξειδίου του άνθρακα στην (ΕΕ) είναι αντικείμενο παρακολούθησης και αξιολόγησης στο πλαίσιο της προσπάθειας μείωσης των εκπομπών CO₂. Η ΕΕ έχει θέσει φιλόδοξους στόχους για τη μείωση αυτών των εκπομπών, με στόχο την αντιμετώπιση της κλιματικής αλλαγής. Οι κύριοι τομείς που συμβάλλουν στις εκπομπές CO₂ στην ΕΕ περιλαμβάνουν αναφορικά τα εξής:

Ενέργεια: Ο τομέας της ενέργειας είναι υπεύθυνος για σημαντικό ποσοστό των εκπομπών CO₂ στην ΕΕ. Η παραγωγή ενέργειας από ορυκτά καύσιμα, όπως ο άνθρακας, ο πετρελαϊκός υδρογονάνθρακας και το φυσικό αέριο, συμβάλλει σημαντικά στις εκπομπές.

Βιομηχανία: Οι εκπομπές CO₂ προκύπτουν από βιομηχανικές δραστηριότητες, όπως η παραγωγή σιδήρου, χάλυβα, χημικών ουσιών και άλλων βιομηχανικών διεργασιών.

Μεταφορές: Ο τομέας των μεταφορών συνεισφέρει σημαντικά στις εκπομπές CO₂, κυρίως λόγω της χρήσης οχημάτων που καταναλώνουν ορυκτά καύσιμα.

Χρήση εδάφους: Ορισμένες εκπομπές προκύπτουν από δραστηριότητες σχετιζόμενες με τη χρήση του εδάφους, όπως η αποψίλωση των δασών.

Η ΕΕ έχει θέσει στόχους για τη μείωση των εκπομπών CO₂ και υλοποιεί πολιτικές και μέτρα για την επίτευξή τους, συμπεριλαμβανομένων των προσπαθειών για την αύξηση της χρήσης ανανεώσιμων πηγών ενέργειας, τη βελτίωση της ενεργειακής απόδοσης και τη μετάβαση σε πιο βιώσιμες και καθαρές τεχνολογίες.

Ας μιλήσουμε όμως πιο συγκεκριμένα, αναλύοντας το χρονοδιάγραμμα και τις συμφωνίες μεταξύ των κρατών μελών της ΕΕ η οποία έχει θέσει φιλόδοξους στόχους για την μείωση των εκπομπών διοξειδίου του άνθρακα (CO₂) ως μέρος της δέσμευσής της στον τομέα της κλιματικής πολιτικής. Οι βασικοί στόχοι περιλαμβάνουν:

- **Στόχος 2020 (20-20-20):** Στο πλαίσιο του στόχου 2020, η ΕΕ έχει θέσει ητρείς κύριους στόχους για το έτος 2020:

A) Μείωση των εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου κατά τουλάχιστον 20% σε σχέση με το επίπεδα του 1990.

B) Αύξηση της ενεργειακής απόδοσης κατά τουλάχιστον 20%.

Γ) Αύξηση της χρήσης ανανεώσιμων πηγών ενέργειας στο σύνολο της ενεργειακής κατανάλωσης στο 20%.

- Στόχος 2030: Στο πλαίσιο του στόχο 2030, η ΕΕ έχει θέσει νεότερους στόχους:

A) Μείωση των εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου κατά τουλάχιστον 55% έως το 2030 σε σχέση με τα επίπεδα του 1990.

B) Αύξηση της χρήσης ανανεώσιμων πηγών ενέργειας στο 32% της τελικής κατανάλωση ενέργειας.

Γ) Βελτίωση της ενεργειακής απόδοσης κατά τουλάχιστον τα 32,5%.

Στόχος κλιματικής ουδέτερης οικονομίας (Net-Zero) έως το 2050: Η ΕΕ έχει ως μακροπρόθεσμο στόχο την μείωση των εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου κατά 100% έως το 2050 προκειμένου να πετύχει την κλιματική ουδέτερη οικονομία (net-zero emissions).

6. ΝΕΕΣ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΑΠΟΛΙΓΝΙΤΟΠΟΙΗΣΗΣ

Η απολιγνιτοποίηση αποτελεί μία σημαντική διαδικασία που συνδέεται με τη μετάβαση σε βιώσιμες πηγές ενέργειας και τη μείωση της εξάρτησης μας από τα ορυκτά καύσιμα. Έπειτα από έρευνες καταλήγουμε πως διάφοροι τρόποι αποφυγής της καύσης του λιγνίτη στο μέλλον, είναι κάποιοι από τους παρακάτω αναφερόμενους.

Στρατηγική εξόρυξη και εκμετάλλευση Ανανεώσιμων Πηγών Ενέργειας (ΑΠΕ): Εκμετάλλευση της εμπειρίας και των γεωλογικών χαρακτηριστικών της χώρας για την στρατηγική εξόρυξη και χρήση ανανεώσιμων πηγών ενέργειας.

Πρωώθηση των ΑΠΕ: Επενδύσεις σε έργα που αξιοποιούν ανανεώσιμες πηγές ενέργειας όπως η ηλιακή και η αιολική ενέργεια για την παραγωγή ηλεκτρικής ενέργειας. Πλέον υπάρχουν κρατικές ενισχύσεις μέσω της χρηματοδότησης ενός ποσοστού στον πολίτη, για την αγορά φωτοβολταϊκών για ιδιωτική χρήση.

Αναβάθμιση του ενεργειακού δικτύου: Επενδύσεις σε τεχνολογίες αποθήκευσης ενέργειας και βελτίωση του ενεργειακού δικτύου για την αποτελεσματική διαχείριση της ενέργειας.

Ενίσχυση της ενεργειακής απόδοσης: Εφαρμογή μέτρων ενεργειακής απόδοσης σε κτίρια, βιομηχανίες και μεταφορικά μέσα.

Ενίσχυση της έρευνας και ανάπτυξης: Υποστήριξη ερευνητικών προγραμμάτων που στοχεύουν στην ανάπτυξη νέων τεχνολογιών και λύσεων για την βιώσιμη ενέργεια.

Επαγγελματική επανακατάρτιση: Προγράμματα επαγγελματικής επανακατάρτισης για τους εργαζόμενους στον τομέα του λιγνίτη για να εξασφαλιστεί η ομαλή μετάβαση σε νέες ενεργειακές πηγές και ειδικότερα προγράμματα συγχώνευσης των μακροχρόνιων εργαζομένων, ως δεύτερη ευκαιρία.

Κοινωνική διαμόρφωση: Δημιουργία προγραμμάτων για την εκπαίδευση, την ενημέρωση και την επαγγελματική επανακατάρτιση της τοπικής κοινότητας που επηρεάζεται από το κλείσιμο των εγκαταστάσεων λιγνίτη.

Αυτές είναι κάποιες από τις προτάσεις που μπορούν να συμβάλουν στην ομαλή μετάβαση από την εξόρυξη και χρήση του λιγνίτη προς πιο βιώσιμες και φιλικές προς το περιβάλλον πηγές ενέργειας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3^ο – ΜΕΛΕΤΗ ΠΕΡΙΠΤΩΣΗΣ ΜΕΓΑΛΟΠΟΛΗΣ

1. ΑΠΟΛΙΓΝΙΤΟΠΟΙΗΣΗ ΜΟΝΑΔΑΣ ΜΕΓΑΛΟΠΟΛΗΣ, ΤΩΡΟΝΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΚΑΙ ΜΕΛΛΟΝ

Η Μεγαλόπολη που βρίσκεται στην Περιφέρεια Πελοποννήσου, στο νομό Αρκαδίας, έχει ιστορική σύνδεση με το λιγνίτη. Η πόλη αυτή είναι γνωστή για τις ανθρακοφόρες εκτάσεις της μιας και ο λιγνίτης αποτελούσε σημαντικό παράγοντα για την ενεργειακή παραγωγή. Στη Μεγαλόπολη υπάρχουν λιγνιτωρυχεία και θερμοηλεκτρικοί σταθμοί που χρησιμοποιούν τον λιγνίτη για την παραγωγή ηλεκτρικής ενέργειας. Αυτές οι ανθρακοφόρες περιοχές είχαν σημαντική επίδραση στην απασχόληση και την τοπική οικονομία, αλλά ταυτόχρονα προκαλούν περιβαλλοντικά ζητήματα και εκπομπές ρύπων.

Η απολιγνιτοποίηση στην Μεγαλόπολη ενδέχεται να έχει εξελιχθεί με την πάροδο του χρόνου, καθώς η Ελλάδα εξελίσσεται προς μία πιο βιώσιμη και περιβαλλοντικά φιλική ενέργεια και πολιτική. Οι αποφάσεις σχετικά με το λιγνίτη συνδέονται συνήθως με την συνολική ενεργειακή στρατηγική της χώρας και τις προσπάθειες της για μείωση των εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου.

Στις αρχές της δεκαετίας του 2020, η Ελλάδα αντιμετώπιζε την πρόκληση της απολιγνιτοποίησης, με τον στόχο να μειώσει την εξάρτησή της από τον λιγνίτη για την παραγωγή ενέργειας και να συμβάλει στη μείωση των εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου. Η περιοχή της Μεγαλόπολης, η οποία εξαρτάται σημαντικά από τη λιγνιτοφόρα περιοχή Αρκαδίας, βρισκόταν στο επίκεντρο αυτής της μετάβασης. Όμως, κατά την πάροδο των τελευταίων ετών, αντιληφθήκαμε πως το αρχικό πρόγραμμα της δίκαιης ενεργειακής μετάβασης από τον λιγνίτη έχει καθυστερήσει σε σχέση με τις αρχικές ημερομηνίες με αποτέλεσμα να έχουν δημιουργηθεί παλινωδίες πάνω σε αυτό το κομμάτι. Η απολιγνιτοποίηση έχει δημιουργήσει αντιδράσεις και μετέπειτα αντιρρήσεις, από ποικίλες πληθυσμιακές ομάδες και οργανώσεις. Οι παλινωδίες αυτές μπορεί να βασίζονται σε πολλούς παράγοντες ή και ακόμα σε συμφέροντα, συμπεριλαμβανομένων των εξής:

- Περιβαλλοντικές επιπτώσεις:

Ορισμένοι άνθρωποι εκφράζουν τις ανησυχίες τους σχετικά με τις περιβαλλοντικές επιπτώσεις της απολιγνιτοποίησης, όπως η ρύπανση του αέρα και των υδάτων, καθώς και αποψίλωση της γης.

- Κοινωνικές ανησυχίες:

Ορισμένοι πολίτες και οργανώσεις, ιδιαίτερα αυτοί που εδρεύουν στις περιοχές αυτών των μονάδων, εκφράζουν ανησυχίες σχετικά με τις κοινωνικές επιπτώσεις της απολιγνιτοποίησης, όπως η απώλεια θέσεων εργασίας στον εξορυκτικό τομέα.

- Μετάβαση σε ΑΠΕ:

Ορισμένοι υποστηρίζουν την μετάβαση σε ανανεώσιμες πηγές ενέργειας και τη μείωση της εξάρτησης από τους ορυκτούς πόρους, ζημιογόνα λύση για την ελληνική οικονομία.

Οι αντιρρήσεις αυτές μπορεί να οδηγήσουν συζήτηση και πιθανές αλλαγές στην ελληνική πολιτική λαμβάνοντας υπόψη τις διάφορες ανησυχίες και απόψεις των πολιτών. Ωστόσο, με την αύξηση της ευαισθητοποίησης για τα περιβαλλοντικά προβλήματα και την ανάγκη μετάβασης σε πιο βιώσιμες μορφές ενέργειας, η Ελλάδα όπως και άλλες Ευρωπαϊκές χώρες έχουν δρομολογήσει μεγάλα σχέδια για την απολιγνιτοποίηση. Αυτά συνήθως περιλαμβάνουν τον κλείσιμο ή τη σταδιακή μείωση της λειτουργίας θερμοηλεκτρικών σταθμών που χρησιμοποιούν λιγνίτη. Η διαδικασία της απολιγνιτοποίησης είναι πολύπλοκη, και αναγκαία είναι η επιβολή τεκμηριωμένων σχεδίων, για τη μετάβαση σε εναλλακτικές πηγές ενέργειας και τη δημιουργία νέων οικονομικών ευκαιριών για τις τοπικές κοινότητες, που επλήγησαν. Επιπλέον, μελλοντικά προσδοκάται η υιοθέτηση πράσινων τεχνολογιών και περιβαλλοντικών πρακτικών για την αντικατάσταση της ενεργειακής παραγωγής από τον λιγνίτη.

2. ΤΑ ΑΠΟΚΛΕΙΣΤΙΚΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΕΞΟΡΥΞΗΣ ΚΑΙ ΕΚΜΕΤΑΛΛΕΥΣΗΣ ΤΟΥ ΛΙΓΝΙΤΗ

Σύμφωνα με το άρθρο 22 του ΝΔ 4029 τις 12ης/13ης Νοεμβρίου 1959, η ΔΕΗ έχει αποκλειστικά δικαιώματα εκμετάλλευσης λιγνίτη στο νομό Αρκαδίας, δηλαδή κατ' ουσία στα κοιτάσματα της λεκάνης Μεγαλόπολης. Η ισχύς των δικαιωμάτων αυτών ανανεώθηκε για τελευταία φορά το 1976.

Στη συνέχεια κατόπιν συγχώνευσης της ΛΙΠΤΟΛ στην ΔΕΗ, η τελευταία υποκαταστάθηκε σε όλα τα προνόμια, εμπράγματα, ενοχικά δικαιώματα και υποχρεώσεις εταιρείας που συγχωνεύτηκε. Η μεταβίβαση αυτή εξομοιώθηκε με καθολική διαδοχή, σύμφωνα με το Ν.134/1975. Αναλυτικότερα, σύμφωνα με το άρθρο 3 του Ν.134/1975 από τη συντέλεση της συγχώνευσης περιήλθε στην ΔΕΗ το δικαίωμα αναζήτησης, εξόρυξης και εκμετάλλευσης του λιγνίτη στην λιγνιτοφόρο περιοχή της Πτολεμαΐδας. Δυνάμει του ιδίου νόμου το Δημόσιο παραχώρησε στη ΔΕΗ δικαίωμα περαιτέρω αναζήτησης, εξόρυξης και εκμετάλλευσης λιγνίτη στην περιοχή της Πτολεμαΐδας σε έκταση εμβαδού 137 περίπου τετραγωνικών χιλιομέτρων. Επίσης, ο νόμος προέβλεπε ότι με υπουργική απόφαση επιτρέπεται να ορίζονται κι άλλες περιοχές σε όλη τη χώρα, στις οποίες η ΔΕΗ θα έχει τον αποκλειστικό δικαίωμα αναζήτησης, έρευνας και εκμετάλλευσης στερεών καυσίμων ορυκτών υλών. Κατ' αυτό τον τρόπο, στην περίπτωση της ΔΕΗ, χρησιμοποιήθηκε αυτοτελείς νομική βάση για την χορήγηση αδειών με το αντικείμενο τα δημόσια κοιτάσματα.

Βάσει του Ν.134/1975, παρά την έναρξη ισχύος του Μεταλλευτικού Κώδικα, μόνο η ΔΕΗ εξασφάλισε δικαιώματα για την αναζήτηση και εκμετάλλευση ορυχείων. Αν και στις περισσότερες περιπτώσεις παραχωρήθηκαν στη ΔΕΗ δικαιώματά τόσο αναζήτησης, όσο και εκμετάλλευσης λιγνιτικών κοιτασμάτων, σε δύο περιπτώσεις (κοιτάσματα Δράμας και Ελασσόνας), το κράτος της παραχώρησε μόνο δικαιώματα αναζήτησης.

Το 1976 με απόφαση του Υπουργού Βιομηχανίας, Ενέργειας και Τεχνολογίας που εκδόθηκε κατ' εξουσιοδότηση του Ν.134/1975, χορηγήθηκε στη ΔΕΗ αποκλειστικό δικαίωμα για την αναζήτηση και εκμετάλλευση στερεών καυσίμων υλών (λιγνίτη), στις περιοχές Αμυνταίου και Προσήλιου-Τριγωνικού.

Το 1988 με απόφαση του Υπουργού Βιομηχανίας, Ενέργειας και Τεχνολογίας χορηγήθηκε στη ΔΕΗ αποκλειστικό δικαίωμα για την αναζήτηση και εκμετάλλευση στερεών καυσίμων υλών (λιγνίτη), στις περιοχές Αμυνταίου και Κομνηνών. Στις περιοχές αυτές η παραχώρηση εκπνέει του 2016, με δικαίωμα παράτασης για ακόμη είκοσι χρόνια. Ομοίως με απόφαση του Υπουργού Βιομηχανίας, Ενέργειας και

Τεχνολογίας χορηγήθηκε στη ΔΕΗ αποκλειστικό δικαίωμα για την αναζήτηση και εκμετάλλευση στερεών καυσίμων υλών (λιγνίτη), στις περιοχές της Φλώρινας. Η παραχώρηση του δικαιώματος λήγει το 2024, με δικαίωμα παράτασης είκοσι ετών.

Η ΔΕΗ λόγω των πολιτικών δικαιωμάτων που τις έχουν χορηγηθεί, έχει υποχρέωση να καταβάλει ετησίως Τέλος Ανάπτυξης Βιομηχανικών Περιοχών Παραγωγής Ρεύματος από τους θερμικούς λιγνιτικούς σταθμούς των νομών Φλώρινας, Κοζάνης και Αρκαδίας, ποσοστού 0,5% επί του κύκλου εργασιών.

3. Η ΔΙΚΑΙΗ ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΗ ΜΕΤΑΒΑΣΗ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΑΠΟ ΤΟ 2020 ΕΩΣ ΣΗΜΕΡΑ

Η Χώρα μας το 2020 στο Εθνικό Σχέδιο για την Ενέργεια και το Κλίμα (ΕΣΕΚ) (ΦΕΚ Β' 4893/31.12.2019) αποτύπωσε σε εθνικό επίπεδο συγκεκριμένους ενεργειακούς και κλιματικούς στόχους έως το 2030, με στόχο τη μετάβασή της σε μια κλιματικά ουδέτερη και πιο ανταγωνιστική οικονομία.

Μεταξύ αυτών των στόχων ήταν:

(α) η πλήρης απένταξη της χρήσης του λιγνίτη από το εγχώριο σύστημα ηλεκτροπαραγωγής έως το 2028, με συγκεκριμένο χρονοδιάγραμμα απόσυρσης των εν λειτουργία λιγνιτικών μονάδων έως το 2023 (απολιγνιτοποίηση), και

(β) η σταδιακή διασύνδεση της πλειονότητας των νησιωτικών, αυτόνομων, ηλεκτρικών συστημάτων με το ηπειρωτικό ηλεκτρικό σύστημα έως το 2029, για να καταστεί εφικτή η παύση της παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας χρησιμοποιώντας ως καύσιμη ύλη το ντίζελ ή το μαζούτ (απανθρακοποίηση).

Σε αυτό το πλαίσιο, το Κυβερνητικό Συμβούλιο Οικονομικής Πολιτικής μέσω της έγκρισης του ΕΣΕΚ ανήγγειλε στο τέλος του 2019 έναν χάρτη πορείας για την ομαλή και αναπτυξιακά δίκαιη μετάβαση των επηρεαζόμενων περιοχών στην Ελλάδα, υπό τον τίτλο «Σχέδιο Δίκαιης Αναπτυξιακής Μετάβασης (ΣΔΑΜ)».

Επιπλέον, το Υπουργικό Συμβούλιο μέσω της ΠΥΣ 52/23.12.2019 καθόρισε τις προτεραιότητες, τους στόχους και τα μέτρα που θα περιλαμβάνει αυτό το Σχέδιο, τα όργανα διακυβέρνησής του (ήτοι Κυβερνητική Επιτροπή ΔΑΜ & Συντονιστική Επιτροπή ΣΔΑΜ), τη σύνθεση και τα καθήκοντά τους ενώ το 2020 με την ΠΥΣ

49/07.12.2020 ενέταξε και τις νησιωτικές περιφέρειες Βορείου Αιγαίου, Νοτίου Αιγαίου και Κρήτης, διευρύνοντας τη σύνθεση της Κυβερνητικής και της Συντονιστικής Επιτροπής.

Η κατάρτιση του ΣΔΑΜ ξεκίνησε εντός του 2020 και, ως προς το περιεχόμενό του, συγκροτήθηκε στους ακόλουθους πέντε (5) αναπτυξιακούς πυλώνες, δίνοντας έμφαση στη δημιουργία βιώσιμης απασχόλησης, βασισμένης στην τεχνολογική ανάπτυξη και την παραγωγή προϊόντων υψηλής προστιθέμενης αξίας:

1. καθαρή ενέργεια,
2. βιομηχανία, βιοτεχνία και εμπόριο,
3. έξυπνη αγροτική παραγωγή,
4. βιώσιμος τουρισμός,
5. τεχνολογία και εκπαίδευση

Κατά την εκπόνηση του ΣΔΑΜ πραγματοποιήθηκε η ανάλυση των εγγενών πλεονεκτημάτων των λιγνιτικών περιοχών, ώστε αυτό να εδράζεται σε αληθινά ανταγωνιστικά πλεονεκτήματα των περιοχών σε συνδυασμό πάντα με το ήδη εκπεφρασμένο επενδυτικό ενδιαφέρον. Η Δυτική Μακεδονία, με κύρια πλεονεκτήματα την εκπαίδευση και τον φυσικό πλούτο, μετατρέπεται σε καινοτόμο κέντρο παραγωγής και έρευνας καθαρής ενέργειας με διαφοροποιημένο οικονομικό μοντέλο. Η Μεγαλόπολη, με κύρια πλεονεκτήματα τον φυσικό πλούτο και τις υποδομές, εκσυγχρονίζει το ενεργειακό και βιομηχανικό της προφίλ, με στροφή στην καθαρή παραγωγή και επανεκκίνηση της βαριάς βιομηχανίας στην Πελοπόννησο. Το ΣΔΑΜ ολοκληρώθηκε τον Δεκέμβριο του 2020, ύστερα από εκτενή δημόσια διαβούλευση σύμφωνα με το Governance of Transitions toolkit (εγχειρίδιο διακυβερνητικών μεταβάσεων) της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, και παρουσιάστηκε στο Υπουργικό Συμβούλιο και στην Διαρκή Επιτροπή Παραγωγής και Εμπορίου της Βουλής.

Παράλληλα με την κατάρτιση του ΣΔΑΜ, η Κυβερνητική Επιτροπή ΔΑΜ ενέκρινε (Μάρτιο 2020) την κατάρτιση ενός διακριτού και ενιαίου Προγράμματος Δίκαιης Αναπτυξιακής Μετάβασης, στο πλαίσιο του ΕΣΠΑ 2021-2027, συγχρηματοδοτούμενο από το ΤΔΜ, με ενίσχυση των πόρων του από τα διαρθρωτικά ταμεία. Στο πλαίσιο αυτό δεσμεύτηκαν αποκλειστικά υπέρ των επηρεαζόμενων περιοχών ~1,629 δισ. ευρώ δημόσιας δαπάνης ως εξής: 830,0 εκ. Ευρώ από το ΤΔΜ, μεταφορά (μόχλευση) 545 εκ. ευρώ από άλλα

διαρθρωτικά ταμεία (ΕΤΠΑ,ΕΚΤ+) και 254 εκ. ευρώ από το εθνικό σκέλος του Προγράμματος Δημοσίων Επενδύσεων.

Οι επηρεαζόμενες περιοχές που εμπίπτουν στο σχεδιασμό της Δίκαιης Αναπτυξιακής Μετάβασης και σχετίζονται με την απολιγνιτοποίηση και την απανθρακοποίηση είναι οι ακόλουθες:

- Περιφέρεια Δυτικής Μακεδονίας
- Ευρύτερη περιοχή Μεγαλόπολης
- Νησιά Βορείου Αιγαίου, Νοτίου Αιγαίου και Κρήτης

Μετά από μια εκτεταμένη περίοδο δημόσιων διαβουλεύσεων του περιεχομένου του Προγράμματος ΔΑΜ και των τριών ΕΣΔΙΜ με τους τοπικούς φορείς και διαπραγματεύσεων αυτών των προγραμματικών κειμένων με τις αρμόδιες υπηρεσίες της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, η Ελλάδα τον Ιούνιο του 2022 με την Απόφαση C(2022)3943/16.6.2022 της ΕΕ έγινε το πρώτο κράτος-μέλος με εγκεκριμένο Πρόγραμμα Δίκαιης Αναπτυξιακής Μετάβασης και Εδαφικά Σχέδια.

4. Μέτρα πολιτικής στο πλαίσιο της Δίκαιης Αναπτυξιακής Μετάβασης

Τα μέτρα πολιτικής / δράσεις που περιλήφθηκαν στο Πρόγραμμα ΔΑΜ 2021-2027 επικεντρώνονται αφενός στους ενεργειακούς και κλιματικούς στόχους και τις προτεραιότητες του ισχύοντος ΕΣΕΚ (2019) και αφετέρου τις προβλέψεις και τις επιλεξιμότητες του ΤΔΜ.

Συγκεκριμένα, το ΤΔΜ στοχεύει στην παροχή στήριξης στους ανθρώπους, στις οικονομίες και στο περιβάλλον των εδαφών που αντιμετωπίζουν σοβαρά κοινωνικοοικονομικά προβλήματα, τα οποία απορρέουν από τη διαδικασία μετάβασης προς τους στόχους της Ένωσης για την ενέργεια και το κλίμα για το έτος 2030.

Σε αυτό το πλαίσιο, στο Πρόγραμμα ΔΑΜ αναδείχθηκαν, μεταξύ άλλων και κατόπιν τεκμηριωμένης ανάλυσης, οι παρακάτω προτεραιότητες οι οποίες και συνδέονται άμεσα με τους στόχους του ΕΣΕΚ:

4.1 Ενίσχυση και Προώθηση Επιχειρηματικότητας

Στο πλαίσιο της Προτεραιότητας 1, που επικεντρώνεται στην ενίσχυση και προώθηση της επιχειρηματικότητας, μεταξύ άλλων δύναται να χρηματοδοτηθούν και επενδύσεις ενεργειακού χαρακτήρα,

με έμφαση σε νέες τεχνολογίες, όπως είναι για παράδειγμα το πράσινο H2. Ειδικότερα στη Δυτική Μακεδονία περιλαμβάνονται εμβληματικά έργα, που σηματοδοτούν τον παραγωγικό μετασχηματισμό και τη στροφή της περιφέρειας στην ΕΤΑΚ και τον ενεργειακό τομέα: α) Ζώνη Καινοτομίας, β) Πράσινο Κέντρο Δεδομένων και υπερυπολογιστή ΠΔΜ, γ) Κόμβος Καινοτομίας για το πράσινο H2 και την αποθήκευση ενέργειας στην ΠΔΜ.

Για τις ηπειρωτικές λιγνιτικές περιοχές (Δυτική Μακεδονία και Μεγαλόπολη) η προτεραιότητα 1 εστιάζει, αφενός στον μετασχηματισμό και ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας των υφιστάμενων επιχειρήσεων, οι οποίες χρήζουν στήριξης για τη μετάβασή τους στην οικονομία μηδενικών ρύπων και αφετέρου στην ίδρυση και προσέλκυση νέων επιχειρήσεων, που δημιουργούν θέσεις απασχόλησης και οδηγούν σε οικονομική διαφοροποίηση, εκσυγχρονισμό και μετασχηματισμό του υφιστάμενου παραγωγικού μοντέλου. Όσον αφορά στις νησιωτικές περιοχές μετάβασης, δίνεται έμφαση στην εφαρμογή σχεδίων ψηφιακού μετασχηματισμού και μείωσης ανθρακικού αποτυπώματος.

4.2 Ενεργειακή μετάβαση – Κλιματική Ουδετερότητα

Η Προτεραιότητα 2 είναι αμιγώς ενεργειακού ενδιαφέροντος, στοχεύοντας στην ενεργειακή μετάβαση και στην κλιματική ουδετερότητα μέσω επενδύσεων ενεργειακής αποδοτικότητας, παραγωγής και αποθήκευσης καθαρής ενέργειας, καθώς και χρήσης/αξιοποίησής της από τις τοπικές κοινωνίες. Επικεντρώνεται σε τρεις (3) βασικές κατηγορίες δράσεων / επενδύσεων:

- Ενεργειακή αποδοτικότητα, η οποία περιλαμβάνει έργα για την ενεργειακή αναβάθμιση και την εξοικονόμηση ενέργειας σε όλο το φάσμα του διαθέσιμου κτιριακού αποθέματος (νοικοκυριά, δημόσια κτίρια και υποδομές και επιχειρήσεις).
- Καθαρή Ενέργεια, η οποία αφορά σε έργα/επενδύσεις: για τη στήριξη της αυτοπαραγωγής μέσω ΑΠΕ σε κατοικίες - δημόσια κτήρια - επιχειρήσεις - στον αστικό χώρο, την εγκατάσταση αντλιών θερμότητας, τη στήριξη των ενεργειακών κοινοτήτων, των μονάδων υπολειμματικής βιομάζας από δάση ή/και γεωργικά υπολείμματα, των μονάδων βιοαερίου που χρησιμοποιούν ζωικά, πουλερικά και γεωργικά υπολείμματα κ.ο.κ.
- Έξυπνη ενέργεια, η οποία αφορά σε έργα/επενδύσεις: στον τομέα της αποθήκευσης ενέργειας (π.χ. αντλησιοταμίευση), στον τομέα της ηλεκτροκίνησης (π.χ. σταθμοί φόρτισης ηλεκτρικών οχημάτων),

για τη βελτίωση του διαθέσιμου ηλεκτρικού χώρου (π.χ. νέα ή αναβαθμισμένα δίκτυα και συστήματα χαμηλής, μέσης, υψηλής και υπερυψηλής τάσης), για την τηλεθέρμανση μέσω ΑΠΕ.

ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ ΔΡΑΣΗΣ	ΔΕΙΚΤΗΣ ΕΙΣΡΟΩΝ	Μονάδα Μέτρησης	ΣΥΝΟΛΟ (Τιμή Εκροής 2024)	ΣΥΝΟΛΟ (Τιμή Εκροής 2029)
2.1 Ενεργειακή αποδοτικότητα	RCO01 Υποστηριζόμενες επιχειρήσεις (από τις οποίες: πολύ μικρές, μικρές, μεσαίες, μεγάλες)	Αριθμός	30,00	298,00
	RCO18 Κατοικίες με βελτιωμένη ενεργειακή απόδοση	Αριθμός	130,00	1.304,00
	RCO19 Ενεργειακές αναβαθμίσεις δημόσιων/ δημοτικών κτιρίων (π.χ. Δημοτικές Υπηρεσίες, Σχολεία, Κέντρα Υγείας- Αγροτικά Ιατρεία, κ.λπ.)	τ.μ.	4.200,00	42.000,00
	RCO02 Επιχειρήσεις που στηρίζονται με επιχορηγήσεις	Αριθμός	30,00	298,00
2.2. Καθαρή ενέργεια	RCO22 Πρόσθετη παραγωγική ικανότητα για ενέργεια από ανανεώσιμες πηγές (εκ της οποίας: ηλεκτρική, θερμική)	MW	14,00	127,00
2.3 Έξυπνη ενέργεια	PSO741 Επενδύσεις σε νέα ή αναβαθμισμένα δίκτυα και συστήματα χαμηλής, μέσης, υψηλής και υπερυψηλής τάσης	Ευρώ	2.300.000,00	9.200.000,00

RCO20 Δίκτυο αγωγών τηλεθέρμανσης και τηλεψύξης που κατασκευάσθηκε ή βελτιώθηκε πρόσφατα	Χιλιόμετρα	0,00	3,50
RCO34 Πρόσθετη ικανότητα για την ανακύκλωση των αποβλήτων	Τόνοι/έτος	0,00	320.000,00
PSO742-Λύσεις για αποθήκευση ενέργειας (RCO105)	MWh	0,00	1.080,00
PSO744- Υποδομές εναλλακτικών καυσίμων (σημεία ανεφοδιασμού/ επαναφόρτισης) (RCO059)	Σημεία φόρτισης (αριθμός)	101,00	201,00

ΠΙΝΑΚΑΣ 1

Στόχοι που έχουν τεθεί στο πλαίσιο των εκροών και αποτελεσμάτων, του έργου ΠΔΑΜ, με βάση την τρέχουσα χρηματοδοτική κατανομή (τιμές εκροών)

ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ ΔΡΑΣΗΣ	ΔΕΙΚΤΗΣ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΟΣ	Μονάδα Μέτρησης	ΣΥΝΟΛΟ ΔΕΙΚΤΗ
2.1 Ενεργειακή αποδοτικότητα	RCR 29 - Εκτιμώμενες εκπομπές αερίων του θερμοκηπίου	Τόνοι ισοδύναμου CO ₂ /έτ	115.509,50
2.2. Καθαρή ενέργεια	RCR 31 – Συνολική παραγόμενη ενέργεια από ανανεώσιμες πηγές (εκ της οποίας: ηλεκτρική, θερμική)(*)	MWh/year	1.398.595,91
2.3 Έξυπνη	PSR746 - Ωφελούμενος πληθυσμός	Πληθυσμός	1.370.624,00
	PSR747-Αύξηση της αποθήκευσης ενέργειας	end users/ year MW	150,00

ενέργεια	στην περιφέρεια		
	PSR748- Συνολική ισχύς εγκατεστημένων ηλεκτρικών φορτιστών	kW	10.050,00
	PSR750- Ωφελούμενοι Δήμοι	Αριθμός	1,00
	PSR751 – Απόβλητα που συλλέγονται χωριστά (RCR103)	tonnes/year	320.000,00

ΠΙΝΑΚΑΣ 2

Στόχοι που έχουν τεθεί στο πλαίσιο των εκροών και αποτελεσμάτων, του έργου ΠΔΑΜ, με βάση την τρέχουσα χρηματοδοτική κατανομή

4.3 Αναπροσαρμογή χρήσεων γης – Κυκλική οικονομία

Στο πλαίσιο της Προτεραιότητας 3 επιδιώκεται η αναπροσαρμογή των χρήσεων γης στα λιγνιτικά πεδία και η ενίσχυση της κυκλικής οικονομίας και προβλέπονται:

- Έργα / επενδύσεις για την αναγέννηση και επανάχρηση (repurposing) των αποκατεστημένων λιγνιτικών γαιών (Δυτική Μακεδονία και Μεγαλόπολη) για να υποδεχτούν νέες οικονομικές δραστηριότητες, ήτοι την κατασκευή των αναγκαίων υποδομών (ήτοι πράσινες υποδομές και τεχνικά έργα αναπροσαρμογής χρήσεων γης) ή/και των αναδομών για την εφαρμογή των νέων χρήσεων γης (π.χ. επιχειρηματικά πάρκα) με στόχο τη μετάβαση των επηρεαζόμενων περιοχών σε ένα νέο οικονομικό μοντέλο.
- Στοχευμένες επενδύσεις στον τομέα της κυκλικής οικονομίας, εντός των αποκατεστημένων λιγνιτικών γαιών (Δυτική Μακεδονία και Μεγαλόπολη), που συνδέονται με την ανακύκλωση των παραπροϊόντων των ανανεώσιμων πηγών και της αποθήκευσης ενέργειας (φωτοβολταϊκά πάνελ, μπαταρίες). Η κυκλική οικονομία εστιάζει προσην κατεύθυνση της πρόληψης, της μείωσης, της

επαναχρησιμοποίησης, της επισκευής και της ανακύκλωσης των αποβλήτων των νέων παραγωγικών επενδύσεων.

4.4 Δίκαιη Εργασιακή Μετάβαση

Βασική επιδίωξη είναι η αντιμετώπιση των κοινωνικοοικονομικών συνεπειών της μετάβασης με παρεμβάσεις για την προσαρμογή του ανθρώπινου δυναμικού σε δεξιότητες & επαγγέλματα σε σχέση με τις νέες παραγωγικές δραστηριότητες. Στόχοι είναι:

- Η διατήρηση των υφιστάμενων θέσεων εργασίας και περιορισμού της ανεργίας
- Η δημιουργία νέων και θέσεων εργασίας υψηλής ειδίκευσης σε νέες ειδικότητες με θετικό αντίκτυπο στο τοπικό εισόδημα
- Η διασφάλιση της ισότητας, της ένταξης και της μη διάκρισης

Κατηγορίες Δράσεων

- Άμεσες παρεμβάσεις απασχόλησης & κοινωνικής συνοχής στις επηρεαζόμενες περιοχές
- Προώθηση της απασχόλησης
- Αναβάθμιση δεξιοτήτων & επανακατάρτιση ανθρώπινου δυναμικού
- Προσαρμοστικότητα εργαζομένων & επιχειρήσεων
- Κοινωνικοοικονομική ένταξη
- Υποδομές επαγγελματικής εκπαίδευσης και κατάρτισης
- Υποδομές κοινωνικής φροντίδας & πρόνοιας
- Εξοικείωση - Ευαισθητοποίηση κοινωνικού & οικονομικού ιστού

4.5 Ολοκληρωμένες Παρεμβάσεις Μικρής Κλίμακας – GR-eco islands

Στο πλαίσιο της Προτεραιότητας 5 προβλέπονται έργα και επενδύσεις που συνδέονται με την ενεργειακή μετάβαση των περιοχών ΔΑΜ και αναδεικνύονται μέσα από ολοκληρωμένες εδαφικές στρατηγικές όπως είναι οι ΟΧΕ και η εθνική Πρωτοβουλία GR- Eco Islands.

5. ΠΑΛΙΝΩΔΙΕΣ ΣΤΟ ΖΗΤΗΜΑ ΤΗΣ ΑΠΟΛΙΓΝΙΤΟΠΟΙΗΣΗΣ

Όπως προαναφερθήκαμε, η Ευρωπαϊκή Ένωση κρούει για χρόνια τον κώδωνα του κινδύνου για την ρύπανση του περιβάλλοντος και για τον τρόπο που πρέπει να ακολουθήσει κάθε κράτος-μέλος ώστε να μειωθεί δραστικά η ζημιογόνα ρυπαντική συμπεριφορά του στο σύνολο. Το γεγονός ότι έπρεπε να μεταβούμε άμεσα από τον λιγνίτη σε άλλο καύσιμο, λιγότερο επιβλαβές, θεωρήθηκε ως ευκαιρία για να στηριχτεί η «πράσινη» πολιτική, το 2019 προεκλογικά, χωρίς όμως να είμαστε έτοιμοι πρακτικά να κάνουμε άμεσα αυτή την μεγάλη αλλαγή. Το χρονικό διάγραμμά που είχε εξαρχής δοθεί, δηλαδή έως το 2023, φάνταζε αδύνατο σε σχέση με τους στόχους που είχαν θέσει οι άλλες Ευρωπαϊκές χώρες, οι οποίοι είναι μακροχρόνιοι, έως και το 2038.

Οι εξελίξεις όμως στην χώρα μας αλλά και γενικότερα στην Ευρώπη, έπειτα από πολέμους κλπ, είχε ως αποτέλεσμα να ναυαγήσει το αρχικό πλάνο και να δημιουργηθούν πολλά ερωτήματα για πιθανές παλινωδίες επί του θέματος.

Αρχικά, ήταν φανερό πως η μετάβασή μας προς την απολιγνιτοποίηση δεν ήταν εφικτό να ολοκληρωθεί άμεσα με αποτέλεσμα το μόνο που κατάφερε η κυβέρνηση, ήταν το προσωρινό κλείσιμο κάποιων μονάδων, με σκοπό να αποτρέψουν τους πολίτες να αντικαταστήσουν τον τρόπο θέρμανσής τους και όχι μόνο, με το επίσης «βλαβερό» φυσικό αέριο. Αντιλαμβανόμαστε, πως αυτό δεν σημαίνει δίκαιη μετάβαση στην απολιγνιτοποίηση μιας και το φυσικό αέριο αποτελεί ορυκτό άνθρακα, οπότε καταλήξαμε σε μία μορφή ενέργειας όχι και τόσο «πράσινης».

Πέρα από την επιλογή της προώθησης του φυσικού αερίου, ένας ακόμα λόγος που δεν ολοκληρώθηκαν και έμεινε στάσιμη η μετάβαση αυτή, φυσικά και θα ήταν οι οικονομικοί λόγοι. Ο λόγος γίνεται γιατί όταν διαπιστώθηκε ότι η απομάκρυνση από τον εγχώριο φτηνό λιγνίτη, αποδυνάμωσε την ενεργειακή αυτονομία της χώρας μας και την εξάρτησε ενεργειακά από το εισαγόμενο από τη Ρωσία φυσικό αέριο, με αποτέλεσμα η τιμή του διεθνώς, από το καλοκαίρι του 2021 και μετά, άρχισε να ανεβαίνει επικίνδυνα. Άρα, αντιλαμβανόμαστε πως η ώθηση των πολιτών να μεταβεί σε φυσικό αέριο, βοήθησε να κερδοφορήσουν οι ιδιωτικές επιχειρήσεις εντός και εκτός της χώρας ενώ συνεχίζει να κοστίζει ακριβά στον Έλληνα καταναλωτή, αντί να τεθεί η μειωμένη αυτορρύθμιση των τιμών του αερίου, μιας και ήταν στο αρχικό «πράσινο» σχέδιο. Σε αντίθεση με την Ευρώπη, για ακόμα μια φορά, οι τιμές μας να είναι πιο υψηλές σε σχέση με το ψηλό κόστος ζωής και τους αντίστοιχα ψηλούς μισθούς των υπολοίπων Ευρωπαίων. Ο λόγος για τη δυσμενή μας

θέση στην Ευρώπη, σχετικά με τις ανατιμήσεις, βρίσκεται στο γεγονός ότι θεσμοθετήθηκε η λειτουργία του εγχώριου Χρηματιστηρίου Ενέργειας, ώστε να εμποδίζεται ο ελεύθερος ανταγωνισμός. Δηλαδή, με αυτόν τον τρόπο ευνοήθηκαν μόνο οι όμιλοι παροχής ρεύματος της ελληνικής αγοράς. Καταλήγουμε λοιπόν, πως ο Έλληνας πολίτης στην ενεργειακή αγορά, φορολογείται και πληρώνει, χωρίς να υπάρχει κάποιο περιθώριο καθορισμού της τιμής και να συνεχίζεται η παραγωγή ενέργειας σε χαμηλά επίπεδα τιμών και αντίστοιχα η πώλησή της προς τον καταναλωτή να κοστίζει ακριβότερα από το πραγματικό κόστος, λόγω ζήτησης και προσφοράς.

Εν κατακλείδι, η ενεργειακή πολιτική έφερε τα πάνω κάτω και οι παλινωδίες δεν παύουν να υπάρχουν. Πλέον, η επιστροφή στον λιγνίτη δεν είναι κάτι τόσο μακρινό, σε αντίθεση με κάτι που δεν είμαστε έτοιμοι ούτε οικονομικά αλλά ούτε και πρακτικά να θέσουμε σε τόσο μικρό χρονικό διάστημα, τη απολιγνιτοποίηση.

5.1 Η Μεγαλόπολη του σήμερα, μέσα από τα μάτια πολιτών-εργαζομένων και οι προτάσεις του ΣΔΑΜ

«Μέχρι το 2028 στην Ελλάδα θα έχουν πάψει να λειτουργούν εργοστάσια παραγωγής ενέργειας από λιγνίτη». Αυτή η δέσμευση της χώρας μας, μέρος της στρατηγικής της για την επίτευξη του Πανευρωπαϊκού στόχου περί “κλιματικής ουδετερότητας” μέχρι το 2050, θα έχει, αναπόφευκτα, σημαντικές συνέπειες. Χιλιάδες θέσεις εργασίας θα χαθούν και ολόκληρες περιοχές της χώρας, που έως τώρα ήταν εξαρτημένες από την οικονομική δραστηριότητα των εργοστασίων της ΔΕΗ και των ορυχείων, θα αντιμετωπίσουν σοβαρό πρόβλημα. Για την αντιμετώπιση του προβλήματος έχει ήδη ξεκινήσει τη μεγάλη συζήτηση για τη “δίκαιη μετάβαση” αυτών των περιοχών, με νομοθετικές πρωτοβουλίες, ευρωπαϊκά κονδύλια και πολλές ή όχι ιδέες.

Οι σοβαρές αρνητικές επιπτώσεις στην οικονομική και κοινωνική ζωή την λιγνιτικής περιοχής του Δήμου Μεγαλόπολης, από κοινού με τον βεβιασμένο χαρακτήρα της απολιγνιτοποίησης, οδήγησαν τις τοπικές κοινωνίες να σταθούν από επιφυλακτικά έως και αρνητικά απέναντι στις αλλαγές. Ο φόβος των κατοίκων για την αλλαγή αυτή, οφείλεται στην θετική συμβολή του λιγνίτη στην άνοδο των εισοδημάτων, καθώς «συνετέλεσε στην αναμόρφωση της περιοχής, στην εξύψωση του βιοτικού επιπέδου, και στη συγκράτηση αλλά και την αύξηση του πληθυσμού της περιοχής και ιδιαίτερα της Μεγαλόπολης, αφού οι κάτοικοί της

υπερδιπλασιάστηκαν από το 1961 μέχρι το 2011. Στη συνέχεια, «η σταδιακή άνοδος του εισοδήματος των κατοίκων της Μεγαλόπολης επέφερε μια κυριολεκτική μεταμόρφωση της πόλης, ενδεικτική του νεοαποκτηθέντος status τους.

Ως αποτέλεσμα, στο ερώτημα αν έχετε θετικά ή αρνητικά συναισθήματα για το κλείσιμο των λιγνιτικών εργοστασίων της ΔΕΗ το 67,6% των ερωτηθέντων στην Περιφερειακή Ενότητα Αρκαδίας απάντησε αρνητικά και μάλλον αρνητικά. Θετικά και μάλλον θετικά απάντησε μόνο το 23,7%. Το ποσοστό των αρνητικών απαντήσεων αυξάνεται σημαντικά αν επικεντρώσουμε στον Δήμο Μεγαλόπολης, όπου αρνητικά και μάλλον αρνητικά απαντάει το 84,1%. Αντιλαμβανόμαστε πως οι αρνητικές απαντήσεις αυξάνονται σημαντικά όσο πιο χαμηλό είναι το εκπαιδευτικό επίπεδο των ερωτώμενων (74% των αποφοίτων πρωτοβάθμιας απαντούν αρνητικά, αλλά 57,4% των κατόχων μεταπτυχιακού και διδακτορικού) καθώς αυτό το κοινωνικά ευάλωτο τμήμα νιώθει μεγαλύτερη επαγγελματική ανασφάλεια.

Δεν μπορούμε να μην παραβλέψουμε πως το 89% των δημοτών της Μεγαλόπολης κρίνει ότι η απολιγνιτοποίηση στην περιοχή θα σημάνει αρνητικές επιπτώσεις στην οικονομική ανάπτυξη κι επιδείνωση στο εισόδημά του. Η στάση των ίδιων των πολιτών απέναντι στις δρομολογημένες αλλαγές στην ενέργεια συνήθως αποσιωπάται, αντί να της δοθεί η αναγκαία σημασία στον δημόσιο διάλογο. Η ανάδειξή της επιβάλλεται καθώς καμία αλλαγή μείζονος σημασίας δεν μπορεί να υλοποιηθεί χωρίς την αναγκαία κοινωνική συναίνεση, και χωρίς την ύπαρξη δεσμεύσεων για την στήριξη των εργαζομένων.

Η μέχρι σήμερα εξειδίκευση της Μεγαλόπολης στην λιγνιτική παραγωγή, με μια σειρά από άλλους παράγοντες, έχει οδηγήσει την Περιφερειακή Ενότητα Αρκαδίας να έχει ένα μορφωτικό επίπεδο πολύ χαμηλότερο σε σχέση με την υπόλοιπη Ελλάδα. Το ποσοστό των κατόχων διδακτορικού ή μεταπτυχιακού τίτλου, πτυχιούχων πανεπιστημίου Πολυτεχνείου κ.λπ., τόσο στην Περιφερειακή Ενότητα Μεγαλόπολης (9%) όσο και σε όλους ανεξαιρέτως τους Δήμους υπολείπεται σημαντικά του αντίστοιχου ποσοστού στην Επικράτεια (17%), ενώ τόσο η Αρκαδία όσο και οι Δήμοι έχουν υψηλότερο του μέσου ποσοστό αποφοίτων Δημοτικού. Δεν χρειάζεται απόδειξη ότι το χαμηλό μορφωτικό επίπεδο αυξάνει την φτώχεια, την ευαλωτότητα του πληθυσμού απέναντι σε αρνητικές και απρόβλεπτες οικονομικές συγκυρίες ενώ εξασθενεί τη δυνατότητα βελτίωσης της κοινωνικής θέσης. Οι χαμηλές μορφωτικές επιδόσεις (και ειδικότερα των

αποφοίτων τριτοβάθμιας εκπαίδευσης) ολόκληρης της Περιφέρειας έχουν οδηγήσει σε πολύ χαμηλά επίπεδα τον δείκτη καινοτομίας, που στην πάροδο του χρόνου πέφτει όλο και πιο χαμηλά.

Ως αποτέλεσμα, εκλείπουν οι βιομηχανίες έντασης γνώσης. Η ανυπαρξία επιστημονικού δυναμικού ναρκοθετεί την βασική πρόκληση που συνοδεύει την Πράσινη Μετάβαση των λιγνιτικών περιοχών που είναι: «η επικράτηση της λογικής της παρέμβασης υπέρ του στόχου της βιομηχανικής ανάπτυξης έναντι όλων των άλλων λογικών παρέμβασης των εμπλεκόμενων χαρτοφυλακίων πολιτικής».

5.1.1. Σχέδιο Δίκαιης Αναπτυξιακής Μετάβασης (ΣΔΑΜ)

Το μερίδιο που αναλογεί στην Ελλάδα από το Ταμείο Δίκαιης Μετάβασης είναι 1,63 δισ. ευρώ, εκ των οποίων τα 1,38 δισ. ευρώ (85%) είναι χορηγήσεις και τα υπόλοιπα 250 εκ. ευρώ (15%) είναι δάνεια. Το ποσό αναμένεται να αυξηθεί σημαντικά, φτάνοντας ακόμη και τα 5 δισ. ευρώ, με την βοήθεια των μοχλεύσεων που θα ακολουθήσουν. Για την Μεγαλόπολη και το νομό Αρκαδίας αναμένεται να δοθούν γύρω στα 500 εκ. ευρώ.

Στο επίκεντρο του Σχεδίου Δίκαιης Αναπτυξιακής Μετάβασης για την Μεγαλόπολη βρίσκονται τα ακόλουθα μέτρα, δράσεις και έργα με απώτερο σκοπό στον δήμο να διαμορφωθεί ένα μοντέλο οικονομικών δραστηριοτήτων και παραγωγικής βάσης.

- **Φωτοβολταϊκό πάρκο ισχύος ως 550 MW**

Η συνολική επένδυση για την ανάπτυξη 5 ξεχωριστών φωτοβολταϊκών πάρκων σε συνολική έκταση 17.700 στρεμμάτων εντός των λιγνιτωρυχείων της ΔΕΗ, εκτιμάται γύρω στα 400 εκ. ευρώ κι αναμένεται να δημιουργήσει έως 900 θέσεις κάθε έτος το 2022 και 2023 που θα διαρκούσε η κατασκευή και από 100 θέσεις εργασίας κατ' έτος στο στάδιο της λειτουργίας, δηλαδή μετά το 2024.

- **Πρότυπη βιομηχανία φαρμάκων**

Η συνολική επένδυση αναμενόταν να φτάσει τα 75 εκ. ευρώ. και να δημιουργήσει τις ακόλουθες θέσεις εργασίας κατ' έτος κατασκευής: έως 500 για το 2021, έως 1.300 για το 2022 και έως 1.500 το 2023. Κατά την λειτουργία έχει διατυπωθεί η εκτίμηση για δημιουργία 1.500 θέσεων εργασίας κάθε έτος, εκ των οποίων οι 400 θα είναι άμεσες και οι 1.100 έμμεσες θέσεις εργασίας.

- Μονάδα ευφυούς κτηνοτροφίας και ζωοτροφών και έξυπνες αγροτικές μονάδες

Η συνολική επένδυση εκτιμάται σε 30 ως 40 εκ. ευρώ. Οι θέσεις εργασίας για τα δύο έτη κατασκευής (2022 και 2023), όπως και για το πρώτο έτος λειτουργίας αναμένονταν σε 200 κάθε έτος. Τα επόμενα τρία χρόνια (2025, 2026 και 2027) εκτιμώνται σε 300 κάθε έτος και το 2028 σε 400.

- Θεματικό πάρκο περιπέτειας, ψυχαγωγίας και εκπαίδευσης

Το ύψος της επένδυσης αναμένεται να ανέλθει από 40 ως 50 εκ. ευρώ. Ο υπολογισμός ήταν πως τα δύο χρόνια της κατασκευής του (2023 και 2024) θα δημιουργηθούν 200 άμεσες θέσεις εργασίας κάθε έτος ενώ στο δεύτερο θα προστεθούν επιπλέον 300 έμμεσες θέσεις. Από το 2025 και μετά θα εργάζονται 200 άτομα ετησίως και άλλοι 600 κάθε έτος σε έμμεσες θέσεις εργασίας.

- Διάφορες δημόσιες επενδύσεις, όπως αγροτικές φυλακές και άλλες μικρότερης αξίας

Το κόστος των φυλακών υπολογιζόταν πως θα ανέλθει από 10 ως 20 εκ. ευρώ. Τα έτη κατασκευής των φυλακών (2021 και 2022) θα εργαστούν 100 άτομα κάθε χρόνο, κι από το 2023 και μετά 300 άτομα.

Με βάση επίσημες δηλώσεις, εκτιμάται ότι από τις 5 εμβληματικές επενδύσεις θα δημιουργηθούν 900 άμεσες θέσεις εργασίας κατά την κατασκευή και 1.000 κατά την λειτουργία τους. Επίσης, 1.100 έμμεσες και προκαλούμενες θέσεις εργασίας κατά την κατασκευή και 1.600 κατά την λειτουργία. Ωστόσο, στο Εδαφικό Σχέδιο Δίκαιης και Αναπτυξιακής Μετάβασης Μεγαλόπολης, από τις 5 προαναφερθείσες επενδύσεις έχει συμπεριληφθεί μόνο η μία και μάλιστα με μικρότερη πρόβλεψη απασχόλησης. Αναφέρεται συγκεκριμένα: «Προκρίνεται η υλοποίηση επένδυσης για την δημιουργία πρότυπης βιομηχανίας παραγωγής φαρμάκων, η οποία αναμένεται να δημιουργήσει τις απαιτούμενες θέσεις εργασίας (1.100 άμεσες και 350 έμμεσες)».

Ακόμη κι αν λάβουμε ως ορθογραφικό λάθος την αντιστροφή της σχέσης έμμεσων και άμεσων θέσεων εργασίας, δεν περνάει απαρατήρητη η μείωση από 400 σε 350 εκείνων των θέσεων εργασίας που στο Σχέδιο Δίκαιης Μετάβασης περιγράφονται ως άμεσες ενώ στο Εδαφικό ως έμμεσες. Το σημαντικότερο ωστόσο είναι ότι οι πέντε αρχικά μεγάλες επενδύσεις έγιναν μία. Εν αμφιβόλω επίσης τίθεται και η επιπλέον κατά 10% ενίσχυση των επενδύσεων που θα υλοποιηθούν εντός των Ζωνών Απολιγνιτοποίησης (ΖΑΠ). Ειδικότερα, συμβολή στην προσέλκυση των επενδύσεων στην Μεγαλόπολη και την Περιφέρεια Δυτικής Μακεδονίας θα είχε η αυξημένη κατά 10% χρηματοδότηση στις μεγάλες επενδύσεις για τις περιοχές που καλύπτονται από τα Εδαφικά Σχέδια Δίκαιης Μετάβασης. Προϋπόθεση

ωστόσο ήταν πρώτον, η επένδυση και ο δικαιούχος να περιγράφονται στο Εδαφικό Σχέδιο Δίκαιης Μετάβασης που εγκρίθηκε από την Επιτροπή και δεύτερον, η κρατική ενίσχυση για την επένδυση να καλύπτεται από το Ταμείο Δίκαιης Μετάβασης στο μέγιστο επιτρεπόμενο όριο. Ανάλογη μείωση παρατηρείται και στις εμβληματικές επενδύσεις στην Δυτική Μακεδονία, που από 11 έμειναν μόνο 4.

Δεν είναι δυνατόν, ωστόσο, να παραβλέψουμε την έρευνα και τις προτάσεις που παρουσίασε το Ινστιτούτο Μικρών Επιχειρήσεων της ΓΕΣΕΒΕΕ (ΙΜΕ ΓΕΣΕΒΕΕ) με προτάσεις-λύσεις στην αντιμετώπιση του προβλήματος και κυρίως του φόβου των πολιτών σχετικά με την μετάβαση στην απολιγνιτοποίηση. Οι προτάσεις αποσκοπούν στην αποφυγή της οικονομικής εγκατάλειψης της Μεγαλόπολης και στην αντιμετώπιση του προβλήματος της ανεργίας που απειλεί τους εργαζομένους και τους αυτοαπασχολούμενους, είτε με οικονομική απομόνωση είτε με μετανάστευση. Προτάσεις για την οικονομική αναδιάρθρωση και τη βιώσιμη ανάπτυξη της περιοχής μετά την απολιγνιτοποίηση περιλαμβάνονται σε ερευνητικό έγγραφο που εκπονήθηκε από το Ινστιτούτο Μικρομεσαίων της ΓΣΕΒΕΕ.

Στη σύνοψη της έρευνας, αναφέρεται ότι, στο πλαίσιο των προσπάθειών για την αντιμετώπιση της κλιματικής αλλαγής, αποφασίστηκε η διακοπή της εξόρυξης λιγνίτη. Ωστόσο, η απολιγνιτοποίηση είχε σημαντικές επιπτώσεις στην Περιφέρεια Δυτικής Μακεδονίας και στη Μεγαλόπολη, που για δεκαετίες αποτελούσαν τον ενεργειακό πυρήνα της χώρας.

«Το Σχέδιο Δίκαιης Αναπτυξιακής Μετάβασης προβλέπει τη δέσμευση 500 εκατομμυρίων ευρώ για τη Μεγαλόπολη, με στόχο τη δημιουργία ενός δικτύου ασφάλειας». Ωστόσο, δεν εξασφαλίζει την απαραίτητη οικονομική αναδιάρθρωση της περιοχής, προκειμένου να αποφευχθεί η οικονομική απομόνωσή της.

Για την αντιμετώπιση των επικρατούντων προβλημάτων, το Ινστιτούτο Μικρομεσαίων Επιχειρήσεων της Γενικής Συνομοσπονδίας Εργοδοτών και Βιομηχάνων Ελλάδας (ΓΣΕΒΕΕ) παρουσιάζει μια σειρά προτάσεων, οι οποίες κατατάσσονται σε πέντε βασικές κατηγορίες:

- Σχετικά με την οικονομία:

Επαναφορά της γης σε φυσική κατάσταση, καθορισμός των χρήσεων του εδάφους, δημιουργία ενός πάρκου καινοτομίας και ενός πάρκου κτηνοτροφίας, βελτίωση της βιομηχανικής επεξεργασίας πρωτογενών προϊόντων, μέτρα μάρκετινγκ και εγκατάσταση ενός κέντρου logistics. Όσον αφορά το ανθρώπινο δυναμικό, προτείνονται προγράμματα εκπαίδευσης και επανακατάρτισης, καθώς και οικονομικές αποζημιώσεις.

- Σε ό,τι αφορά τις υποδομές:

Κατασκευή οδικής σύνδεσης μεταξύ Πύργου και Μεγαλόπολης, καθώς και σιδηροδρομική σύνδεση μεταξύ Χρανών και Μεγαλόπολης - Αγίας Θεοδώρας.

- Όσον αφορά την ενέργεια:

Προτείνεται η ανάπτυξη φωτοβολταϊκού πάρκου, η κατασκευή μονάδων και συστημάτων αποθήκευσης φυσικού αερίου και ηλεκτρικής ενέργειας, η ενίσχυση της κυκλικής οικονομίας, καθώς και η δημιουργία ενός τοπικού προγράμματος εξοικονόμησης ενέργειας, που θα περιλαμβάνει επιδοτήσεις για την εγκατάσταση αντλιών θερμότητας.

- Στον τομέα του τουρισμού και του πολιτισμού:

Προτείνεται η αναστήλωση του αρχαίου θεάτρου, η δημιουργία αρχαιολογικού πάρκου, η ανάπτυξη του πνεύματος τουρισμού, οι διαδρομές γευσιγνωσίας, η δημιουργία υδροβιότοπων, η προώθηση του αθλητισμού, καθώς και η δημιουργία ενός βιομηχανικού μουσείου.

Τέλος, για την επιτυχή υλοποίηση οποιουδήποτε προγράμματος μετάβασης, είναι απαραίτητη η συναίνεση των τοπικών κοινοτήτων. Ο στόχος των προαναφερθέντων προτάσεων είναι, καταρχάς, η αποτροπή της οικονομικής εγκατάλειψης της Μεγαλόπολης και η αντιμετώπιση της ανεργίας που απειλεί τους εργαζομένους και τους αυτοαπασχολούμενους, είτε με οικονομική ύφεση είτε με εσωτερική ή εξωτερική μετανάστευση. Παράλληλα, στοχεύεται στην οικονομική αναβάθμιση της περιοχής. Σημειώνεται, επίσης, ότι, λόγω της πολυπλοκότητας και της διάρκειας του έργου, η μετάβαση πρέπει να αξιολογείται κάθε εξάμηνο ή ακόμα και νωρίτερα. Είναι αναγκαία ο έγκαιρος καθορισμός μετρήσιμων στόχων - οροσήμων (όπως η απασχόληση, η ιδιωτική κατανάλωση κ.λπ.) που η πρόοδός τους θα δείχνει την πρόοδο που έχει σημειωθεί. Το ζητούμενο δεν είναι μόνο η διάθεση των διαθέσιμων κεφαλαίων, αυτά είναι τα μέσα, ενώ το κύριο ζητούμενο είναι η αποτροπή της ερήμωσης της περιοχής και η δημιουργία ενός νέου οικονομικού ορίζοντα για τη Μεγαλόπολη. Για τον λόγο αυτό, πρέπει να είναι εφικτή η προσαρμογή των στόχων, ώστε, όταν υπάρχει αποτυχία ή αστοχία, να μπορούν να ενεργοποιηθούν διαθέσιμοι πόροι που θα είναι σε ετοιμότητα ως εφεδρεία, για να επιτευχθεί ο στόχος της δεύτερης ζωής για τη Μεγαλόπολη.

Επίσης, τονίζεται ότι οι γεωπολιτικές αλλαγές που συνέβησαν στην Ευρώπη το 2022, λόγω του πολέμου μεταξύ Ρωσίας και Ουκρανίας, παρότι δεν ακύρωσαν ή επέδρασαν το πρόγραμμα απολιγνιτοποίησης και

Πράσινης Μετάβασης στην Ευρωπαϊκή Ένωση και την Ελλάδα, ανέβαλαν την εφαρμογή του. Η παράταση της λειτουργίας των λιγνιτικών εργοστασίων παρέχει το απαραίτητο χρονικό περιθώριο για την ομαλή μετάβαση και για μια καλύτερη προετοιμασία για το μέλλον των πληγείσων περιοχών, όπως η Περιφέρεια Δυτικής Μακεδονίας και η Μεγαλόπολη.

Εν περιλήψει, κατατέθηκε σε δημόσια διαβούλευση μια σειρά προτάσεων για την Περιφερειακή Ενότητα Μεγαλόπολης, οι οποίες επιλέχθηκαν με κριτήριο τη διασφάλιση της κοινωνικής συνοχής μέσω της παραγωγικής αναδιάρθρωσης της περιοχής.

Άμεσα εφαρμόσιμες προτάσεις:

- Οικονομική Ανάπτυξη

Αποκατάσταση της γης. Με βάση τη συμφωνία μεταξύ του Ελληνικού Δημοσίου και των εταιρειών Μετάβαση και ΔΕΗ (που εγκρίθηκε με τον Νόμο 4956/2022) η ΔΕΗ θα μεταβιβάσει συνολική έκταση 17.680 στρεμμάτων από το λιγνιτικό κέντρο Μεγαλόπολης. Από αυτά, τα 3.494 στρ. (20% του συνόλου) είναι αδιατάρακτα εδάφη που δεν έχουν υποστεί αλλοιώσεις κατά την εκμετάλλευση των λιγνιτωρυχείων, τα 3.705 στρ. (21%) είναι ήδη αποκατεστημένα εδάφη και τα 10.481 στρ. (59%) θα αποκατασταθούν από τη Μετάβαση ΑΕ. Θα διατεθούν 162 εκατομμύρια ευρώ από το Ταμείο Ανάκαμψης και 39 εκατομμύρια ευρώ από το Πρόγραμμα Δημοσίων Επενδύσεων για αυτόν τον σκοπό. Ωστόσο, η ΔΕΗ πρέπει να αναλάβει την αποκατάσταση των εδαφών που χρησιμοποίησε ως ορυχεία βάσει των συμβάσεών της. Δεδομένου ότι αυτή είναι μια χρονοβόρα εργασία και ότι ο τρόπος χρήσης για τη μεταλιγνιτική περίοδο θα επηρεάσει τη διαμόρφωση των εδαφών και τις εργασίες χωματουργίας, η αποκατάσταση πρέπει να ξεκινήσει το συντομότερο δυνατό και να λαμβάνει υπόψη τα σχέδια για τη μετα-λιγνιτική εποχή. Επίσης, σε υψηλά παραγωγικά εδάφη, δεν πρέπει να εγκατασταθούν φωτοβολταϊκά πάρκα, ενώ η επιλογή της χρήσης των εδαφών πρέπει να γίνει με διαφάνεια και με τη σύμφωνη γνώμη της τοπικής κοινότητας. Η δημιουργία τετελεσμένων γεγονότων θα έχει οικονομικό κόστος και θα αντιτίθεται στο κλίμα συναίνεσης που πρέπει να κυριαρχεί στις αποφάσεις για το μέλλον μετά την κατάργηση των λιγνιτικών μονάδων. Επιπλέον, τα στρέμματα που ανήκουν στον Δήμο πρέπει να εξαιρεθούν από τη μεταβίβαση. Είναι σημαντικό να σημειωθεί ότι ο καταμερισμός που αναφέρεται σε πολλές πηγές αμφισβητείται και θεωρείται

παραπλανητικός, καθώς δεν περιλαμβάνει τα 2.000 στρ. που έχει ήδη εξασφαλίσει η ΔΕΗ ανανεώσιμες για αιολικά πάρκα.

Καθορισμός της χρήσης της γης. Πιθανώς να είναι η πρώτη ενέργεια που πρέπει να πραγματοποιηθεί, ανεξάρτητα από την πορεία της αποκατάστασης, δεδομένου ότι το επενδυτικό ενδιαφέρον που έχει ήδη εκδηλωθεί δεν προχώρησε λόγω της αβεβαιότητας σχετικά με τις χρήσεις της γης. Ο καθορισμός αυτών (με την ευθύνη της ΔΕΗ που θα εκπονήσει ένα Ειδικό Πολεοδομικό Σχέδιο στον πυρήνα ΖΑΠ Μεγαλόπολης και του Τεχνικού Επιμελητηρίου Ελλάδας που θα εκπονήσει το Τοπικό Πολεοδομικό Σχέδιο στις Δημοτικές Ενότητες Γόρτυνος, Μεγαλόπολης και Φαλαισίας του Δήμου Μεγαλόπολης) θα διασαφηνίσει το πλαίσιο για τη χωροθέτηση των διαφορετικών επαγγελματικών δραστηριοτήτων. Ανάμεσα σε αυτές, πρέπει να περιλαμβάνεται και η Βιομηχανική - Βιοτεχνική Περιοχή. Ένα από τα εμπόδια που πρέπει να ξεπεραστούν είναι η μετατροπή προηγούμενως δασικών εκτάσεων που στη συνέχεια δασώθηκαν.

Δημιουργία Γεωργικού Πάρκου Καινοτομίας εξειδικευμένου στη γεωργία, τη γεωργία ακρίβειας και την κυκλική οικονομία. Στην προτεινόμενη θέση στο Ψαθί (το οποίο εξαγόρασε ο Δήμος Μεγαλόπολης από τη ΔΕΗ το 2013) μπορούν να δημιουργηθούν γεωργικές επιχειρήσεις όπως θερμοκήπια υδροπονίας, φαρμακευτικών φυτών και επίσης ερευνητικά κέντρα, εργαστήρια πανεπιστημίων, κλπ. Η γεωγραφική εγγύτητα κέντρων έρευνας και παραγωγής επιτρέπει την ανατροφοδότηση και των δύο πόλων, που μπορούν έτσι να πειραματίζονται με νέες καλλιεργητικές μεθόδους, σπόρους και τεχνολογικό εξοπλισμό που είναι απαραίτητος για τη γεωργία ακρίβειας. Εκεί μπορεί να δημιουργηθεί πιλοτικό υδροπονικό πάρκο, στο πλαίσιο πρότασης που έχει ήδη επεξεργαστεί και καταθέσει η Agribator από κοινού με την Αρκαδία ΑΕ, το Γεωπονικό Πανεπιστήμιο, την Περιφέρεια Πελοποννήσου και τον ΕΛΓΟ Δήμητρα, το οποίο θα προσφέρεται για εκπαίδευση και παραγωγή πολλαπλασιαστικού υλικού. Στο υδροπονικό πάρκο θα μπορεί να διοχετεύεται διοξείδιο του άνθρακα από βιομάζα, συμβάλλοντας όχι μόνο στην επίτευξη του μηδενικού ανθρακικού αποτυπώματος, αλλά και σε αυξημένες (κατά 30% βάσει εκτιμήσεων) αποδόσεις.

Δημιουργία πάρκου κτηνοτροφίας, έκτασης μέχρι 5.000 στρεμμάτων. Κάθε κτηνοτρόφος θα έχει το δικό του χώρο και θα μπορεί να χρησιμοποιεί τον κοινό, βάσει ενός προγράμματος και με διαδικασίες που θα

ορίζονται από τον κανονισμό λειτουργίας. Η χωρική συγκέντρωση της κτηνοτροφίας θα επιτρέψει τη βελτίωση των συνθηκών διαβίωσης για τα ζώα και της εργασίας για τους κτηνοτρόφους, την επιστημονική υποστήριξη των εκμεταλλεύσεων σε θέματα διατροφής, υγιεινής και υγείας, την αποτελεσματικότερη προστασία του περιβάλλοντος και επίσης τη δημιουργία οικονομιών κλίμακας που θα επιτρέψουν χαμηλότερο κόστος προμηθειών και καλύτερες τιμές πώλησης.

Βιομηχανική μεταποίηση προϊόντων από την πρωτογενή παραγωγή. Η συγκέντρωση της κτηνοτροφίας και της γεωργίας δημιουργεί τις συνθήκες για την εγκατάσταση βιομηχανικών μονάδων που θα μεταποιούν τα προϊόντα της πρωτογενούς παραγωγής, αυξάνοντας σημαντικά την αξία τους. Αυτές οι μονάδες μπορεί να περιλαμβάνουν τυροκομεία, εργοστάσια κρεοπωλείου, μονάδες συσκευασίας, ψυκτικούς χώρους, εγκαταστάσεις για την επεξεργασία αρωματικών φυτών, και άλλες.

Μάρκετινγκ. Όλες οι προτεινόμενες δραστηριότητες μπορούν να προβληθούν υπό μια ενιαία εταιρική ταυτότητα που θα συνδέει τη Μεγαλόπολη με την καινοτομία, την υψηλή ποιότητα στη γεωργο-βιομηχανία, τη φύση και την πράσινη ενέργεια. Η ύπαρξη εκπαιδευμένου προσωπικού με επιθυμία για εργασία μπορεί να συμβάλει στη δημιουργία και προώθηση μιας εταιρικής ταυτότητας που προσδίδει αξία σε κάθε επιχείρηση που συμμετέχει. Ο ρόλος αυτής της υπηρεσίας θα είναι να προάγει τα προϊόντα σε όλα τα επίπεδα παραγωγής και να αντιμετωπίζει τα, συχνά περιοριστικά, εμπόδια που υπάρχουν σήμερα.

Κέντρο logistics υποστήριξης. Η δημιουργία ενός κέντρου logistics θα επιφέρει διπλά οφέλη. Αρχικά, θα διευκολύνει τις υπάρχουσες επενδύσεις στη μεταφορά της παραγωγής τους έξω από την περιοχή, καθώς και τη διαχείριση των προμηθειών τους. Επίσης, θα αναδείξει τη Μεγαλόπολη ως κέντρο των οδικών μεταφορών στην κεντρική Πελοπόννησο.

Εκπαίδευση και επανακατάρτιση εργαζομένων. Η επανακατάρτιση των εργαζομένων που αποχωρούν από τη βιομηχανία της λιγνιτικής παραγωγής πρέπει να στοχεύει στην επανένταξή τους σε νέες θέσεις εργασίας, εκμεταλλευόμενη ταυτόχρονα την εξειδίκευσή τους στην ενεργειακή βιομηχανία ως

ανταγωνιστικό πλεονέκτημα. Για την επανένταξή τους απαιτείται σχεδιασμός εκπαίδευσης και επανακατάρτισης, προκειμένου να καλυφθούν οι νέες θέσεις εργασίας που θα δημιουργηθούν.

Οικονομικές αποζημιώσεις. Η παρουσία σημαντικού αριθμού εργαζομένων που πλησιάζουν τη συνταξιοδότηση δεν επιτρέπει την επανακατάρτισή τους για την απόκτηση νέων δεξιοτήτων και την ένταξή τους σε νέα επαγγέλματα. Για αυτές τις κατηγορίες εργαζομένων και επαγγελματιών, που πιθανώς να εργάζονται ως ανεξάρτητοι επαγγελματίες, οι οικονομικές αποζημιώσεις μπορεί να είναι η μοναδική λύση μέχρι τη συνταξιοδότησή τους.

- Υποδομές

Σύνδεση Πύργου - Μεγαλόπολης. Η μείωση του χρόνου ταξιδιού από την αρχαία Ολυμπία στη Μεγαλόπολη θα διευκολύνει την επίσκεψη ακόμη και των τουριστών που φθάνουν στο Κατάκολο Ηλείας, με κρουαζιερόπλοια και επισκέπτονται την αρχαία Ολυμπία. Επιπλέον, θα παρέχει τη δυνατότητα επίσκεψης ακόμη και της Μονεμβασιάς. Η κατασκευή του οριζόντιου άξονα που θα συνδέει Σπάρτη - Πύργο (δεδομένου ότι το κομμάτι Σπάρτη - Μεγαλόπολη υπάρχει ήδη) είναι ζωτικής σημασίας καθώς αποτελεί ευρωπαϊκή δέσμευση της Ελλάδας και θα ολοκληρώσει την Ιόνια Οδό, που ξεκινά από την Τεργέστη στην Ιταλία, διασχίζει Κροατία, Βοσνία - Ερζεγοβίνη, Μαυροβούνιο και Αλβανία προτού φθάσει στην Ελλάδα. Η κατασκευή του οδικού δικτύου θα μειώσει το χρόνο ταξιδιού μεταξύ Πύργου και Αθήνας, επιτρέποντας ακόμη και δραστηριότητες που σχετίζονται με αλυσίδες εφοδιασμού και συναρμολόγησης.

Σύνδεση Χράνων Μεγαλόπολης - Αγίας Θεοδώρας με τον σιδηρόδρομο. Προσθήκη 3 χιλιομέτρων στην υπάρχουσα σιδηροδρομική γραμμή, η οποία εκτείνεται σε μήκος 7 χιλιομέτρων, θα αναδείξει την φυσική ομορφιά της περιοχής, λειτουργώντας ως αναπτυξιακός πόλος για τουρίστες, όπως συμβαίνει με τη διαδρομή Διακοπτό - Καλάβρυτα.

- Ενέργεια

Προώθηση αναπτυξιακών έργων φωτοβολταϊκών πάρκων, εκμεταλλευόμενη τόσο τη διαθέσιμη έκταση όσο και το δίκτυο μεταφοράς ηλεκτρικής ενέργειας που παρέμεινε από τις λιγνιτικές μονάδες και τώρα υπηρετεί τη μονάδα φυσικού αερίου στη Μεγαλόπολη 5. Η εγκατάσταση θα πρέπει να γίνει με σεβασμό στα γεωργικά εδάφη και να δοθεί προτεραιότητα στη γεωργική παραγωγή λαμβάνοντας υπόψη τα εμπόδια στο διεθνές εμπόριο γεωργικών προϊόντων. Το 2021, η Ελλάδα εγκατέστησε περισσότερα φωτοβολταϊκά από κάθε άλλη τεχνολογία ενέργειας (838 MWp), αντιστοιχώντας στο 20% της συνολικής εγκατεστημένης ισχύος της (4.126 MWp). Η παραγωγή του 2021 ήταν 5,26 TWh ή το 9,2% της ηλεκτρικής ζήτησης, παρόμοιο με τη λιγνιτική παραγωγή. Ο συντελεστής φόρτισης κυμάνθηκε από 9,15% έως 22,44%, αποτελώντας το 2022 το Μάιο της Πελοποννήσου το κυριότερο κέντρο εγκατεστημένης ισχύος (341,8 MW). Η τάση αύξησης των εγκαταστάσεων φωτοβολταϊκών απαιτεί τον σχεδιασμό χρήσης γης και την αποφυγή της υπερβολικής ανάπτυξης που οδηγεί σε υψηλές τιμές εδάφους.

Δημιουργία εγκαταστάσεων και συστημάτων αποθήκευσης φυσικού αερίου και ηλεκτρικής ενέργειας. Η ευάλωτη θέση της Ελλάδας λόγω του υψηλού βαθμού εξάρτησής της από ενέργεια (81,4% το 2020, έναντι 57,5% της ΕΕ), ιδίως με τις μόνιμες τάσεις με τη σημαντικότερη χώρα διέλευσης, την Τουρκία, απαιτεί την ανάπτυξη πρόσθετων αποθεμάτων για να εξασφαλιστεί η ενεργειακή αυτάρκεια της Ελλάδας.

Ενίσχυση της κυκλικής οικονομίας. Η συγκέντρωση πολλών και διαφορετικών παραγωγικών δραστηριοτήτων στον πρωτογενή τομέα επιτρέπει τη δημιουργία γραμμών παραγωγής που επιτρέπουν την επεξεργασία και την επαναχρησιμοποίηση (ίσως σε διαφορετική μορφή) υποπροϊόντων και αποβλήτων της κτηνοτροφίας, της γεωργίας κλπ., ακόμη και ως ενεργειακή πρώτη ύλη. Να σημειωθεί ότι ένα από τα μεγαλύτερα εμπόδια στην υλοποίηση της κυκλικής οικονομίας στην Ελλάδα (που την θέτει σε μια από τις χαμηλότερες θέσεις στην ευρωπαϊκή κατάταξη) είναι η διάσπαρτη και περιορισμένη παραγωγή.

Τοπικό πρόγραμμα "Εξοικονομώ" με αυξημένες επιδοτήσεις, που θα καλύπτει την κενότητα της θέρμανσης και θα περιλαμβάνει επιπλέον την εγκατάσταση αντλιών θερμότητας. Επίσης, την τοποθέτηση φωτοβολταϊκών συστημάτων στις στέγες κατοικιών και επαγγελματικών χώρων.

- Τουρισμός - Πολιτισμός - Ελεύθερος χρόνος - Ψυχαγωγία

Αναστήλωση του αρχαίου θεάτρου της Μεγαλόπολης, το οποίο κατασκευάστηκε στον 4ο αιώνα π.Χ. και μπορεί να φιλοξενήσει έως 18.000 θεατές. Η ολοκλήρωση της αναστήλωσης θα επιτρέψει τη διεξαγωγή παραστάσεων, ενώ η δημιουργία ενός Οργανισμού Αρχαίου Θεάτρου Μεγαλόπολης θα προωθήσει την πολιτιστική ζωή της πόλης.

Αρχαιολογικό Κέντρο. Με βάση το αρχαιολογικό παλαιοτολογικό μουσείο - πάρκο της Μεγαλόπολης (το οποίο θα περιλαμβάνει ευρήματα από την αρχαιότητα ακόμα και πριν από εκατομμύρια χρόνια), μπορεί να δημιουργηθεί ένας πολυσύνθετος χώρος που θα αναδεικνύει τη μακρόχρονη σημασία της περιοχής στο παγκόσμιο παρελθόν. Αυτός ο χώρος θα περιλαμβάνει επίσης το Λύκαιον Όρος, που θεωρείται η γενέτειρα του Δία και σύμφωνα με τον Πausanias, την αρχαιότερη πόλη του κόσμου, τη Λυκόσουρα. Οι ανασκαφές έχουν αποκαλύψει τον βωμό του Δία, το στάδιο, τον ιππόδρομο και το ιερό του Πανός. Βασική θέση σε αυτό το ιστορικό σύνολο θα έχει το μεσαιωνικό κάστρο στο Λεοντάρι και οι βυζαντινοί ναοί.

Πνευματικός Τουρισμός. Ο ναός της Αγίας Θεοδώρας, που χτίστηκε τον 12ο αιώνα μ.Χ. στη Βάστα Αρκαδίας, αποτελεί ήδη έναν πόλο έλξης για χιλιάδες επισκέπτες που συρρέουν για να θαυμάσουν το σπάνιο φυσικό θέαμα των 17 δέντρων που βρίσκονται επάνω στη στέγη του ναού, χωρίς να απειλούν τη σταθερότητά του. Η κατάλληλη προώθηση του ναού με διάφορες εκδηλώσεις μπορεί να συμβάλλει στην προβολή του, τόσο εντός όσο και εκτός της Ελλάδας. Σε μια ακτίνα μερικών δεκάδων χιλιομέτρων από τη Μεγαλόπολη βρίσκονται επίσης διάφορα άλλα μοναστήρια, όπως οι ιερές μονές Μπούρα, Αμπελακίου, Καλαμίου - Παλαιά, Καλαμίου - Νέα, Ρεκίστας, Άγιος Νικόλαος, Παναγία, Παναγία Μακρυσίου και Κραμποβού και Ζωοδόχου Πηγής. Η δημιουργία εκπαιδευτικού υλικού, μονογραφιών και εφαρμογών πληροφορικής σε

διάφορες γλώσσες, που να αναδεικνύει και να συνδέει τη θρησκευτική με την τοπική ιστορία, μπορεί να συμβάλλει στην προβολή τους και την ενίσχυσή τους ως τουριστικών προορισμών.

Διαδρομές Γαστρονομίας. Σε συνέχεια των «μονοπατιών του γεύματος» που έχουν δημιουργηθεί σε πολλές περιοχές της Ελλάδας, μπορούν να αναπτυχθούν γύρω από τη Μεγαλόπολη διαδρομές αφιερωμένες στα τοπικά γαστρονομικά προϊόντα, με ξεναγήσεις που θα προσφέρουν πληροφορίες και θα αναδεικνύουν το προφίλ της περιοχής βασισμένο στην ποιότητα και την καινοτομία.

Δημιουργία Υδροβιότοπων για τη Διατήρηση της Βιοποικιλότητας, με την Αξιοποίηση των Υδάτων του Ποταμού Αλφειού. Η Ελληνική Ορνιθολογική Εταιρεία έχει ήδη συνεργαστεί με τη Βρετανική Οργάνωση για την Προστασία των Πουλιών (RSPB, UK) για την αποκατάσταση 11 λιγνιτωρυχείων και τη δημιουργία υδροβιότοπων, τα οποία επισκέπτονται χιλιάδες πολίτες. Ο υδροβιότοπος θα περιλαμβάνει καλαμιώνες, υγρά λιβάδια, νησίδες κ.λπ. Το κόστος αυτής της πρωτοβουλίας είναι ελάχιστο, δεδομένου ότι η κύρια απαίτηση είναι η κατάλληλη διαμόρφωση του εδάφους με τη χρήση των ήδη υπαρκτών αδρανών υλικών.

Ανάπτυξη Αθλητικού Τουρισμού με Επίκεντρο τον Ποταμό Λούσιο. Ενδυνάμωση, Υποστήριξη και Αναβάθμιση των Δραστηριοτήτων που πραγματοποιούνται ήδη στο φαράγγι. Σύνδεση του με την πλούσια ιστορία και αρχαία μυθολογία μέσω εκδηλώσεων και εκδόσεων που θα επεκτείνουν την τουριστική περίοδο.

Κέντρο Μηχανοκίνητου Αθλητισμού. Η πίστα μοτοκρός (MX) που λειτουργεί επιτυχώς από το 1994 σε έκταση που παραχωρήθηκε από τη ΔΕΗ με πρωτοβουλία της Λέσχης Μοτοσικλετιστών Τρίπολης, αποτελεί ένα θετικό παράδειγμα για τη δυνατότητα περαιτέρω βελτίωσης και ανάπτυξής της, με σκοπό την εξυπηρέτηση και προσέλκυση και άλλων κατηγοριών μοτοσικλετών.

Βιομηχανικό Μουσείο. Ο μηχανολογικός εξοπλισμός από τις λιγνιτικές μονάδες της ΔΕΗ που πρόκειται να αποσυρθεί, μπορεί να αξιοποιηθεί ως βασικό υλικό για ένα βιομηχανικό μουσείο, το οποίο θα παρουσιάζει

τη βιομηχανική και οικονομική εξέλιξη της Αρκαδίας και της Πελοποννήσου με σύγχρονο και διαδραστικό τρόπο.

5.2 Απολιγνιτοποίηση, η οπτική της κυβέρνησης

Ο Κυριάκος Μητσοτάκης, πρωθυπουργός της Ελλάδας, έχει εκφράσει την πρόθεσή του για την απολιγνιτοποίηση της Μεγαλόπολης, προσπαθώντας να επιλύσει τα περιβαλλοντικά και κοινωνικά θέματα που σχετίζονται με τη χρήση του λιγνίτη. Μέσω προγραμμάτων μετατροπής και αναπροσανατολισμού, στοχεύει στη μετάβαση προς αειφόρες πηγές ενέργειας και στη δημιουργία νέων θέσεων εργασίας σε αντικατάσταση των ανασφάλιστων θέσεων εργασίας που σχετίζονται με την εξόρυξη και τη χρήση του λιγνίτη.

Η αντιπολίτευση έχει εκφράσει διάφορες απόψεις και αντιδράσεις σχετικά με την απολιγνιτοποίηση της Μεγαλόπολης, αντίστοιχα με την πολιτική ομάδα και τη θέση τους. Ορισμένα κόμματα της αντιπολίτευσης καταλήγουν να υποστηρίζουν περισσότερο τη μετάβαση προς αειφόρες πηγές ενέργειας και τη μείωση της χρήσης του λιγνίτη λόγω περιβαλλοντικών ανησυχιών και δεσμεύσεων για το κλίμα, ενώ στον αντίποδα άλλοι εκφράζουν ανησυχίες σχετικά με τις επιπτώσεις στην απασχόληση και την τοπική οικονομία. Κάθε κόμμα έχει τη δική του ιδεολογία και προτεραιότητες, οπότε οι απόψεις τους διαφέρουν ανάλογα με το πλαίσιο και το πολιτικό περιβάλλον.

Στην τελευταία του αναφορά ο Πρωθυπουργός, όπου είχε βρεθεί προεκλογικά στην Μεγαλόπολη (21/4/2023) αναφέρθηκε στα κύρια σημεία της πολιτικής της κυβέρνησης του τα τελευταία τέσσερα χρόνια , εθνικά θέματα, οικονομία, υγεία την περίοδο της πανδημίας και συγκεκριμένα για την Μεγαλόπολη είπε. *«Ενεργειακή καρδιά η Μεγαλόπολη για τη χώρα. Η μετάβαση από το λιγνίτη σε ποιο καθαρές ενέργειες αυξάνει την υποχρέωση να δώσω αναπτυξιακή διέξοδο και για αυτό είχα δεσμευθεί προσωπικά στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο ήδη από το 2020. Με αγώνες φθάσαμε να εξασφαλίσουμε πόρους και να έχουμε σήμερα το Ταμείου Δίκαιης Μετάβασης. Δώστε μου τη δύναμη το σχέδιο μας να το κάνουμε πράξη.»*

Ακόμα αναφέρθηκε τονίζοντας πως στόχος στον πρωτογενή τομέα είναι «Να μειώσουμε το κόστος παραγωγής συνολικά, με φωτοβολταϊκά τα οποία θα μπορούν να αξιοποιούν και αγρότες και κτηνοτρόφοι, για να μπορείτε πραγματικά να είστε ανταγωνιστικοί».

Σε ό,τι αφορά το ζήτημα του λιγνίτη, πρώτη ύλη στην οποία βασιζόταν παραδοσιακά η Μεγαλόπολη, τόνισε πως «η προσοχή μας θα στραφεί με ακόμα μεγαλύτερη ένταση σε εκείνες τις περιοχές της χώρας οι οποίες εκ των πραγμάτων χρειάζονται φροντίδα, καθώς η παραγωγή ηλεκτρικής ενέργειας από λιγνίτη θα μειώνεται», λέγοντας πως είναι «δική μου υποχρέωση, προσωπικά, να μπορέσω να δώσω αναπτυξιακή διέξοδο σε μία πόλη η οποία ήταν σε μεγάλο βαθμό ταυτισμένη με την παραγωγή ηλεκτρικής ενέργειας από λιγνίτη».

Κατά την διάρκεια του έτους 2023, μέσω προγραμμάτων της ΔΥΠΑ ανακοινώθηκαν ορισμένες επιδοτούμενες δράσεις «Ίδρυση Επιχειρήσεων & Ενίσχυση Νέων Πολύ Μικρών και Μικρών Επιχειρήσεων σε περιοχές Εδαφικών Σχεδίων Δίκαιης Μετάβασης Περιφέρειας Δυτικής Μακεδονίας & Μεγαλόπολης» και «Ενίσχυση Υφιστάμενων Πολύ Μικρών και Μικρών Επιχειρήσεων σε περιοχές Εδαφικών Σχεδίων Δίκαιης Μετάβασης Περιφέρειας Δυτικής Μακεδονίας & Μεγαλόπολης», οι οποίες δεν επέφεραν τα αποτελέσματα που αναμέναμε διότι οι όροι και οι προϋποθέσεις της ένταξης μέσα σε αυτά τα προγράμματα απασχόλησης ήταν πέρα από αυστηροί αλλά και άπιαστοί. Κατά την παρουσίαση αυτών των προγραμμάτων ΕΣΠΑ, είχαμε ως αποτέλεσμα ο Πρόεδρος του Εμπορικού Συλλόγου κ. Δημητρακόπουλος Δημήτριος ανέφερε ότι «ξεκινάμε τα προγράμματα μετά από 4,5 χρόνια αναμονής», ότι «δεν μας ακούει η κεντρική κυβέρνηση» και ότι «καλό θα ήταν να ακουγόμαστε κι εμείς, σε ό,τι αφορά στον τόπο μας, στις περιουσίες μας και στην περιοχή μας». Παράλληλα ο Δήμαρχος Μεγαλόπολης Κώστας Μιχόπουλος ανέφερε ότι «είναι η πρώτη φορά που γίνεται δημόσια συζήτηση για την πληροφόρηση των επαγγελματιών για τους ανθρώπους που ζουν και επιβιώνουν στη Μεγαλόπολη με όλα τα προβλήματα που έχουν ανακύψει μετά το κλείσιμο των λιγνιτικών μονάδων» και αποτύπωσε ως κυρίως πρόβλημα στον τομέα του σχεδιασμού για τη Δίκαιη Μετάβαση τον ανισότιμο χειρισμό των περιοχών όπως η Μεγαλόπολη, η οποία επηρεάζεται περισσότερο από την αποχώρηση της άνθρακα, σε σύγκριση με τους γειτονικούς δήμους που εμπλέκονται σε αυτήν.

Στον αντίποδα, η αντιπολίτευση βασίστηκε πάνω στην δήλωση των τοπικών αρχών της Μεγαλόπολης και έθεσε τους προβληματισμούς της σχετικά με την απολιγνιτοποίηση. Τα ερωτήματα, που τέθηκαν, είχαν ως

απορία, πως η Δημοτική αρχή δεν έχει λόγο στον σχεδιασμό και στην εκτέλεση για την δίκαιη μετάβαση. Επιπλέον, γιατί η Κυβέρνηση διαφημίζει τους πόρους των 1,6 δισ. ευρώ για ΣΔΑΜ είναι τόσο φειδωλή στις δράσεις για τις πολύ μικρές και μικρομεσαίες και για τις νέες επιχειρήσεις και ακόμα οι επιχειρήσεις έχουν περιορισμένο χρόνο αιτήσεων υπαγωγής σε αυτές τις Δράσεις. Τα ερωτήματα που τίθενται κατά καιρούς είναι αρκετά, όπως και ο χρόνος που έχει περάσει και δεν έχει υλοποιηθεί κάποια σημαντική αλλαγή ή έστω κάποια ενημέρωση και προετοιμασία των πολιτών του Δήμου Μεγαλόπολης, ώστε να τους προτρέψουμε να πιστέψουν στην αλλαγή για ένα πιο υγιές μέλλον.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Η μετάβαση σε μια κλιματικά ουδέτερη οικονομία έως το 2050 αποτελεί πλέον ειλημμένη δέσμευση της χώρας μας. Αφενός σε διεθνές επίπεδο, στο πλαίσιο της υλοποίησης των 17 Στόχων Βιώσιμης Ανάπτυξης του ΟΗΕ και της Συμφωνίας του Παρισιού για την Κλιματική Αλλαγή. Αφετέρου, σε ευρωπαϊκό επίπεδο, βάσει της Ευρωπαϊκής Πράσινης Συμφωνίας, η οποία προβλέπει ότι η Ευρώπη θα είναι η πρώτη κλιματικά ουδέτερη ήπειρος έως το 2050 και του προτεινόμενου νέου "ευρωπαϊκού κλιματικού νόμου", που μετατρέπει την πολιτική δέσμευση σε νομική υποχρέωση. Σε εθνικό επίπεδο, η κυβερνητική απόφαση για την παύση λειτουργίας όλων των λιγνιτικών μονάδων έως το 2028 αποτελεί το σημείο εκκίνησης για τη σταδιακή απεξάρτηση της Ελλάδας από τα ορυκτά καύσιμα. Η υλοποίηση όλων αυτών των φιλόδοξων δεσμεύσεων συνεπάγεται δραστικές αλλαγές όχι μόνο στην παραγωγή αγαθών και την παροχή υπηρεσιών, στον τρόπο που μετακινούμαστε και καταναλώνουμε, αλλά και στην οικονομία των τοπικών κοινωνιών, οι οποίες εξαρτώνται εδώ και δεκαετίες από τον λιγνίτη. Η Δυτική Μακεδονία και η Αρκαδία (Μεγαλόπολη) είναι δύο περιοχές της χώρας που πρωτοστάτησαν για πολλά χρόνια στην ηλεκτροδότηση της χώρας και οι οποίες αναμένεται ότι θα επηρεαστούν περισσότερο από αυτές τις εξελίξεις. Αμφότερες αντιμετωπίζουν σοβαρές προκλήσεις, όπως μακροχρόνια ανεργία, φτώχεια, υποβάθμιση του επιπέδου υγείας, έλλειψη ευκαιριών απασχόλησης και ανάπτυξης νέων δεξιοτήτων, απουσία εναλλακτικών οικονομικών δραστηριοτήτων για την απορρόφηση του εργατικού δυναμικού, αλλά και ζητήματα ρύπανσης και αποκατάστασης των ορυχείων και του περιβάλλοντος μετά την παύση λειτουργίας των λιγνιτικών μονάδων. Οι προκλήσεις αυτές απέκτησαν μια νέα διάσταση με την πρόσφατη κρίση της πανδημίας και την οικονομική ύφεση που την ακολούθησε.

Σύμφωνα με τις κυβερνητικές εξαγγελίες η μετάβαση στην εποχή μετά τον λιγνίτη θα είναι δίκαιη, χωρίς αποκλεισμούς. Γι' αυτό τον σκοπό εκπονούνται, με τη βοήθεια αρμόδιων διεθνών οργανισμών, σχέδια "δίκαιης μετάβασης", η υλοποίηση των οποίων θα χρηματοδοτηθεί από ειδικούς μηχανισμούς, όπως το Ευρωπαϊκό Ταμείο Δίκαιης Μετάβασης και το Εθνικό Ταμείο Δίκαιης Μετάβασης. Μήπως η υλοποίηση σε μια "δίκαιη μετάβαση" απαιτούσε παραπάνω χρόνο και κυρίως προετοιμασία ώστε να υλοποιηθεί σωστά; Ίσως αυτό θα ήταν ένα μάθημα που πρέπει να αντλήσουμε άλλες χώρες που ήδη εφάρμοσαν παρόμοια σχέδια για τη μετάβαση σε χαμηλές εκπομπές άνθρακα.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΟΙ ΙΣΤΟΤΟΠΟΙ

- Γεωργακόπουλος, Θ., 2020. 'Η Απολιγνιτοποίηση Και Οι Έλληνες',
Διαθέσιμο:<https://www.dianeosis.org/2020/11/i-apolignitopoisi-kai-oi-ellines/>
- Ευρωπαϊκή Ένωση, *Περιβάλλον-Για μια πιο πράσινη και πιο βιώσιμη Ευρώπη*,
Διαθέσιμο:https://european-union.europa.eu/priorities-and-actions/actions-topic/environment_el
- Ευρωπαϊκή Ένωση, *Παγκόσμιοι στόχοι για τις ανανεώσιμες πηγές ενέργειας και την ενεργειακή απόδοση*,
Διαθέσιμο:https://energy.ec.europa.eu/topics/international-cooperation/global-targets-renewables-and-energy-efficiency_en?prefLang=el&etrans=el
- Ευρωπαϊκό Συμβούλιο της ΕΕ, *Ευρωπαϊκή Πράσινη Συμφωνία* , 20 Δεκεμβρίου 2023,
Διαθέσιμο: <https://www.consilium.europa.eu/el/policies/green-deal/>
- Ευρωπαϊκή Ένωση, Δελτίο Τύπου, 2 Δεκεμβρίου 2023. *Η ΕΕ ηγείται της παγκόσμιας πρωτοβουλίας στην COP28 για τον τριπλασιασμό της δυναμικότητας παραγωγής ενέργειας από ανανεώσιμες πηγές και τον διπλασιασμό των μέτρων ενεργειακής απόδοσης έως το 2030* , Dubai
Διαθέσιμο:https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/el/ip_23_6053
- Δελτίο Τύπου, 19 Μαΐου 2020. *Απολιγνιτοποίηση της Ελλάδας :Διαχείριση της μεταλιγνιτικής εποχής* , Ακαδημία Αθηνών ,
Διαθέσιμο:<http://www.academyofathens.gr/el/announcements/press-releases/20200519-0>

- Curmei M. , Kurrer C. , 2023 , Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, *Περιβαλλοντική Πολιτική: γενικές αρχές και βασικό πλαίσιο*,
Διαθέσιμο: <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/el/sheet/71/environment-policy-general-principles-and-basic-framework>
- Σύνδεσμος Μεταλλευτικών Επιχειρήσεων Ελλάδας (ΣΜΕ), *Τα κρίσιμα μέταλλα και ορυκτά για την Ευρωπαϊκή Ένωση*, Νοέμβριος 2023
Διαθέσιμο: <https://www.orykta.gr/>
- Wikipedia, *Αποθέματα και εκμετάλλευση του λιγνίτη στην Ελλάδα* ,6 Ιανουαρίου 2023
Διαθέσιμο:
<https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%91%CF%80%CE%BF%CE%B8%CE%AD%CE%BC%CE%B1%CF%84%CE%B1%CE%BA%CE%B1%CE%B9%CE%B5%CE%BA%CE%BC%CE%B5%CF%84%CE%AC%CE%BB%CE%BB%CE%B5%CF%85%CF%83%CE%B7%CF%84%CE%BF%CF%85%CE%BB%CE%B9%CE%B3%CE%BD%CE%AF%CF%84%CE%B7%CF%83%CF%84%CE%B7%CE%BD%CE%95%CE%BB%CE%BB%CE%AC%CE%B4%CE%B1>
- Υπουργείο Περιβάλλοντος και Ενέργειας, *Εθνικό Σχέδιο Ενέργειας και Κλίματος – Προσχέδιο Αναθεωρημένης έκδοσης* – Οκτώβριος 2023
Διαθέσιμο: <https://commission.europa.eu/system/files/2023-11/GREECE%20-%20DRAFT%20UPDATED%20NECP%202021-2030%20EL.pdf>
- Σχέδιο Δίκαιης Αναπτυξιακής Μετάβασης, *Απολιγνιτοποίηση*, 2022
Διαθέσιμο: <https://sdam.gr/node/142>
- Στατιστικά δεδομένα πινάκων και διαγραμμάτων
Διαθέσιμο: <https://ec.europa.eu/eurostat>

- Ακαδημία Αθηνών (2020) «Απολιγνιτοποίηση της Ελλάδας: Διαχείριση της μεταλιγνιτικής εποχής, Απόψεις και θέσεις της Επιτροπής Ενέργειας της Ακαδημίας Αθηνών», δελτίο Τύπου, <https://bit.ly/3CSfArM>
- Υπουργείο Περιβάλλοντος και Ενέργειας (2019) «Εθνικό Σχέδιο για την Ενέργεια και το Κλίμα», Ελληνική Δημοκρατία, <https://bit.ly/3DFEUa2>
- Ευρωπαϊκή Επιτροπή (2022) Σχέδιο REPowerEU, Βρυξέλλες 18 Μαΐου, COM 230 final, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/HTML/?uri=CELEX:52022DC0547>
- Λιαργκόβας, Π. Αποστολόπουλος, Ν. Ψυχάλης, Μ. (2021), Δίκαιη μετάβαση στην ελληνική πραγματικότητα στο πλαίσιο της ΕΕ: Απλή διαχείριση του Ταμείου Δίκαιης Μετάβασης ή αναπτυξιακή ευκαιρία χωρίς αποκλεισμούς; ΙΝΕ ΓΣΕΕ, <https://bit.ly/3FH2VJy>
- Εδαφικό Σχέδιο Δίκαιης και Αναπτυξιακής Μετάβασης Μεγαλόπολης (2021), Υπουργείο Περιβάλλοντος και Ενέργειας, Φεβρουάριος, <https://bit.ly/3NLoWsG>
- Διανέοσις (2020), Απολιγνιτοποίηση: Ποσοτική έρευνα – έκθεση αποτελεσμάτων, <https://bit.ly/3BtuthQ>
- Παρουσιάστηκαν τα νέα προγράμματα ΕΣΠΑ για την απολιγνιτοποίηση και τη δίκαιη μετάβαση στη Μεγαλόπολη, <https://energypress.gr/news/paroysiastikan-ta-nea-programmata-esp-gia-tin-apolignitopoiisi-kai-ti-dikaii-metabasi-sti>
- Redeplan ΑΕ – Αρκαδία ΑΕ, (2020), Σχέδιο ανάπτυξης (master plan) περιοχής ενεργειακού Δήμου Μεγαλόπολης και Δήμου Γορτυνίας (Δ.Δ. Τρικολώνων), Αθήνα, Ιούλιος.

- International Energy Agency (2021), Coal 2021 – Analysis and Forecast to 2024, <https://bit.ly/3sVVal3>
- Coal analysis and forecast to 2026 https://iea.blob.core.windows.net/assets/a72a7ffa-c5f2-4ed8-a2bf-eb035931d95c/Coal_2023.pdf

BIBΛΙΑ

- Φορτσάκης, Θ. και Φαραντούρης, Ν. 2016. *Δίκαιο της Ενέργειας*. Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη
- Φαραντούρης, Ν. 2012. *Ενέργεια, Δίκαιο, Οικονομία & Πολιτική*. Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη
- Αλιγιζάκη, Α. 2018. *Ενεργειακή Πολιτική και Δίκαιο της ΕΕ, ο αντίκτυπος στην ευρωπαϊκή ενεργειακή ασφάλεια*. Αθήνα-Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Σάκκουλα
-

Τζώρτζης, Α. (2016), Η Μεγαλοπολίτιδα. Ιστορική, διοικητική και πληθυσμιακή εξέλιξη. Αρκαδικές εκδόσεις. Επιλογή.

Έρευνα «Μια δεύτερη ζωή για τη Μεγαλόπολη» <https://imegsevee.gr/wp-content/uploads/2023/02/megalopoli.pdf>